

NUORUUS HALLITUSOHJELMASSA

ELINA PEKKARINEN & SINIKKA AAPOLA-KARI (TOIM.)

NUORUUS HALLITUSOHJELMASSA

ELINA PEKKARINEN & SINIKKA AAPOLA-KARI (TOIM.)

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

[Näkökulma](#) avaa Nuorisotutkimusverkostossa tehtävän tutkimuksen tuloksia yhteiskunnallisiksi puheenvuoroiksi ja kannanotoiksi. Näkökulmat sisältävät paitsi uutta tietoa nuorista, myös politiikkaan ja käytännön toimintaan suunnattuja ehdotuksia.

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät
Kannen kuva: Venla Ekebon

2016. Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 180, Liike,
verkkojulkaisuja 100

ISBN (nid) 978-952-7175-09-5
ISBN (PDF) 978-952-7175-10-1
ISSN (nid.) 1799-9219
ISSN (PDF) 1799-9227

Julkaisujen tilaukset:
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/verkkokauppa>

Nuoruus hallitusohjelmassa

”Seuraavaksi kysymys tutkijalle. Miten te aiotte osaltanne huolehtia siitä, että erilaisten poliittisten päätösten vaikutusten arviointi perustuu tutkimustietoon?” (Lahti 30.9.2015)

Kysymys esitettiin kohtalokkaaseen sävyyn tämän kirjoitussarjan toiselle toimittajalle **Elina Pekkariselle** paneelikeskustelussa, jossa käsiteltiin lastensuojelun sijaishuollon tulevaisuutta. Keskustelussa oli sivuttu niin sote-uudistusta, kuntapalveluiden rahoitusmekanismeja kuin kilpailutuslainsäädäntöä. Olin tipahtanut keskustelun ulkokehälle valmistauduttuani puhumaan melko sentimentaalisesti nuorten oikeudesta hyvään kodin ulkopuoliseen elämään. Kysymyksen kuultuani vilkaisin ympärilleni todetakseni kanssapanelistien ilmeistä, että nyt kävi huonosti. Korjasin ryhtiäni, vedin keuhkot täyteen ilmaa ja totesin lähes julistaen, että meillä Nuorisotutkimusverkostossa valmistellaan paraikaa kirjoitussarjaa, jossa parikymmentä tutkijaa tarkastelee ennakoiden Sipilän hallitusohjelman nuorisovaikutuksia oman osaamisalueensa näkökulmasta. Jatkoisin, että nuorisotutkimuksessa vaikutusten arvioinnin haasteeseen on tartuttu proaktiivisesti, vaikka hallitusohjelmassa maininnan saavatkin vain lapsi- ja perhevaikutusten arvioinnit. Ehkä kuvittelen, mutta uskon silti, että vastaukseni aiheutti yleisössä vaikuttuneen kohahduksen.

Nuorisotutkimusverkostossa pääministeri **Juha Sipilän** hallituksen strateginen ohjelma ”Ratkaisujen Suomi” on siis yhteiskuntavastuun hengessä otettu tarkan analyysin kohteeksi – erityisesti nuorison näkökulmasta. Kirjoitussarjan tavoitteena on paitsi tunnistaa, käsitteellistää ja kuvata hallitusohjelman nuorisovaikutuksia, myös problematisoida niitä. Kirjoittajiksi kutsuttiin monitieteinen joukko tutkijoita niin Nuorisotutkimusverkoston sisältä kuin sen ulkopuolelta – yliopistoista ja tutkimuslaitoksista. Kirjoituskutsu esitettiin myös avoimesti nuorisotutkijoiden piirissä. Tutkijoilta pyydettiin tiiviitä analyyseja ja annettiin riittävästi aikaa pohtia ohjelman mahdollisia, todennäköisiä tai väistämättömiä seurauksia nuorisolle omasta erityisosaamisalueesta käsin. Lisäksi kirjoittaminen vapautettiin tiukan akateemisista muotoseikoista ja kannustettiin tutkijoita kantaaottavuuteen, kriittisyyteen ja rohkeuteen – tutkimusperusteisuutta kuitenkin unohtamatta. Vaikka poleemisuus on sallittu, tutkijat ovat analyyseissa päätyneet monilta osin rakentavaan lähestymistapaan, osoittaen sekä löytämiään parannuksia että ongelmakohtia.

Mukaan kirjoitussarjaan lähti 31 tutkijaa ja tuloksena syntyi vaikuttava kokonaisuus, joka koostuu 18 napakasta tekstistä. Kirjoitussarjan tekstit käsittelevät useita nuorten kannalta keskeisiä poliittisia kysymyksiä. Tutkijat tarkastelevat uuden hallitusohjelman koulutus- ja työvoimapolitiikkaa, turvallisuusnäkökohtia ja vaikutuksia nuorten osallistumiseen sekä vapaa-aikaan. Hallitusohjelman nuorisovaikutuksia lähestytään niin globaalista kuin alueellisesta näkökulmasta, ja erityiskysymyksinä käsitellään esimerkiksi kriminaalipolitiikan, syrjäytymiskysymysten sekä nuorten liikunnan näkökulmia. Lisäksi pohditaan hallitusohjelman mahdollisia vaikutuksia joidenkin ryhmien, kuten maahanmuuttajataustaisten, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien tai vammaisten nuorten, elämään. Kirjoitussarjassa pureudutaan lisäksi kulttuuripolitiikkaan ja päätöksenteon sukupuolivaikutuksiin.

Kaikki kirjoittajat ovat käyttäneet lähteenään Juha Sipilän hallitusohjelmaa ja peilanneet sitä vallitsevaan tutkimustietoon. Monet ovat käyttäneet lähteinään myös muita politiikkatekstejä, hallitusohjelman liitedokumentteja ja mediakeskustelua.

Nuoruus hallitusohjelmassa -kirjoitussarjan tekstit julkaistiin sähköisesti talvella 2015–2016. Nyt sarjan tekstit on koottu yhteen ja saatettu painettuun muotoon. Muistona virtuaalijulkaisusta osassa teksteistä esiintyy korostettuja, alleviivattuja lähteitä, jotka viittaavat virtuaalilinkkeihin – näitä ei ole lähdetty muokkaamaan perinteisemmiksi lähdetiedoiksi.

Toivomme, että kirjoitussarja herättää lukijoissa ajatuksia ja rohkaisee vilkkaaseen yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun. Tulevaisuudessa se muistuttaa ajasta, jolloin Suomi ja koko Eurooppa olivat kiivaassa muutoksen tilassa. Ehkä sarja herättää teissä – arvoisat lukijat – vaikuttuneen kohahduksen.

Sisällysluettelo

Nuorten palvelut, koulutus ja työelämä	7
Hyppää voltti! Nuoret ja palvelujärjestelmä hallituksen toimenpidesuunnitelmassa Näkökulma 12, 22.12.2015 Kirjoittaja: Sanna Aaltonen	9
Koulutuksen nivelvaiheet ja nuorten syrjäytyminen Näkökulma 21, 2.3.2016 Kirjoittajat: Kristiina Huttunen & Tuomas Pekkarinen	13
Nuorten yhteisötakuun kompuroivat alkumetrit ja laahaavat jatkoaskeleet Näkökulma 22, 2.3.2016 Kirjoittaja: Jaana Lähteenmaa	16
Meneekö lapsi pesuveden mukana? Näkökulma 20, 15.2.2016 Kirjoittaja: Elina Pekkarinen	22
Demokratian, yhdenvertaisuuden ja oikeuksien ulottuvuudet	31
Ratkaisujen Suomi? Demokratia, nuorten poliittinen osallistuminen ja yhdenvertainen yhteiskunnallinen toimijuus hallitusohjelmassa Näkökulma 7, 25.11.2015 Kirjoittajat: Hanna Wass, Hannu Lahtinen ja Pertti Ahonen	33
Mukaan matkojenkin päästä? Kilometrien kirot ja mahdollisuuksien tasa-arvo Näkökulma 18, 5.2.2016 Kirjoittaja: Päivi Armila	38
Kantaako Suomi globaalia vastuuta nuorista? Näkökulma 23, 10.3.2016 Kirjoittaja: Sofia Laine	42
”Ratkaisujen Suomi” nuorten ja kriminaalipolitiikan näkökulmasta – huomioita hallitusohjelmasta Näkökulma 9, 2.12.2015 Kirjoittajat: Helena Huhta & Päivi Honkatukia	49
Sukupuolten ja vähemmistöjen kysymykset	53
Tasa-arvo hakusessa – hallitusohjelman sukupuolittuneista vaikutuksista nuorten elämässä Näkökulma 19, 15.2.2016 Kirjoittaja: Sinikka Aapola-Kari	55
Maahanmuuttajataustaiset nuoret hallitusohjelmassa: niukasti välittömiä, runsaasti välillisiä seurauksia Näkökulma 13, 22.12.2015 Kirjoittaja: Antti Kivijärvi	62

Miten koulutussäästöt vaikuttavat vähemmistönuorten asemaan? – esimerkkinä romaninuoret	
Näkökulma 16, 28.1.2016	
Kirjoittaja: Johanna Niemi	66
Miten nyhjäistään tyhjistä? Sateenkaarinuoret ja sateenkaariperheiden nuoret hallitusohjelmassa	
Näkökulma 14, 28.1.2016	
Kirjoittajat: Kia Aarnio & Riikka Taavetti	71
Tuottavuusloikka pyörätuolilla – vammaisten nuorten asema hallitusohjelmassa	
Näkökulma 15, 28.1.2016	
Kirjoittajat: Anna-Maija Niemi, Aarno Kauppila & Reetta Mietola	75
Nuorten vapaa-aika ja harrastukset	81
Nuorisotyö norminpurkutalkoiden pyörteissä	
Näkökulma 10, 8.12.2015	
Kirjoittajat: Niina Mäntylä & Tomi Kiilakoski	83
Sisältää Anu Gretschelin Kommentti-tekstin:	
Nuorisotyö voi kadota nopeasti – Suomi Iso-Britannian jalanjäljissä?	86
Liikuntaharrastuksia liikkumisen sijaan	
Näkökulma 11, 8.12.2015	
Kirjoittajat: Veli Liikanen & Anni Rannikko	87
Taimikon kasvua ei voi loputtomiin kiihdyttää – Miten käy lasten ja nuorten kulttuurin?	
Näkökulma 17, 5.2.2016	
Kirjoittajat: Satu Olkkonen ja Fanny Vilmilä	92
Tulevaisuuden kuvia ja sukupolvisuhteita	97
Vastakkainasettelujen Suomi – Mitä tapahtuu maanpuolustustahdolle, kun arvomaailmat törmäävät ja kansa jakautuu?	
Näkökulma 8, 2.12.2015	
Kirjoittajat: Tiia Laukkanen & Mikko Salasuo	99
Epilogi: Nuorten paikat(tomuus) politiikassa	
Näkökulma 24, 10.3.2016	
Kirjoittajat: Tiia Laukkanen, Marja Peltola ja Leena Suurpää	103
Tiivistelmä	108
Sammandrag	110
Abstract	112

Nuorten palvelut, koulutus ja työelämä

Hyppää voltti!

Nuoret ja palvelujärjestelmä hallituksen toimenpidesuunnitelmassa

Sanna Aaltonen

Valtioneuvosto julkaisi syyskuun lopulla hallitusohjelman toimeenpanemiseksi suunnitelman, jossa ohjelman tavoitteita pyritään täsmentämään. Suunnitelma alkaa muistutuksella siitä, että tavoitteena on yhteiskunta, jossa vallitsee luottamus. Tämä on kannatettava tavoite, ja johtaa tarkastelemaan, miten luottamus näkyy toimenpidesuunnitelmassa erityisesti suhteessa nuoriin ja palvelujärjestelmään. Keihin luotetaan ja missä asioissa?

Sosiaali- ja työttömyysturvaan liittyvien kärkihankkeiden linjauksissa on luettavissa päättäjien luottamuksen puutetta kansalaisten ja nuorten työhaluja kohtaan. Työllisyyteen ja kilpailukykyyn liittyvä kärkihanke 2 korostaa työn vastaanottamista estävien kannustinloukkujen purkamista ja sosiaali- ja työttömyysturvan uudistamista. Siinä kannustetaan työn nopeaan vastaanottamiseen ja työn vastaanottovelvollisuuden tiukentamiseen. Kärkihanke 4 puolestaan pyrkii uudistamaan työvoimahallintoa työllistymistä tukevaksi. Näiden osalta ei viitata mihinkään tiettyyn ryhmittymään ja hankkeiden kärki kohdistuu yhtäläillä ikääntyviin kuin nuoriin työikäisiin. Koska nuorten työttömyysaste on aina suurempi kuin vanhempien, nuoret aikuiset ovat epäilemättä toimenpiteiden kohteena.

Hankkeissa on hyviä tavoitteita, kuten kannustusloukkujen poistaminen, mutta toistuvat viittaukset aktivoinnin ja sanktioiden terävöittämiseen ja passivoivien toimien purkamiseen kielivät jonkinlaisesta epäluottamuksesta työnhakijoita kohtaan. Hankkeiden taustalta voi lukea oletuksia siitä, että työtä olisi, mutta sen vastaanottaminen takkuaa ja työllistymiskynnys on liian korkea. Oletetaan myös työnhakijoiden tarvitsevan erityistä kannustusta, osallistamista ja jopa keppiä, että he viitsivät loikata kynnyksen yli. Kannustus ja sanktiointi voivat kuitenkin tarkoittaa sitä, että työnhakija joutuu venymään yhä enemmän epävarmojen työmarkkinoiden ehdoilla. Jos esimerkiksi työssäkäyntialuetta laajennetaan nykyisestä 80 kilometristä, kuinka kauas työn perässä silloin pitäisi lähteä työ- ja oikeusministeri Jari Lindströmin kotikulmilta Kuusankoskelta? Nyt täytyy suostua ottamaan vastaan työ 60 kilometrin päässä sijaitsevista Lahdesta tai Kotkasta, mutta seuraavat kasvukeskukset ovat jo 90 kilometrin päässä tai pidemmällä.

Epäluottamuksesta kertoo myös se, että palveluista puhuttaessa käytetään ahkerasti aktivointitermiä eli palvelujen asiakkaiden oletetaan olevan jossain

määrin passiivisia. Tutkimusten mukaan aktivointitoimet eivät välttämättä ole tie ainakaan palkkatöihin, eikä syy suinkaan ole työnhakijoiden vaan työmarkkinoiden vetämättömyydessä (esim. Aaltonen et al. 2015; Shildrick et al. 2012). Aktivointitoimenpide ei siis itsestään selvästi edesauta työllistymisloikkaa vaan on yhtä hyödyllinen kuin käsky ”hyppää voltti”. Jotain liikettä tapahtuu, mutta edessä on nopea paluu lähtöruutuun.

Digi digi

Aktivoinnin ja sanktioinnin tehostamisen ohella TE-palveluja halutaan uudistaa digitalisoimalla niitä 20 miljoonan euron panostuksella. Myös sosiaali- ja terveystalvveluja kehitetään digitalisaation kautta asiakaslähtöisemmiksi¹ ja julkisen hallinnon tuottavuusloikkaa edistetään niin, että ”sitoutetaan julkinen sektori automatisoimaan ja digitalisoimaan toimintatapaansa”². Puhe asiakkaan osallistumisen ja omatoimisuuden tukemiseen viitanee muun muassa sähköisten palvelujen kehittämiseen. Tämä kertonee lujasta luottamuksesta kansalaisten digiosaamiseen ja myös halukkuuteen hoitaa asioitaan verkossa.

Nuoret luukulla -tutkimuksemme (Aaltonen et al. 2015) mukaan nuoret aikuiset toki arvostavat sähköisten palvelujen helppoutta, mutta yhtä vahvasti tutkimuksessa tuli esille nuorten tarve kasvokkain palveluihin ja turhautuminen sähköisiin palveluihin liittyviin hankaluuksiin. Tutkimukseen osallistunut TE-toimiston työntekijä ei itsekään pitänyt työnhakijaksi ilmoittautumiseen edellytettävää lomaketta ”helpoimpana täytettävänä” ja etenkin lukihäiriöstä tai keskittymisvaikeuksista kärsivältä nuorelta lomakkeiden täyttäminen onnistui lähinnä niin, että työntekijä oli vieressä ohjaamassa. On syytä kysyä, miten automatisaatio ja palvelujen sähköistyminen edesauttavat monimutkaisten ongelmien kanssa painivia nuoria, joilla ei ole sosiaalisia resursseja byrokratian sääntöjen opettelemiseen. Voiko elämän moninaisten kolhujen korjaamista automatisoida? Lisääkö sähköinen asiointi luottamusta järjestelmään?

Kaiken kaikkiaan digitalisaatio näyttöytyy hallitusohjelmassa ja toimintasuunnitelmassa taikasanana. Sen mahdollisuuksien hehkuttaminen muistuttaa ylioptimistista teknologiauskkoa, joka on vaivannut päättäjiä myös aiempina vuosikymmeninä. Yhtälailla hallitus voisi pyrkiä digiloikan sijasta välittämisen- ja huolenpitoloikkaan, ja kohdentaa resursseja toimenpiteisiin, jotka mahdollistavat kasvokkaisia ja merkityksellisiä kohtaamisia.

Toistuvat viittaukset aktivointiin ja sanktioihin sekä passivoivien toimien purkamisen kielivät epäluottamuksesta työnhakijoita kohtaan

Edesauttavatko automatisaatio ja palvelujen sähköistyminen monimutkaisten ongelmien kanssa painivia nuoria?

Kuva: Sole Lätti

Laimennettu nuorisotakuu

Nuorisotakuun muuttamista yhteisötakuun suuntaan koskeva kärkihanke 6 ja sen linjaukset ovat pitkälti tutkimuksen tukemia. Yhden luukun malli, luottohenkilötoimintamalli, etsivään nuorisotyöhön panostaminen ja monialaisen yhteistyön lisääminen eri sektorien välillä ovat kannatettavia pyrkimyksiä. Tuntuu kuitenkin perin ristiriitaiselta, että samanaikaisesti Nuorisotakuun rahoitusta on leikattu raskaalla kädellä. Hallituksen kirjattuna tavoitteena on myös juurruttaa ilman erillistä rahallista panostusta Ohjaamo-toiminta, jota ollaan monilla paikkakunnilla vasta käynnistämässä ja josta ei varsinaisesti ole vielä kokemusta. Ohjaamojen tavoitteena on toimia matalan kynnyksen palvelupaikkana ja tarjota nuorelle moniammatillinen tuki yhdeltä luukulta (Ohjaamot 2015). Tämäkin on periaatteessa kannatettava pyrkimys, mutta kun toiminnan esikuvina olleet toimintakulttuurit ovat ruohonjuuritasolta lähteneen kehittämisen ja sitoutumisen tulosta, kannattaa seurata tarkkaan, voiko Ohjaamon yksinkertaisesti tuoda jonnekin vai pitäisikö se luoda paikan päällä kenttäväen ja nuorten välisen dialogin tuloksena.

Samanaikaisesti halutaan kaikille peruskoulun päättävälle taata koulutuspaikka sekä kehittää yhteensopivia toimintamalleja, joilla vahvistetaan nuorten sosiaali- ja terveys- sekä mielenterveyspalveluja ja kuntoutusta. Nämäkin tavoitteet ovat sinänsä linjassa nuorisotutkimuksen pohjalta tehtyjen suositusten kanssa, vaikka puhe ”määrätietoisesta polttamisesta kohti opintoja/työtä” paikantaa ongelmat vain potentiaalisesti epäluotettavaan nuoreen ottamatta kantaa siihen, mitä opinnot ja työelämä hänelle tarjoavat. Lisäksi huomautus siitä, kuinka ”pelkän toimeentulotuen varaan ei kukaan nuori saa uudessa nuorisotakuussa jäädä pitkäksi aikaa” voi lukea sekä huolenpitona toimeentulotuelle jätettyjä että epäluottamuksena toimeentulotuelle jättäytyneitä nuoria kohtaan. Kuten Nuoret luukulla-raportissa (Aaltonen et al. 2015) toteamme, nuorten hyvinvoinnin tukemisen täytyy olla tehtävälisellä ensimmäisenä. Vasta riittävä opiskelu- ja työkyky mahdollistavat nuoren ohjaamisen koulutukseen, työllistymistä edistävään palveluihin tai työnhakuun.

Samanaikaisesti Nuorisotakuun rahoituksen leikkauksien kanssa pyritään yhden luukun malliin, luottohenkilömalliin, panostamaan etsivään nuorisotyöhön ja lisäämään monialaista yhteistyötä

Kuva: Katja Tiilikka

Hallitusohjelman tietopohja?

Tutkijan näkökulmasta hallitusohjelma ja sitä täsmentävä toimintasuunnitelma eivät varsinaisesti lisää luottamusta päätöksentekoa kohtaan muun muassa siksi, että niistä puuttuvat lähteet. Näin ollen on mahdotonta arvioida, mihin kärkihankkeiden tavoitteet perustuvat ja minkä empiirisen tiedon varassa niitä on sorvattu. Toki kyse on ideologisista valinnoista ja tässä tapauksessa oikeistolaisista linjauksista, mutta kun samaan aikaan korostetaan tiedolla johtamista, jonkinlainen tietopohjan läpinäkyvyys olisi tervetullutta ja edesauttaisi myös kansalaiskeskustelua.

Joulukuun alussa on julkisuudessa ihmetelty hallintarekisterikohua ja ministeritason sekoilua prosenttilukujen suhteen ja lopulta epäloogiset luvut ovat selittyneet sillä, että ne on vedetty ”omasta päästä” (YLE 2015). Toimintasuunnitelmaa lukiessa tulee mieleen, että sama pätee myös joihinkin linjauksiin, joista heijastuu stereotyyppisiä käsityksiä laiskoista ja passiivisista työpakoilijoista. Asiantuntemusta ja tutkimusta palvelujärjestelmän asiakkaita riittää ja siihen tutustuminen olisi erityisen suotavaa silloin, kun valtaapitävät tekevät linjauksia ja päätöksiä sellaisten ihmisten arjesta, joiden elämänpiirit ovat kovin kaukana omasta.

Viitteet

- 1 Kärkihanke 1 painopistealueella Hyvinvointi ja terveys.
- 2 Kärkihanke 1 painopistealueella Digitalisaatio, kokeilut ja normien purkaminen.

Lähteet

Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Ohjaamot (2015) <http://www.peda.net/veraja/keskisuomenely/ohjaamot>. (Viitattu 1.12.2015.)

Shildrick, Tracy & MacDonald, Robert & Webster, Colin & Garthwaite, Kayleigh (2012) Poverty and insecurity. Life in low-pay, no-pay Britain. Bristol: Policy Press.

YLE (2015) Mistä tuli luku 90 hallintarekisterikohussa? – Stubb: Sain luvun omasta päästäni. http://yle.fi/uutiset/mista_tuli_luku_90_hallintarekisterikohussa_stubb_sain_luvun_omasta_paastani/8491310. (Viitattu 2.12.2015.)

Kirjoittaja

Sanna Aaltonen
VTT, erikoistutkija
Nuorisotutkimusverkosto
Tutkimusteemoja: marginaalisuus,
syrjäytymisen ehkäisytoimet,
hyvinvointipalvelut

Koulutuksen nivelvaiheet ja nuorten syrjäytyminen

Kristiina Huttunen & Tuomas Pekkarinen

Hallituksen koulutusleikkaukset koskevat kattavasti myös ammatillista koulutusta. Hallitusohjelmaan on kirjattu, että hallitus sitoutuu toisen asteen koulutuksen kohdalla "190 miljoonan euron säästötasoon julkisessa taloudessa vuodesta 2017 alkaen" (Hallitusohjelma, s.16). Säästöt on käytännössä tarkoitus toteuttaa "toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformin" muodossa, jossa muun muassa "poistetaan koulutuksen päällekkäisyyksiä." On epäselvää mitä tällä päällekkäisyyksien poistolla tarkoitetaan, mutta yhdessä säästötavoitteiden kanssa ne saattavat supistaa tarjontaa eli aloituspaikkoja ammattikouluihin.

Toisen asteen koulutukseen siirtyminen on tärkeä nivelvaihe, jossa nuoret joutuvat ensimmäistä kertaa tekemään koko koulutusuraansa koskevia valintoja. On mahdollista, että vaihtoehtojen kaventaminen tässä vaiheessa lisää toisen asteen tutkinnon suorittamatta jättämisen riskiä. Jo nyt joka vuosi kahdeksan prosenttia peruskoulun päättäneistä nuorista ei aloita seuraavana syksynä tutkintoon johtavassa koulutuksessa ([Tilastokeskus koulutukseen hakeutuminen](#)). Lisäksi useat aloittaneista eivät vie opintojaan loppuun. Tilastokeskuksen koulutustilastojen mukaan ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevien 20–24-vuotiaiden osuus oli vuonna 2014 lähes 18 prosenttia. Osuus on kasvanut 1990-luvun loppuvuosista. ([Tilastokeskus väestön koulutus rakenne](#)).

Ilman toisen asteen koulutuspaikkaa jääminen tai koulutuksen kesken jättäminen saattaa lisätä huomattavasti riskiä jäädä kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolelle. Virtanen (2016) laskee, että vuosina 2000–2003 ainoastaan 40 prosenttia niistä koulunsa päättäneistä nuorista, joilla ei ollut mitään tutkintoa peruskoulun jälkeen, oli töissä. Vastaava luku toisen asteen tutkinnon suorittaneilla vaihtelee 70–90 prosentin välillä. Virtasen tutkimus osoittaa myös, miten tärkeää toisen asteen valinnassa onnistuminen on nuorille. Vertaamalla sisäänpääsyn rajalla olevia nuoria toisiinsa, hän osoittaa, että koulutuspaikan saaminen peruskoulun jälkeisessä yhteisvalinnassa lisää 10–15 prosentilla todennäköisyyttä, että nuori hankkii toisen asteen tutkinnon yhdeksän vuoden sisällä. Myös koulutuspaikan mieleisyydellä on merkitystä.

Nuoret, jotka onnistuivat pääsemään ensisijaiseksi merkittyyn koulutuspaikkaan, suorittivat 10 prosenttiyksikköä todennäköisemmin vähintään toisen asteen tutkinnon verrattuna niihin nuoriin, joiden ensisijainen hakutoive ei toteutunut. (Virtanen 2016.)

Toisen asteen koulutukseen siirtyminen on tärkeä nivelvaihe, jossa nuoret joutuvat ensimmäistä kertaa tekemään koko koulutusuraansa koskevia valintoja.

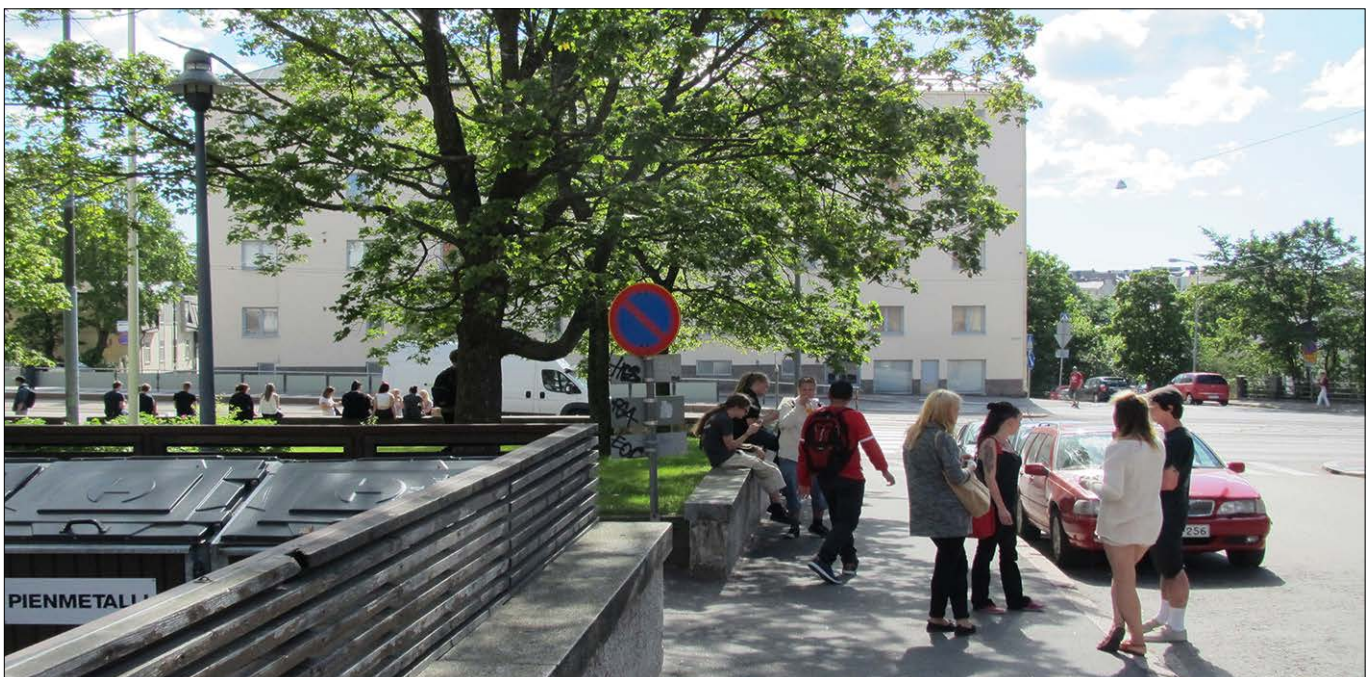
Koulutuksella on monia myönteisiä vaikutuksia

Laaja taloustieteen kirjallisuus kertoo yksiselitteisesti koulutuksen positiivisista vaikutuksista työllistymiseen ja palkkakehitykseen. Koulutetun työvoiman kysyntä on entisestään voimistunut teknologisen kehityksen ja talouden kansainvälistymisen myötä. Kysynnän voimakkuudesta kertoo myös se, että useissa maissa palkkaerot koulutusryhmien välillä ovat kasvaneet koulutuksen tarjonnan lisääntymisestä huolimatta. Useissa tutkimuksissa on todettu, että pakollisen koulutuksen pidentymisestä saadut palkkatuotot ovat suurimpia juuri niille nuorille, jotka eivät jatka koulutusta peruskoulua pidemmälle (esim. Angrist & Krueger, 1994).

Koulutuksen jatkumisen hyödyt eivät ulotu ainoastaan työmarkkinoihin. Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että koulutus ehkäisee syrjäytymistä, parantaa terveyttä ja vähentää rikoksen teon mahdollisuutta. Yhteyttä on tutkittu muun muassa tarkastelemalla koulutusuudistuksia, jotka ovat pidentäneet pakollisen koulutuksen pituutta vuodella eri aikaan eri paikassa samassa maassa. Vertaamalla eroja nuorten rikollisuudessa, terveydessä tai muissa tulemissa alueiden välillä, näissä tutkimuksissa pystytään osoittamaan, miten pakollisen koulutuksen pidentäminen vuodella vaikuttaa juuri niihin nuoriin, jotka ilman uudistusta lopettaisivat koulun aikaisemmin. Tulokset osoittavat yhdenmukaisesti peruskoulun pidentämisen vähentävän merkittävästi rikollisuutta näiden nuorten osalta (Lochner & Moretti, 2004, Hjalmarsson et al., 2011). Peruskoulutuksen pidentäminen parantaa myös terveyttä (Clark & Royer, 2013), vähentää työttömyyttä ja tekee ihmiset onnellisemmiksi (Oreopoulos, 2007).

Esimerkiksi koulutuksen merkityksestä käy sen vaikutus rikollisuuteen, jota kansainvälisissä tutkimuksissa on tutkittu runsaasti. Suomessa peruskou-

Ilman toisen asteen koulutuspaikkaa jääminen tai koulutuksen kesken jättäminen saattaa lisätä huomattavasti riskiä jäädä kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolelle.

Kuva: Sole Lähti

lun päättyminen ajoittuu juuri niihin ikävuosiin, jolloin nuoren todennäköisyys rikosten tekemiseen on suurimmillaan. Landersø, Nielsen ja Simonsen (2016) osoittivat hiljattain valmistuneessa tutkimuksessaan, että alkuvuonna syntyneet tekevät vähemmän rikoksia kuin loppuvuonna syntyneet. He selittävät tulostaan alkuvuonna syntyneiden suhteellisella kypsyydellä peruskoulun päättyessä. Koulutuksen hyödyt eivät siten rajoitu ainoastaan koulutuksen tuomaan inhimilliseen pääomaan: mikäli koulutusta pidennetään ja nuoret pidetään koulunpenkillä yli niiden vuosien, jolloin heidän riskinsä tehdä rikoksia on suurin, pienennetään nuorten rikokseen sortumisen mahdollisuutta. Jacob ja Lefgren (2003) sekä Luallen (2006) osoittavat, että niinä päivinä, kun koulut ovat kiinni (lakossa), omaisuusrikoksia tehdään enemmän. Myös koulupäivien pituus vaikuttaa. Chilessä uudistus, joka pidensi koulupäiviä, vähensi merkittävästi nuorten tekemää rikollisuutta (Berthelon & Kruger, 2011).

Ammattikoulutuksen säästöistä yhteiskunnallisiin kustannuksiin?

Ammattikoulutuksen säästöt voivat lisätä joidenkin nuorten riskiä pudota pois koulutuksesta ja työelämästä, jolloin myös heistä aiheutuvat kustannukset yhteiskunnalle lisääntyvät. Juuri koulutuksen nivelvaiheiden merkitys nuoren elämässä on erittäin tärkeää, ja hyödyt koulutuksesta ovat suurimpia juuri syrjäytymisriskin rajalla oleville nuorille. Koulutuksen jatkumisen hyödyt eivät rajoitu ainoastaan talouteen vaan myös parantavat terveyttä, vähentävät rikollisuuden todennäköisyyttä ja lisäävät onnellisuutta.

Lähteet

- Angrist, J. D. & Krueger, A.B. (1991) "Does Compulsory School Attendance Affect Schooling and Earnings?," The Quarterly Journal of Economics, Oxford University Press, vol. 106(4), 979–1014.
- Berthelon, M. E. & Kruger, D. I. (2011) "Risky behavior among youth: Incapacitation effects of school on adolescent motherhood and crime in Chile," Journal of Public Economics, Elsevier, vol. 95(1–2), 41–53.
- Clark, D. & Royer, H. (2013) "The Effect of Education on Adult Mortality and Health: Evidence from Britain." American Economic Review, 103(6): 2087–2120.
- Ratkaisujen Suomi. [Hallitusohjelma](#).
- Hjalmarsson, R., Holmlund, H. & Lindquist, M. J. (2015) [The Effect of Education on Criminal Convictions and Incarceration: Causal Evidence from Micro-data](#). The Economic Journal, 125: 1290–1326.
- Jacob, B. & Lefgren, L. (2003) "Are Idle Hands the Devil's Workshop? Incapacitation, Concentration and Juvenile Crime," American Economic Review, 93(5): 1560–1577.
- Landersø, R., Nielsen H.S. & Simonsen, M. (2016) School Starting Age and the Crime-Age Profile. Forthcoming in Economic Journal.
- Lochner, L., and Moretti, E. (2004) "The Effect of Education on Crime: Evidence from Prison Inmates, Arrests, and Self-Reports." American Economic Review, 94(1), 155–189.
- Luallen, J. (2006) "School's out... forever: A study of juvenile crime, at-risk youths and teacher strikes," Journal of Urban Economics, Elsevier, vol. 59(1), 75–103.
- Oreopoulos, P. (2007) Do dropouts drop out too soon? Wealth, health and happiness from compulsory schooling. Journal of Public Economics 91.11-12 (2007), 2213–229.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): [Koulutukseen hakeutuminen](#). ISSN=1799-4500. 2013, Liite-taulukko 1. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2005–2013. Helsinki: Tilastokeskus. (Viitattu: 26.1.2016.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT): [Väestön koulutusrakenne](#). ISSN=1799-4586. 2014. Helsinki: Tilastokeskus. (Viitattu: 26.1.2016.)
- Virtanen, H. (2016) Esitarkastukseen jätetty väitöskirja-muistio. Taloustieteen laitos, Aalto Yliopisto.

Koulutuksen jatkumisen hyödyt eivät rajoitu ainoastaan talouteen, vaan ne näkyvät myös terveyden parantumisena, rikollisuuden todennäköisyyden vähenemisenä ja onnellisuuden lisääntymisenä.

Kirjoittajat

Kristiina Huttunen
Akatemiatutkija
Taloustieteen laitos,
Aalto yliopisto
Tutkimusaiheet:
työntaloustiede

Tuomas Pekkarinen
Tutkija
VATT ja Aalto Yliopisto
Tutkimusaiheet:
työn ja koulutuksen
taloustiede

Nuorten yhteisötakuun kompuroivat alkumetrit ja laahaavat jatkoaskeleet

Jaana Lähteenmaa

Mitä nuorisotakuulle on tapahtumassa Sipilän hallituksen käsissä? Vastaus ei kukaan tunnu tietävän kunnolla vielä, vaikka hallitusohjelman julkistamisesta on kulunut jo yli puoli vuotta. Sen tiedämme, että ”nuorisotakuuta ollaan muuttamassa yhteisötakuun suuntaan”. Vaan mitä sillä tarkoitetaan? Tätäkään ei kukaan tunnu oikein tietävän. Tosin keskustapuolueen kansaedustaja Kimmo Tiilikainen kirjoitti [eduskunta-aloitteen nuorisotakuun muuttamisesta yhteisötakuun suuntaan jo marraskuussa 2014](#). Vaan kuinkahan moni sen on lukenut? Itselfäni meni yli vuosi sen löytämiseen.

Sipilän hallituksen ensimmäisten kuukausien aikana, syksyllä 2015, alkoi tihkua tietoa, että valtion talousarvioesityksessä nuorisotakuun käytännöistä olttiin aikeissa leikata resursseja todella radikaalisti. Jo ensimmäisenä vuonna paljon – seuraavina sitäkin enemmän. Helsingin Sanomat uumoili lokakuussa 2015 hallituksen budjettiesityksen tultua julki, ettei nuorisotakuusta jää jäljelle käytännössä mitään. Helsingin Sanomien tekstissä nuorisotakuusta kirjoitettiin imperfektissä otsikoinnin ollessa sävyllään haikea: ”Nuorisotakuu opetti uutta tapaa toimia.” (HS 10.10.2015). Virkamiehet, jotka ovat vastuussa nuorisotakuun toteuttamisesta, vastailivat samaisena syksynä hyvin välttelevästi asiaa koskeviin kysymyksiin. Sekä työ- ja elinkeinoministeriöstä että opetus- ja kulttuuriministeriöstä vuosien varrella puolitutuksi tullee tutkijallekin – siis allekirjoittaneelle – vastattiin kierrellen ja kaarrellen asiaa koskeviin tiedusteluihin: ”Ööh... ei nuorisotakuuta lopeteta, sitä vaan uudistetaan” tai ”Sen vahva periaate ‘public, people, private -partnership’ -periaate kyllä ainakin säilyy” ja ”Täytyy nyt katsoa, mitä leikkaukset aiheuttavat toteutukselle, mutta kyllä aktivointitoimenpiteet periaatteessa edelleen jatkuvat”.

Ei ihme, että vastaukset olivat kiemurtelevia, virkamiehet kun ovat puun ja kuoren välissä. Virkamiehenän kuuluu olla valtioneuvostolle lojaali. Uudessa hallitusohjelmassa sanotaan, että nuorisotakuu, tosin ”yhteisötakuun suuntaan muutettuna”, on itse asiassa yksi hallituksen [kärkihankkeista](#). Toisaalta ministeriöissä nähtiin karut leikkausluvut seuraukset ymmärtäen. Muutama vakuutteli asiaa tivatessani, että ”kyllä budjetin sisäisillä siirroilla

tästä vielä selvittää...”. Budjetin valmistuessa tilanne ei enää näyttänyt aivan niin pahalta kuin ensi alkuun. Budjettineuvotteluissa jouduttiinkin lukemaan muun muassa Allianssi ry:ltä (lausunto Eduskunnan sivistysvaliokunnalle) ja erinäisiltä valtion omilta virkamiehiltä tiukkoja lausuntoja, joissa ilmaistiin huoli ja tyrmistys nuorisotakuuta koskevista leikkausaikeista (TEM lausunto 2015). Pelastusoperaatioita nuorisotakuun palasten osalta on tehty vielä vuoden 2016 helmikuussa: opetus- ja kulttuuriministeriössä löydettiin rahoitus jo kertaalleen tuhoon tuomitulle Nuotta-hankkeelle (Suomen nuorisokeskusyhdistys ry., tiedote 18.1.2016).

Tilanne näyttää silti edelleen pahalta. Ei vähiten siksi, että taantuma ja korkea työttömyys jatkuvat Suomessa jo seitsemättä vuotta, ja nuorisotyöttömyys pysyy tunnetusti aina jonkin aikaa korkeana taantuman taittumisen jälkeenkin. Nyt edes odotettua taittumaa ei ole välittömässä näköpiirissä. Ei ole mitään syytä olettaa, että nuorisotyöttömyys kääntyisi nopeaan laskuun, todennäköisesti käy jopa päinvastoin.

Mitä edellisen hallituksen lanseeraama nuorisotakuu tarkoitti ja merkitsi?

”Nuorisotakuu”-käsitettä käytettiin Suomessa vuoden 2013 alusta lähtien. Käsitteen alle yhdistettiin pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa kaksi nuoria koskevaa takuuta: nuorten yhteiskuntatakuu ja koulutustakuu. ”Nuorten yhteiskuntatakuu” oli jo vanhempaa perua vuodelta 2005. Sen mukaan jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja jokaiselle 25–29-vuotiaalle vastavalmistuneelle työttömälle nuorelle oli tarjottava hänen omaan tilanteeseensa parhaiten sopiva aktiivinen vaihtoehto viimeistään silloin, kun työttömyys oli jatkunut yhtäjaksoisesti kolme kuukautta. Koulutustakuun oli määrä taata jokaiselle peruskoulun päättäneelle koulutuspaikka lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työopajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. (Nuorten yhteiskuntatakuu... 2012)

Nuorisotakuuta toimeenpantiin vuosien 2013–2015 välisenä aikana hallituksen myöntämän 60 miljoonan vuotuisella määrärahalla. Määrärahoista 28 miljoonaa ohjattiin työ- ja elinkeinohallinnolle ja 32 miljoonaa opetus- ja kulttuuriministeriön vastuualueille. Työ- ja elinkeinohallinnon alalla takuun tavoitteiden saavuttamista hankaloittivat organisatoriset ongelmat, kuten TE-toimistojen suuri uudelleenjärjestely, joka sattui juuri nuorisotakuun toteuttamisen ensimmäiselle vuodelle. Kaikille nuorille ei saatu järjestettyä konsultointia TE-toimistossa kolmessa kuukaudessa, vaikka kuinka yritettiin. Sittemmin pitkittynyt taantuma ja korkeana pysyttelevä yleinen työttömyystaso eli huono suhdannetilanne alkoi vaikeuttaa nuorisotakuun toteuttamista (esim. Räisänen 2014). Alle kolmessa kuukaudessa aktivointi- tai muihin toimenpiteisiin, palkkatöihin tai opiskeluun pystyttiin TE-toimistoissa ohjaamaan lähes 80 prosentin sijasta lopulta vain runsas 60 prosenttia nuorista – sen verran kuitenkin. (TEM-tiedote 21.7.2016).

Ongelmista huolimatta saatiin paljon hyvää aikaan; varsinkin työopajoihin ovat nuoret olleet useiden selvitysten mukaan varsin tyytyväisiä (ks. Etelä-Suomen aluehallintovirasto 2014). Elinkeinoelämääkin saatiin jossain määrin mukaan takuun toteuttamiseen. Myös niin sanottu Sanssi-kortti (määräaikainen palkkatuki nuorelle työttömälle) auttoi lukuisia nuoria työn syrjään kiinni (Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportti... 2015). Nuorten tehostunut siirtyminen perusasteelta eteenpäin – lähinnä koulutukseen tai työopajolle – on saanut aikaan pelkän perusasteen tutkinnon varassa olevien nuorten työttömien määrän vähenemisen. Tähän voisi toki ironisesti todeta ”so what?”, koska toisen asteen koulutukseen ei välttämättä takaa työpaikkaa tämän päi-

Taantuma ja korkea työttömyys jatkuvat Suomessa jo seitsemättä vuotta, ja nuorisotyöttömyys tunnetusti pysyy aina jonkin aikaa korkeana taantuman taittumisen jälkeenkin.

Nuorten tehostunut siirtyminen perusasteelta eteenpäin – lähinnä koulutukseen tai työopajolle – on saanut aikaan pelkän perusasteen tutkinnon varassa olevien nuorten työttömien määrän vähenemisen.

Kuva: Sole Lätti

vän Suomessa. Mutta koulutus ei ole pahasta – päinvastoin – kuten Kristiina Huttunen ja Tuomas Pekkarinen tässä samaisessa [kirjoitussarjassa](#) toteavat: se auttaa työllistymisessä, parantaa hyvinvointia ja koettua onnellisuutta, vähentää rikollisuutta ja antaa sekä sivistystä että taitoja (mt.). ”Ei oppi ojaan kaada, eikä tieto tieltä työnnä” – ellei koulutuskokeilu mene täysin päin seiniä. Joskus tällaistaikin tapahtuu, mutta tällaisenkin kohtalon kokeneita on nuorisotakuun puitteissa pyritty tukemaan.

Toki nuorisotakuussa on ollut monia ideologisia, organisatorisia ja käytännön ongelmia. Esimerkiksi etsivä nuorisotyö, jonka laajentamiseen ja vakiinnuttamiseen on panostettu koko nuorisotakuun ajan, sisältää individualistisia ja anti-yhteisöllisiä painotuksia rajaten nuorisotyön kuvaa sekä mielikuvaa nuorista ongelmallisella tavalla (Lähteenmaa 2015; Siurala 2015). Etsivällä nuorisotyöllä on tärkeä rooli myös Sipilän hallituksen ”yhteisötakuu”-painotteisessa versiossa. Muita nuorisotakuun ongelmia käsitellään perusteellisesti muun muassa Nuorisotutkimusverkoston julkaisemassa [Nuorisotakuun arki ja politiikka](#)-kirjassa (Gretschel, Paakkunainen, Souto & Suurpää (toim.) 2014).

Kirjaan kirjoittamassani tekstissä (Lähteenmaa 2014) totesin kuitenkin, että vuoden 2012 jälkeen haastattelemieni vaikeasti työmarkkinoille sijoittuvien nuorten puheissa aktiivointia pidettiin kaiken kaikkiaan todella hyvänä asiana. Tosin harva sanoi ymmärtäneensä nuorisotakuun ja aktivoinnin välistä yhteyttä. Mutta se ei liene ongelma. Joka tapauksessa mahdollisuutta tehdä jotain ”järkevää” – kuten monet heistä itse muotoilivat – pidettiin arvokkaana. Järkevänä pidettiin etenkin toimintaa, jonka muoto ja sisältö vastasivat nuorten omaa arvomaailmaa ja suuntautuneisuutta. Työpajojen lajikirjo sai kiitosta: esimerkiksi kulttuurisuuntautuneet saattoivat hankkiutua kulttuuripajoihin ja käsillä tekevät puuverstaisiin tai metallipajoihin.

Niin nettikyselyllä (2009) kuin vuodesta 2013 näihin päiviin kvalitatiivisestikin haastattelemani nuoret ovat nähneet nuorisotakuun toimenpiteissä sekä ongelmia, jopa alimpaan hornaan joutuvia asioita (näin varsinkin anonyymissa nettikyselyssä), että hyviä puolia. Kursseja on arvosteltu ikivanhojen asioiden, kuten jo vanhoiksi käyneiden ja käyttökeltomien ATK-taitojen, opettamisesta ja CV:n tekemiskursseja epätasaisesta opettajakunnan laadusta. Mutta sum summarum, jopa hieman yllättäen, kukaan haastattelemistani nuorista ei ole voinut ajatella Suomea maana, jossa ei olisi työttömien nuorten aktiivointipolitiikkaa. Kaikki kasvokkain haastattelemani nuoret työttömät ovat sanoneet, että parempi aktiivointi kuin ei mitään, vaikkakin useimmat ovat sen jälkeen kertoneet myös systeemissä näkemistään epäkohdista (Lähteenmaa 2014).

Leikkauksia, leikkauksia, vaan entä niiden seurauksia? Uusi uljas yhteisötakuun suuntaan viety nuorisotakuu

Tiedot nuorisotakuupakettiin kohdistuvista massiivisista leikkauksista tulivat alkusyksyllä 2015 järkytyksenä monille nuorisotalon toimijoille. Ensin näytti siltä, että nuorisotakuulta viedään kaikki rahat; oltiinhan suurin osa siitä vuosittaisesta 60 miljoonasta eurosta, jonka edellinen hallitus kohdisti nuorisotakuun toteuttamiseen, ottamassa pois uuden hallituksen ensimmäisessä budjettiversiossa. Lopulta budjetti laadittiin sellaiseksi, että aivan kaikkea sitä, mitä aiottiin, ei nuorisotakuulta viedä. Paljon kuitenkin. Vuoden 2016 osalta nuorisotakuun rahoitus leikattiin puoleen entisestään, eli noin 30 miljoonaan. Seuraavina tämän budjettikauden vuosina rahoitusta aiotaan leikata vielä paljon rajummin. Leikkaukset ovat niin massiivisia, että nuorisotakuu – vietynä yhteisötakuun suuntaan – yhtenä hallituksen kuudesta kärkihankkeesta on

Kukaan haastattelemistani nuorista ei ole voinut ajatella Suomea maana, jossa ei olisi työttömien nuorten aktiivointipolitiikkaa.

kuin nukkavieru siniverinen, jolta on viety kaikki muu paitsi kolhiintunut aatelisvaakuna.

Sipilän hallituksen aikana ”nuorisotakuu yhteisötakuun suuntaan” -hanke painottuu opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnon alueille. Tosin niidenkin saama rahoitus nuorisotakuulle vähenee dramaattisesti koko tämän hallituskauden ajan päätyen yhteensä alle 10 prosenttiin siitä summasta, joka nuorisotakuuseen alun perin satsattiin vuosittain. Työ- ja elinkeinoministeriön toimialalle käy huonoimmin: se ei saa enää yhtenäkin tämän hallituskauden vuotena sitä 28 miljoonaa euroa takuun toteuttamiseen, jonka se sai aiemmin. Se ei saa siis tämän hallituksen aikana enää yhtään niin sanottua korvamerkittyä rahaa takuun toteuttamiseen! Työpajoilta tullaan leikkaamaan resursseja paljon, Sanssi-korttikäytännöltä viedään lähes kaikki varat, ja myös nuorten yrittäjyyspajoilta viedään suuri osa resursseista. Sen sijaan panostetaan etenkin Ohjaamo-toiminnan kehittämiseen sekä etsivään nuorisotyöhön. Ohjaamo-toimintaan, eli yhden ”luukun” palvelujen vahvistamiseen, on päädytty nuorisotakuun toteuttamisen ongelmista saatujen kokemusten ja siitä tehtyjen tutkimusten pohjalta. (TEM-julkaisu 2015). Hyvä niin.

Se, että etsivää nuorisotyötä hallituksen kärkihankekuvauksessa korostetaan, eikä siltä leikata juurikaan resursseja, onkin vaikeammin selitettävä ilmiö. Miksi on päädytty siihen, että juuri etsivä työ, joka tukee monimutkaisissa ongelmissa kipuilevia nuoria yksilöllisesti, on nuorisotakuun arvokain osio? Kertooko se hallituksen syvästä empatiasta ”vakavasti syrjäytyneitä” kohtaan ja halusta auttaa heitä lähes viimeisillä hallituksen roposilla – vai erittäin individualistisesta ihmiskuvasta, jossa ihmisiä halutaan auttaa nimenomaan yksilöinä, eikä tukea ja valtaistaa vaikkapa vähäosaisten yhteisöjä tai nuorisoryhmiä (Siurala 2015; Lähteenmaa 2015)? Sinänsä ongelmien yksilöllistäminen sopii vallitsevaan neoliberaaliin eetokseen saumattomasti.

Miten tällainen individualismi sopii sitten yhteisöllisyyteen, kun nuorisotakuuta julistetaan vietävän nimenomaan yhteisötakuun suuntaan? Mitä ilmeisimmin ”yhteisöllä” tarkoitetaan aikuisten, instituutioiden ja ennen kaikkea julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteisöllisyyttä ja yhdessä toimimista – eräänlaista viranomaiskumppanuutta ja näiden piirileikkiä yksilöityjen ongelmanuorten ympärillä. ”Aikuiset yhdessä, autettavat nuoret yksin” oli jo Kataisen hallituksen nuorisotakuun taustaeetos, joka tihkuu vuoden 2013 nuorisotakuun taustapapereista (Lähteenmaa 2014). Se, että Sipilän hallitus vahvistaa tätä yksilöllisyyden eetosta, ei olekaan yllätys. Kun kansa kurjistuu, mutta ongelmat yksilöllistetään, ihmiset syyttävät helposti itseään tai toisiaan, mutta eivät systeemiä. Tosin kansakunnan ongelmien pahentumisen hallitukseen ei ole kritiikiltä säästynyt. Mutta etenkin nuorilla työttömillä on edelleen taipumusta syyttää ongelmista nimenomaan itseään (Lähteenmaa 2011).

Tunnelmat ja toimintakyky nuorisotyön ja -takuun kentällä mullistusten aikana ja jälkeen

Vaikka nuorisotakuuta nyt riisutussa muodossa jatketaan, voi vain arvata, millaisissa tunnelmissa. Koko syksyn 2015 kestänyt epävarmuus lopetettavista osa-alueista, huhumyllyt, tempoileva tieto ja väliin sekava päätöksenteko rahoituksesta eivät tee missään organisaatiossa tai yhteisössä hyvää. Kuvaavaa sekavuudelle ja tempoilevuudelle on muun muassa Nuotta-hankeen kohtalo: ensin siltä otettiin rahat pois kokonaan, sitten valmistauduttiin suuriinkin toimintatapojen muutoksiin, ja sitten, 18. helmikuuta, rahoitus löytyikin, kii-

Nuorisotakuu – vietynä yhteisötakuun suuntaan – yhtenä hallituksen kuudesta kärkihankkeesta on kuin nukkavieru siniverinen, jolta on viety kaikki muu paitsi kolhiintunut aatelisvaakuna.

Kuva: Sole Lätti

tos opetus- ja kulttuuriministeriön. Lukemalla organisaatioteorioita tai vain katsomalla ympärilleen työpaikoilla, joissa nyt leikataan, tietää ja näkee, mitä tällainen tempoileminen ja rahoituksen äkillinen leikkaaminen sekä jatkuva epävarmuus tekee työilmapiirille, motivaatiolle ja ihmisten välisille suhteille: huoli, pelko, kollegoiden kamppailminen, kyynänpäiden koveneminen, epätoivo ja hammasten kiristys ovat alati läsnä.

Mitä tämänkaltainen tunnelma tekee nuorten kanssa työskentelylle? Sitä ei ole ehditty tutkia, mutta jotakin voi ounastella. Työpajoilla pelätään ja etsivät nuorisotyöntekijät ovat huolissaan työnsä rahoitusta koskevista huhumyllyistä, TE-toimistoissa on tiettävästi voimassa vanhat ohjeistukset nuorten aktiivoinnin tarpeesta, mutta ei kohta enää paikkoja, joihin heitä voisi lähettää. Sellaisissa tunnelmissa ja olosuhteissa nuoria nyt saatellaan kohti yhteiskuntaa, ”teit isäin astumaan”. Aikuisten epävarmat ja epätoivoiset tunnelmat oletettavasti välittyvät nuorillekin, vähintään jollakin tavalla.

Tutkin taannoin pienellä paikkakunnalla nuorisotyön uudistamisprojektia, joka epäonnistui resurssien jakoa koskevien huhujen ja epäselvyyksien, tulevaisuuden uhkakuvien ja näistä seuranneen aikuisten riitelyn takia. Nuoret saivat tappelusta tarpeekseen ja paikalliset nuorisovaltuustolaiset kääntyivät, ei vain kyseistä uudistamisprojektia, vaan kaikkea järjestäytyntä nuorisointia – ja ylipäätään yhteiskunnallista toimintaa – vastaan. ”En halua olla enää ikinä minkään tällaisen kanssa tekemisissä, enkä toimia missään organisaatiossa”, totesi yksi heistä minulle – ei vitsinä, vaan pettyneenä ja turhautuneena aikuisten tappelemiseen. (Lähteenmaa 2006). Toivotaan, ettei nuorisoyhteisötakuun kaaostyyppisellä johtamisella ole näin pitkälle nuoriin asti ulottuvia seurauksia.

”Nuorisotakuun mallimaa” ja sic transit gloria mundi

Suomea pidettiin koko Euroopan Unionin Nuorisotakuuta (Youth Guarantee) rakennettaessa yhtenä mallimaana. Nuorisotakuutamme kehuttiin EUn virallisissa dokumenteissa, jopa liioitellen takuun onnistuneisuutta: ”jopa yli 80 % nuorista työttömistä pääsee toimenpiteisiin alle kolmessa kuukaudessa” (Alasaari 2014). Joka tapauksessa Euroopan Unionin nuorisotakuu, josta tehtiin päätös huhtikuussa 2013, rakennetaan Suomesta, Itävallasta ja Ruotsista mallia ottaen (esim. Eurofound 2015.)

Nuorisotakuuta eri EU-maihin nyt rakentavat tahot eivät tahdo uskoa, että fantastisen onnistuneeksi EU:n julkilausumissa ja tiedotteissa kuvailtu nuorisotakuu ollaan käytännössä lähes kuoppaamassa Suomessa. Huhujen liikkumista, saati faktojen paljastumista, ei voi estää. Olin joulukuussa 2015 Vilnassa puhumassa Liettuan nuorisotakuun lanseeraamiseminaarissa. Koska en halunnut valehdella, kerroin, mitä pahimmillaan on tapahtumassa. Paikalla ollut virolainen nuorisotyön johtohahmo sanoikin jo kuullessaan, mitä Suomessa on meneillään. Muutama muukin kertoi tällaisia huhuja olevan Baltian maissa liikkeellä.

Mitä siihen suomalaisena ”nuorisotakuun mallimaan” tutkijana sanomaan? Tietenkin poukkoilevaa politiikkaa voisi taivastella ulkomaillaikin. En jaksanut. Totesin, että valittu linja Suomen kansantalouden pelastamiseksi eli leikkaaminen varsinkin nuorilta, vanhuksilta, muilta vähäosaisilta ja koulutuksesta on lukuisien tahojen mielestä hyvin kyseenalainen. Se on kuitenkin hallituksemme valitsema tie, ja sitä toteutetaan protesteista ja vetoamuksista huolimatta. Valittu linja vähentää dramaattisesti myös nuorisotakuun resursseja.

Aiemman hallituksen työ- ja elinkeinoministeri Lauri Ihalainen (sd) totesi taannoin yhdessä kyseessä olevan ministeriön tutkimusjohtaja Heikki Räisä-

Aikuisten epävarmat ja epätoivoiset tunnelmat oletettavasti välittyvät nuorillekin.

Nuorisotakuuta eri EU-maihin nyt rakentavat tahot eivät tahdo uskoa, että fantastisen onnistuneeksi EU:n julkilausumissa ja tiedotteissa kuvailtu nuorisotakuu ollaan käytännössä lähes kuoppaamassa Suomessa.

sen kanssa (2014), että vaikka sijoitustoiminnassa tulee aina huomioida tuotto-odotukset ja tehokkuus, nuorten kohdalla investointia ei yksinkertaisesti ole varaa jättää tekemättä – ei, vaikkei tuotto-odotus olekaan aivan tarkkaan laskettavissa. Heidän mukaansa nuorten asema kytkeytyy ja kietoutuu sellaisiin eurooppalaisen demokratian ydinasioihin kuin vapauteen, tasa-arvoon ja avoimeen yhteiskuntaan – arvoihin, joille ei voi asettaa hintalappua.

Viitteet

- 1 Tiilikaisen [aloitteen](#) allekirjoitti suuri osa keskustan kansanedustajista. Se sisältää sosiaalidemokraattivetoisen nuorisotakuun kritiikkiä ja epämääräisiä ehdotuksia sen uudelleen muokkaamiseksi. Konkreettisin uudistusehdotus koskee eräänlaisten ”kutsuntojen” järjestämistä kaikille peruskoulun päättävälle: niissä tarkistettaisiin nuorten suunnitelmat ja mahdolliset ongelmat kerralla! Tämä vähentäisi aloitteen mukaan ”turhaa byrokratiaa”. Systemin autoritäärisyyttä se ei ainakaan vähentäisi.

Lähteet

- Alasaari, Kirsi (2014) Eurooppalainen nuorisotakuu: valitus harhaanjohtavasta markkinoinnista. *Nuorisotyö* 3/2014, 6.
- Allianssi ry. [Lausunto Eduskunnan sivistysvaliokunnalle](#). 15.10.2015.
- EUROFOUND (2015) *Social inclusion of young people*. Luxembourg.
- Helsingin Sanomat (2015) Nuorisotakuu opetti uutta tapaa toimia. *Helsingin Sanomat*, Pääkirjoitus 10.10.2015.
- Ihalainen, Lauri & Räisänen, Heikki (2004) Euroopalla ei ole varaa hukattuun sukupolveen. (Katsauksia ja keskusteluja- osasto). *Työpoliittinen aikakauskirja* 3/2014.
- Lähteenmaa, Jaana (2006) Nuorisoprojektien kompastuskiviä kentällä. Teoksessa Rantala, K. & Sulkunen, P. (toim.) *Projektityhteiskunnan käänköpuolia*. Gaudeamus, Tampere.
- Lähteenmaa, Jaana (2010) Nuoret työttömät ja taistelu toimijuudesta. *Työvoimapoliittinen aikakauskirja* 4/2010.
- Lähteenmaa, Jaana (2011) Nuorten työttömien yliviritetty toimijuus. *Nuorisotutkimus* 4/2011.
- Lähteenmaa, Jaana (2014) Liata kätensä vaan ei sydäntään. Tutkijan ambivalentteja pohdintoja nuorten työttömien aktivoinnista. Teoksessa Gretschel, Anu et al. (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Lähteenmaa, Jaana (2015) Yhteisötakuun ideaa pitäisi kirkastaa. *Suomen Kuvalehti* 32/2015. [Nuorten yhteiskuntatakuu 2013](#). Väliraportti (2012) Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 8/2012).
- Räisänen, Heikki (2014) Mitä nuorten aktivoinnin vaikutuksista tiedetään? Pääkirjoitus. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 1/2014.
- [Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportti ja suositukset jatkotoimiksi](#) (2015) Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 19/2015.
- Siurala, Lasse (2015) Herkkyyttä ja suvaitsevaisuutta nuorten arjen ymmärtämiseen. Teoksessa Häkli, J., Kallio, K. P. & Korkiamäki, R. (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusverkosto, Tampere.
- Suomen nuorisokeskisyhdistys r.y., tiedote 18.2.2016: [Nuotta- valmennukset jatko varmistunut](#).
- TEM, Tiedote 065/2014. (9.4.2014): Ministeri Ihalainen: [Tutkimustieto auttaa tehostamaan nuorisotakuun toteutusta](#).
- [Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportti sekä suositukset jatkotoimiksi](#) (2015) Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2015.
- TEM [Lausunto Eduskunnan sivistysvaliokunnalle aiheesta nuorisotakuun toteuttaminen ja etsivä nuorisotyö](#) 15.10.2015. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- TEM Tiedote (27.1.2016): [Joulukuussa 377 9000 työnhakijaa](#).

Kirjoittaja

Kuva: Kirsi Alasaari

Jaana Lähteenmaa

nuorisotutkimuksen dosentti (TAY) ja määräaikainen tutkija (HY, sosiaalitieteiden laitos, Suomen Akatemian rahoittama tutkimusprojekti)

Meneekö lapsi pesuveden mukana?

Elina Pekkarinen

V: (Isä) oli tosi semmonen, et se veti aina äidin pankkitilin tyhjäksi. Et ku verhoissa on alhaalla niit saumoja, niin meillä oli aina ruokarahat siellä piilossa, et se ei saanut niitä. Ja sit se oli aina sillee, et nyt hän lähtee hakee töitä. Se jäi työttömäksi silloin joskus 90-luvulla tai silloin. Sillä varmaan siitä johtu ne. Sit se saatto tulla takas joskus viikon päästä ku se olikin jäänyt sille tielleen. (Haastattelu)¹

Oheisessa sitaatissa lastensuojelun asiakkaana ollut nuori aikuinen kuvaa lapsuuttaan isän alkoholismiin ja väkivaltaisuuden varjostamassa perheessä. Nuoren kokemus ei valitettavasti ole ainutkertainen. Suomessa tuhannet lapset ja nuoret kasvavat taloudellisten vaikeuksien, päihdeongelmien ja ristiriitojen keskellä. [Juha Sipilän hallitusohjelmassa](#) todetaan, että Suomessa lasten hyvinvointi on korkealla tasolla (mt., 8)². Hallituskauden tavoitteeksi asetetaan lisäksi, että lasten ja perheiden hyvinvointi sekä omat voimavarat vahvistuvat entisestään (mt., 20).

Hallitusohjelmassa rakentuva ihannehminen on pärjäävä, vastuunsa kantava, yritteliäs, luova ja oppimishaluinen suomalainen. Samalla hallitus esittää lukuisia toimenpiteitä, jotka heikentävät lapsiperheiden taloudellista asemaa ja uhkaavat tuoda huono-osaisten joukkoon lukuisia uusia perheitä. Tässä kirjoituksessa keskityn pohtimaan hallituksen esittämiä toimenpiteitä lasten ja lapsiperheiden näkökulmasta. Keskeinen kysymykseni on, vahvistetaanko hallituksen toimesta rakenteita, joissa ihmisyyks voi kasvaa ja kukoistaa? Vai heikennetäänkö niitä?

Pohjoismainen hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikan perustelut

Historiantutkimuksessa suomalaisen hyvinvointipolitiikan juuret paikannetaan 1500- ja 1600-lukujen ruotsalaisiin maakuntalakeihin, joiden myötä perheen ja suvun merkitys vähäosaisten huolehtijana hiljalleen vähentyi. Köyhäinhoidon kehittymistä vauhdittivat paitsi kulkutaudit, myös irtolaisuuden lieveilmiöt, kuten kerjuu ja rikollisuus. (Pulma 1994.) Suomalaisella sosiaaliturvalla on siis vahva historia kansanterveyden ja yhteiskuntarauhan ylläpitämisessä.

Murros suomalaisessa köyhäinhoidossa koettiin kahden katastrofin – 1860-luvun nälkävuosien ja 1918 käydyin kansalaissodan – välissä. Teollistumiseen liittynyt vaurastuminen kärjisti taloudellista eriarvoisuutta ja kansainväliset keskustelut sosiaalisista ongelmista rantautuivat myös agraariseen Suomeen.

Maaseudun tilattoman väestön asema ja vaivaisten huutokaupat herättivät kasvavaa kritiikkiä. (Jaakkola 1994.) Sosiaaliturvan eettinen ihmiskäsitys alkoi muovautua erityisesti kansaa jakaneen sisällissodan jälkeen.

1900-luvun sotien jälkeinen talouskasvu loi edellytykset hyvinvointivaltiolle – siis järjestelmälle, jossa kehittynyt valtiollinen sosiaaliturvakoneisto vastaa kansalaisten universaalien minimielintason turvaamisesta (Urponen 1994; Karisto ym., 1997). 1960-luvulla hyvinvointivaltion kannatus lisääntyi entisestään, kun Pekka Kuusi eritteli humanin sosiaalipolitiikan taloudelliset hyödyt: vakauden, kulutuksen ja tuotannon kasvun. (Kuusi 1961 teoksessa Karisto ym., 1997.) Myös työmarkkinoiden konsensus edisti sosiaaliturvan kehittämistä. Sosiaaliturvan taloudellinen perustelu sai viimein vahvaa tukea.

Pohjoismaisille hyvinvointivaltioille ominaista on ollut myös palveluihin perustuva sosiaalipolitiikka. Hyvinvointivaltiota rakennettaessa nimittäin huomattiin, ettei tulonsiirroilla voida ratkaista kaikkia kansalaisten arkielämän ongelmia – tai ainakin se tulisi kohtuuttoman kalliiksi. Julkisia palveluita tarvittiin tasaamaan kansalaisten alueellista ja elämäntilanteista johtuvaa eriarvoisuutta. Monet julkiset palvelut, kuten lasten päivähoito, ovatkin syntyneet jonkin sosiaalisen ongelman korjauspyrkimyksistä (Urponen 1994.)

Suomalaisen sosiaaliturvan historia osoittaa, että suomalaista hyvinvointivaltiota rakennettaessa on ajateltu yhteiskunnallisen vakauden johtavan turvalliseen yhteiskuntaan, ja eettisyyden johtavan huolehtivaan yhteiskuntaan. On ajateltu, että taloudellinen turva johtaa toimeliaaseen yhteiskuntaan, ja että universaalit palvelut johtavat tasa-arvoiseen yhteiskuntaan. Juha Sipilän hallitusohjelmasta löytyvät nämä samat tavoitteet – turvallisuus, huolehtiminen, toimeliaisuus ja tasa-arvo – mutta keinot niiden tavoittamiseksi ovat toiset. Itse asiassa perinteiset keinot, joiden on ajateltu ehkäisevän ongelmia, tulkitaan nyt ongelmien aiheuttajiksi.

Ohjelman mukaan Suomi on ”näivettymisen kierteessä” sen vuoksi, ettei sosiaaliturvaa ja työmarkkinoita ole kyetty uudistamaan. Jäykät rakenteet ovat kahlinneet yrittäjyyttä ja luovuutta sekä latistaneet ihmisten oma-aloitteisuutta ja osallistumista. Ketteryys ja kilpailukyky on menetetty. Korjaustoimet kohdistetaan hyvinvointivaltion peruspilareihin: hallitus esittää jonkin verran

Monet julkiset palvelut, kuten lasten päivähoito, ovat syntyneet jonkin sosiaalisen ongelman korjauspyrkimyksistä.

Perinteiset keinot, joiden on ajateltu ehkäisevän ongelmia, tulkitaan nyt ongelmien aiheuttajiksi.

Kuva: Katja Tiilikka

leikkauksia tulonsiirtoihin, mutta erityisesti korotuksia erilaisiin maksuihin ja uudistuksia sosiaali- sekä terveydenhuollon palveluihin. Myös työmarkkinoiden konsensusperiaate on ajettu seinää vasten pakkolakipaketin uhalla. Hyvinvointivaltion rakenteet halutaan nopeasti purkaa, mutta mitä luodaan niiden tilalle?

Suomalaislasten nykytila

Ilmeisesti käsitys suomalaislasten hyvinvoinnista antaa rohkeutta esittää radikaaleja muutoksia lasten hyvinvointipalveluihin. Käsitystä suomalaislasten hyvinvoinnista on pidetty yksipuolisena, sillä Suomessa elää kymmeniätuhansia lapsia, joiden hyvinvointi on vaarantunut (esim. Bardy 2001; Unicef 2013; Salmi ym. 2014). 7,1 prosenttia 0–20-vuotiaista suomalaisista on lastensuojelun avohuollon asiakkaina (N=90 269). Kotinsa ulkopuolelle on sijoitettu 1,4 prosenttia alaikäisistä (N=17 958). 1,1 prosenttia (N=10 675) alaikäisistä on otettu huostaan. ([Lastensuojelu 2014](#).) Noin 12 prosenttia suomalaislapsista elää köyhyysrajan alapuolella (Salmi ym. 2014³). Lastensuojelun tarpeen yhteys pienituloisuuteen on havaittu toistuvasti tutkimuksissa (esim. Heino 2007; Hiitola 2008; Saarikallio-Torp ym. 2010; Paananen ym. 2012; Kestilä ym. 2012; Salmi ym. 2014; Pekkarinen 2016). Lapset eivät ole syyllisiä vanhempiansa ahdinkoon, mutta joutuvat kärsimään siitä eniten.

Nimettömällä soittajalla huoli lapsista: ovat likaisia ja usein nälissään. Ennen ovat käyneet pyytelemässä ruokaa, mutta nykyisin kaikki ovat kieltäytyneet antamasta. Isä on useimmiten humalassa. (Ote huostaanottoasiakirjoista)

Edellinen lainaus on huostaanottoasiakirjasta vuodelta 2013. Osa suomalaislapsista elää edelleen absoluuttisessa köyhyydessä. Käytännöt, joiden hallitus pelkää kahlitsevan ja näivettävän ihmisten toimeliaisuutta, ovat toisinaan välttämättömiä, jotta perheissään elävien lasten hyvinvointi voidaan taata. Riittävällä tuella ja kannattelulla tässä työssä voidaan onnistua, mutta korjaavan tuen tarvetta voitaisiin ehkäistä myös ennalta. Siksi perusturvasta huolehtiminen on välttämätöntä. Nyky-Suomessa on jo pitkään tiedetty, että perusturvan heikkoudet ajavat ihmisiä viimesijaisen tuen piiriin (Bardy ym. 2001). Lastensuojelun asiakasmäärät kasvavat ja leipäjonoissa riittää kävijöitä.

Hallituksen lapsiin kohdistuvat toimenpiteet pähkinänkuoressa

Hallituksen lapsiin kohdistuvista säästöistä eniten huomiota ovat saaneet subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaaminen sekä päivähoidon henkilöstömitoituksen suhteen muuttaminen (Liitteet 1–7, 16). [Kymmenet asiantuntijalausunnat](#) pitivät muutosta paitsi erittäin haitallisena myös tarpeettomana.⁴ Asiantuntijalausunnoista huolimatta lakiesitys hyväksyttiin. Suomi ei erotu enää edukseen muusta Euroopasta. Jopa kotihoidon mallimaassa Italiassa 3 vuotta täyttäneiden lasten osallistuminen ohjattuun varhaiskasvatukseen on

Suomessa elää kymmeniätuhansia lapsia, joiden hyvinvointi on vaarantunut.

Kuva: Katja Tiilikka

huomattavasti Suomea yleisempää. ([Lapsilletarjottavavarhaiskasvatus... 2014; Early Childhood Education... 2014.](#)) Hallitusohjelmassa tähdätään Suomeen, jossa lapsia hoidetaan kotona mahdollisimman pitkään. Tämä siitä huolimatta, että jopa taloustieteilijät ovat osoittaneet vertaisryhmässä tapahtuvan tavoitteellisen varhaiskasvatuksen hyödyt lapsen kehitykselle (Heckman 2011). Lasten kotihoidosta vastaavat erityisesti äidit, mikä on myös tasa-arvokysymys (vrt. [Sinikka Aapola-Karin kirjoitus](#) tässä sarjassa).

Uudistuksista vähemmälle huomiolle ovat jääneet esiopetuksessa olevan lapsen hoidon järjestämisen mahdollistaminen maksullisena kerhotoimintana, luopuminen perusopetuksen ryhmäkoon pienentämiseen myönnettävistä valtionavustuksista, sosiaali- ja terveystalouden palvelujen asiakasmaksujen 27,5 prosentin korotukset, päivähoitomaksujen korotus, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan maksujen korotukset ja vanhempainpäivärahan supistaminen. Hallitus esittää myös joukon aikuisväestöön kohdistuvia toimenpiteitä, joilla on suoria seurauksia lapsiperheiden käytettävissä oleviin tuloihin.⁵ (Ratkaisujen Suomi, Liite 6.) Hallituksen kaavailemat muutokset heijastuvat tavallisten lapsiperheiden arjen talouteen pahimmillaan kasautuvasti. Lisäksi hallitus uhkaa vähentää perheiden yhdessä vietettyä aikaa leikkaamalla vuosilomien pituuksia.

Hallituksen kaavailemat muutokset heijastuvat tavallisten lapsiperheiden arjen talouteen pahimmillaan kasautuvasti.

Arjen realismi lapsiperheissä

E: Mites ne sijaisvanhemmat?

V: 90-luku, 90-luvun lama yrittäjäperhe, siinäpä hän se vastaus on. Hirvee stressi, hirvee kiire koko ajan, ja prosessi käynnissä. Käydään koulussa, käydään eskarissa ja hirvee kiire muuten. Kauheesti velkaa ja yrityssaneerauksia ja muuta. Se on sitä harmaata arkea vaan vuodest sisään, vuodest toiseen.

E: Heijastuks se sun arkeen kuinka paljon?

V: Tottakaihan ne heijastu, sillä mä muistan monesti se (tauko), että mä en muista kertaakaan, että mun kanssa olis leikitty. En yhen ainuttakaan kertaa. (Haastattelu)

Yllä nuori aikuinen muistelee lapsuutensa arkea kiireisessä sijaisperheessä. Hän ei muista, että aikuisilla olisi koskaan ollut aikaa leikkiä hänen kanssaan. Arjen pyörittäminen lapsiperheissä onkin usein melkoista taiteilua. Hallituksen kaavailemat taloudelliset tiukennukset kiristävät tilannetta entisestään, sillä pienistäkin lisämenoista syntyy lapsiperheessä nopeasti iso lasku. Edellisen hallituksen leikatessa lapsilisää kirjoitin Helsingin Sanomiin [mielipidekirjoituksen](#) siitä, mitä kaikkea kahdeksalla eurolla saa. Nykyhallituksen lisämaksuissa puhutaan jo aivan toisista summista. Esimerkiksi iltapäivähoitomaksujen korotukset merkitsevät perheille kymmenien – monilapsisissa perheissä satojen – eurojen lisämenoja kuukaudessa iltapäivähoitomaksujen kaksinkertaistuessa 60 eurosta 120 euroon ja 80 eurosta 160 euroon hoitoajasta riippuen. 80 eurolla saa jo 111 kiloa perunoita, 80 litraa maitoa ja kaksikymmentä kiloa juustoa – siis kuukausien peruselintarvikkeet. Samaan aikaan päivähoitomaksuihin esitetään tuntuvia korotuksia, jotka kohdistuvat erityisesti keski- ja hyvätuloisiin palkansaajiin. Lapsiperheissä joudutaan pohtimaan, kasvavatko työssäkäynnin kustannukset ja haitat kotonaoloa suuremmiksi.

Hallituksen päätös korottaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja 27,5 prosentilla on merkittävä askel ulos hyvinvointivaltiosta, sillä Suomessa terveydenhuollon asiakasmaksut ovat kansainvälisesti tarkastellen olleet tähänkin asti suuret. [Sitran selvityksen](#) mukaan kotitalouksien maksama osuus

Hallituksen kaavailemat taloudelliset tiukennukset kiristävät tilannetta lapsiperheissä entisestään, sillä pienistäkin lisämenoista syntyy nopeasti iso lasku.

terveydenhuollosta on Suomessa vertailumaiden korkein ja potilaiden valinnanmahdollisuus taas vähäinen⁶. Esimerkiksi Tanskassa ja Iso-Britanniassa asiakasmaksuja ei peritä potilailta lainkaan. (Aronkyntö 2010.) Suomalainen järjestelmä suosii parempiosaisia työterveyshuollon ja yksityisten palveluiden kautta, ja lääkäripalveluita käyttävätkin eniten suurituloiset ja vähiten pienituloiset. Kansainvälisissä vertailuissa Suomi menestyy ”häkellyttävän huonosti”. (Kajantie 2014.)

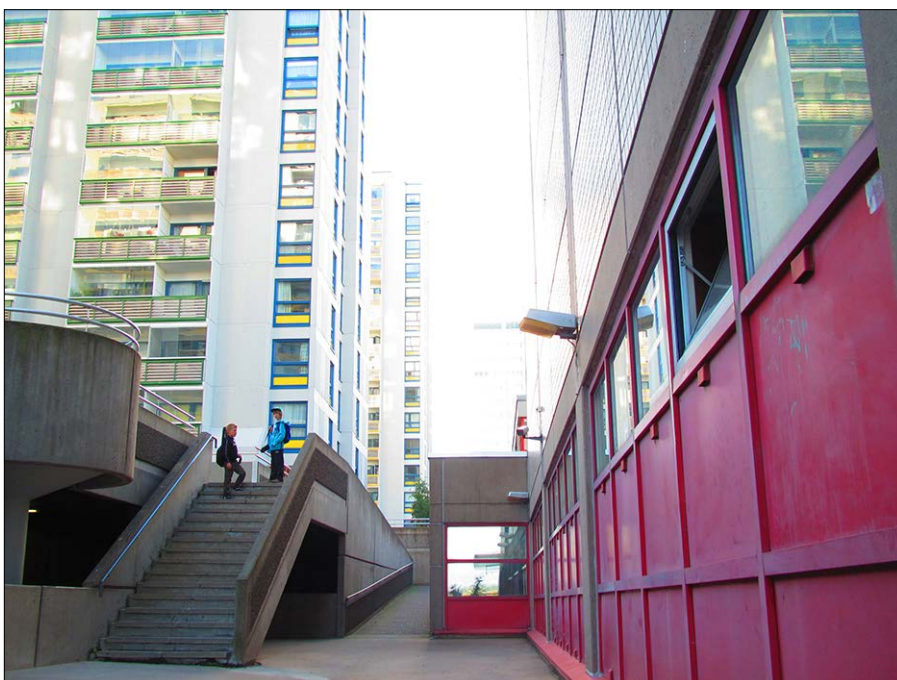
Palveluverkosto kuntoon

Hallituksen kärkihankkeista [lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma](#) tähtää järjestelmän kokonaisvaltaiseen uudistamiseen. Muutosohjelman [hankesuunnitelman luonnos](#) on 11.1.2016 avattu yleiselle keskustelulle ja kommentoille [otakantaa.fi](#)-palvelussa. Muutosohjelmassa tunnustetaan lasten ja nuorten eriarvoistumiseen liittyvät ongelmat ja pyritään uudistamaan palvelujärjestelmää kokonaisvaltaiseksi asiakkaiden osallisuutta korostaen. Suunnitelmissa ovat kaikille tarkoitettut perhekeskukset, erityistason palveluiden uudistaminen sekä vaativien palveluiden osaamis- ja tukikeskukset. Yksinkertaistaen ajatuksena on, että matalan kynnyksen peruspalvelut olisivat saatavissa helposti ja vankempaa tukea saavat perheet tulisivat autetuiksi yhden keskuksen kautta.

Muutosohjelma noudattaa hallitusohjelman linjaa. Se luottaa vankasti yksilöiden voimavaroihin, palveluiden keskittämiseen, eri tahojen väliseen kumppanuuteen ja verkostojohdantamiseen. Kansainvälisiä kokemuksia tuodaan Skotlannista, Englannista, Hollannista ja Australiasta. Muutosohjelman keskeisenä tavoitteena ovat oikea-aikaisuuden ja vaikuttavuuden avulla saavutetut huomattavat kustannussäästöt.

Ohjelmassa luvataan vahvistaa erityisesti vanhemmuuden tukea. Lastensuojelun asiakasmäärien kasvu on 1990-luvulta asti selittynyt kuitenkin *nuorisoiikäisten* asiakkaiden määrällisellä kasvulla pienten lasten lukumäärän pysyessä stabiilina. Vaikka vanhemmuuden tukeminen on tärkeää, nuoriso-

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa tunnustetaan lasten ja nuorten eriarvoistumiseen liittyvät ongelmat ja pyritään uudistamaan palvelujärjestelmää kokonaisvaltaiseksi asiakkaiden osallisuutta korostaen.

Kuva: Katja Tiilikka

ikäiset eivät tuesta enää samalla tavalla hyödy. Nuorisokysymys ohitetaan ohjelmassa lupaamalla ”selvittää” nuorten nykyiset palvelut ja niihin kehitteillä olevat uudistukset. Ohjelmassa luvataan myös ”koota” nuorten palvelukokemuksista tehtyä tutkimusta ja ”tarkastella” toisen asteen oppilaitosten palveluita. Ohjelman vetäjät ovat onnekkaita, sillä nuorisotutkimuksen piirissä on juuri selvitetty nuorten palvelukokemuksia (Aaltonen ym. 2015). Tulokset eivät lupaa palvelujärjestelmän uudistajille helppoja ratkaisuja. Apua tarvitsevat nuoret toivovat räätälöityjä palveluita ja riittäviä työntekijäresursseja - eivät identtisiä digitaalisia aktivointikonsepteja (vrt. Aaltosen ja Kivijärven tekstit tässä kirjoitussarjassa).

Muutosohjelmassa erotilanteet nostetaan erityistyöskentelyn kohteeksi sovinnollisuutta ja vanhemmuuden jatkuvuuden varmistamista korostaen. Uuden palvelukokonaisuuden avulla halutaan kohdata kaikki eroa harkitsevat lapsiperheet. Totta on, että avioeroihin liittyvät huolto- ja tapaamiskiistat kuormittavat lapsia ja järjestelmää erityisen paljon. Kaikista perheiden ongelmista juuri erotilanteiden nostaminen valtiollisen huolen kohteeksi on kuitenkin yllättävää - tehokkaampaa olisi tukea perheitä jo ennen erotilannetta.

V: Mun isä on ollut alkoholisti ja tosi väkivaltainen mun äitiä kohtaa. Niin sitten me aina saatiin häätö, ku mun isä joi niin paljon ja sitten möykkäs siellä. Ja sitten ku se aina kävi mun, siis vaan hakkas äitiä, niin sitten piti aina muuttaa ja sit oltiin välil turvakodissa ja välil siellä sun täällä ja välil kriisiasumisessa ja sit taas muualla. (Haastattelu)

Koko ohjelman onnistuminen riippuu siitä, miten selvittää sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksesta sekä kuntien ja itsehallintoalueiden vastuunjaosta.

Edellisessä sitaatissa kuvaillaan avioeroa edeltävää perhe-elämää lapsen näkökulmasta. Uudistuksessa tulisi huolehtia siitä, ettei ylimääräisillä viranomaistapaamisilla tai sovinnollisuuden ja vanhemmuuden jatkuvuuden vaatimuksella vaikeuteta vaarallisesta ihmissuhteesta irtautumista. Perhesurmien sumasta on hyvin lyhyt aika. Parisuhdeväkivallan ehkäisy ei ohjelmassa ole kehittämisen kohteena. Turvakoteja tai eronneiden perheiden asumisen turvaamista, jotka edellä lainatussa haastattelussakin olivat elintärkeitä, ei muutoshjelmassa mainita lainkaan.

Muutosohjelmassa ei ilmene, miten sosiaali- ja terveydenhuollon sektorit saadaan valtion mahtikäskyllä yhdistettyä - ja miten kunnalliset palvelut, kuten varhaiskasvatus, opetustoimi ja nuorisotyö tähän integroidaan. Se tiedetään, että Helsingissä sosiaali- ja terveysviraston yhdistäminen on herättänyt työntekijöissä epäluottamuksen, byrokraattisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden [kokemuksia \(Hakonen ym. 2015\)](#). Koko ohjelman onnistuminen riippuu siitä, miten selvittää sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksesta sekä kuntien ja itsehallintoalueiden vastuunjaosta. Ennusmerkit valtavien muutosten loppuunsaattamiselle eivät ole kovin vakuuttavat.

Lopuksi: hukkuuko lapsi?

Aloitin tämän tekstin lainaamalla nuorta aikuista, joka kuvaili lapsuutensa perhe-elämää. Lastensuojelun tutkijana näkökulmani lasten arkeen on kärjistynyt, mutta valitettavaa todellisuutta monessa perheessä. Perinteisesti suomalainen yhteiskuntapolitiikka on perustunut käsitykseen, että tällaista arkitodellisuutta puskuroimaan tarvitaan aktiivista sosiaalipolitiikkaa, joka tulonsiirtojen ja palveluiden avulla tasoittaa ihmisten välistä eriarvoisuutta.⁷ Politiikka on perustunut pitkälti verotukseen, jonka avulla tulonjakoa on voitu tasoittaa ja hyvinvointipolitiikkaa rahoittaa. Myös työmarkkinaosapuolilla – palkansaajilla ja työnantajilla – on ollut järjestelmässä merkittävä rooli.

Lamasta seuranneet talousvaikeudet olivat yhteydessä vanhempien mielen- ja pähdeongelmiin, ankaraan ja vähemmän ohjaavaan vanhemmuuteen ja sitä kautta lasten lisääntyneisiin mielen- ja pähdeongelmiin.

Hyvinvointivaltio on pitkään ollut kritiikin kohteena, mutta viime aikoina kritiikki on saanut uusia piirteitä. Hyvinvointivaltio ei enää ole vain kallis, vaan suorastaan vaarallinen. Kärjistäen hallitusohjelmasta on luettavissa ajatus, että hyvinvointivaltio on synnyttänyt pahoinvointivaltion, joka näivettää kansalaisen. On kuitenkin vaikea ymmärtää, miten palkansaajia kurittavat uudistukset auttaisivat luomaan hallituksen ihanneihmisen, joka on pärjäävä, vastuunsa kantava, yritteliäs, luova ja oppimishaluinen. Päinvastoin. Kivuli-aiden toimenpiteiden kivuliain seuraus voi olla, että ihannelapset menevät hallituksen pesuveden mukana. Toimenpiteet voivat lisätä koettua huono-osaisuutta, joka taas on yhteydessä masennukseen, alhaiseen toimintakykyyn, passiivisuuteen ja heikkoon luottamukseen (esim. Elovainio & Kortteinen 2012, Saari 2015). Jenni Leinosen (2004) tutkimus 1990-luvun laman seurauksista osoitti, että lamasta seuranneet talousvaikeudet olivat yhteydessä vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmiin, ankaraan ja vähemmän ohjaavaan vanhemmuuteen ja sitä kautta lasten lisääntyneisiin mielenterveysongelmiin. Turvattomat vanhemmat kasvattavat turvattomia lapsia.

Kirjoittaja

Elina Pekkarinen
VTT, tutkijatohtori
Nuorisotutkimusverkosto

Viitteet

- 1 Sitaatit ovat lainauksia käynnissä olevasta tutkijatohtorihankkeestani, jota rahoittaa Suomen Akatemia. Samoja aineisto-otteita on analysoitu tarkemmin tuoreen Nuorisobarometrin artikkelissa Pekkarinen, Elina (2016) *Arjen ja elämänhallinnan ongelmat lapsuudenperheessä – lastensuojelun näkökulma*. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) [Arjen jäljillä](#). Nuorisobarometri 2015. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuora, 163–179.
- 2 [Unicefin kansainvälisessä vertailussa](#) suomalaislasten hyvinvointi on korkealla tasolla. Tutkijat ovat esittäneet raportin tuloksista kuitenkin [kriittisiä kommentteja](#) esim. polarisaatioilmiöön liittyen.
- 3 Tuoreimmat saatavilla olevat lapsiköyhyysluvut ovat tosin vuodelta 2012.
- 4 Subjektiiivisen päivähoito-oikeuden rajoittamisen katsottiin heikentävän erityisesti varhaiskasvatusta kipeästi tarvitsevien lasten mahdollisuuksia osallistua joustavasti varhaiskasvatukseen, asettavan lapset eriarvoiseen asemaan vanhempien statuksen mukaan, vähentävän perheiden valinnanvapautta, vaikeuttavan työttömien sekä epätyypillisissä työsuhteissa olevien perheiden tilannetta, aiheuttavan levottomuutta lapsiryhmiin, heikentävän lasten keskinäistä yhteenkuuluvuudentunnetta, lisäävän kuntien byrokratiaa ja sitä myöten kustannuksia, lisäävän perheiden kategorisointia ja leimaamista, heikentävän maahanmuuttajaperheiden lasten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan, sekä lisäävän vanhempien uupumusta.
- 5 Tällaisia uudistuksia ovat jo mainitut sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksujen korotukset, ansiosidonnaisen työttömyysturvan heikennykset, ensimmäisen sairauspäivän palkattomuus ja sitä seuraavien sairauspäivien palkanalennus, lomarahojen leikkaukset, loppiaisien ja helatorstain palkattomuus, asumistuen kiristyksen, asuntolainojen korkovähennysoikeuden pienennys, lääkekorvausten pienennys, lääkkeiden omavastuuosuuden lisäys, ruokavaliokorvauksen poistaminen, matkakorvausten muutokset ja joukkoliikennetuen alennukset.
- 6 Sitran selvityksessä vertailumaita olivat Ruotsi, Norja, Tanska, Alankomaat, Iso-Britannia ja Saksa.
- 7 Juho Saari (2015) on tosin huomauttanut, ettei suomalainen sosiaalipolitiikka ole pitkiin aikoihin pyrkinyt aktiivisesti poistamaan eriarvoisuutta, vaan vain huolehtimaan köyhäinhoidollisista velvoitteista, ja niistäkin kolmannen sektorin toimintaan tukeutuen.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) [Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä](#). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & THL.
- Aronkyntö, Timo (2010) [Terveystuotojärjestelmien kehityssuunnat Euroopassa](#). Sitran selvityksiä 16. Helsinki: Sitra.
- Bardy, Marjatta & Heino, Tarja & Salmi, Minna (2001) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipolitiiseen keskusteluun. Raportteja 263. Helsinki: Stakes.

- Elovainio, Marko & Korttinen, Matti (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta, 153–167.
- Hakonen, Marko & Lipponen, Jukka & Kaltiainen, Janne & Kupiainen, Olli-Jaakko (2015) [Fuusiot henkilöstön näkökulmasta. Opas onnistuneeseen fuusioon ja case Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto.](#) Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisu 17/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Heckman, James (2011) The Economics of Inequality. The Value of Early Childhood Education. *American Educator* 35 (1), 31–47.
- Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. *Stakes työpapereita* 30/2007. Helsinki: Stakes.
- Hiihola, Johanna (2008) Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. *Stakes työpapereita* 20/2008. Helsinki: Stakes.
- Jaakkola, Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti (1994) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto.
- Kajantie, Mira (2014) [Lääkäripalveluiden käyttö jakaa väestöä. Hyvinvointikatsaus 4/2014.](#) Helsinki: Tilastokeskus.
- Kestilä, Laura & Väisänen, Antti & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seuranta tutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (6), 599–620.
- [Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe](#) (2014) National Information Sheets 15/2014. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency: Brysseli.
- [Lapsille tarjottava varhaiskasvatus vaihtelee ympäri Eurooppaa.](#) Eurydice poimintoja (2014) Euroopan komissio.
- Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti 25/2015. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. THL.
- Leinonen, Jenni (2004) Families in Struggle – Child Mental Health and Family Well-being in Finland During the Economic Recession of the 1990s: The Importance of Parenting. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika (2012) Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Raportti 52/2012. Helsinki: THL.
- Pekkarinen, Elina: Mitä kahdeksalla eurolla saa? Helsingin Sanomat 29.3.2014.
- Pekkarinen, Elina (2016) Arjen ja elämänhallinnan ongelmat lapsuudenperheessä – lastensuojelun näkökulma. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) [Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015.](#) Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuora, 163–179.
- Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1997) Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Helsinki: WSOY.
- Pulma, Panu (1997) Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen (1994) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 15–70.
- UNICEF Office of Research (2013) [Child Well-being in Rich Countries: A comparative overview. Innocenti Report Card 11.](#) Florence: UNICEF Office of Research.
- [UNICEF-raportti: Suomen lasten hyvinvointi maailman huippuluokkaa.](#) (2013) Uutinen UNICEF:n kotisivuilla. 10.4.2013.
- Saari, Juho (2015) Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Saarikallio-Torp, Miia & Heino, Tarja & Hiilamo, Heikki & Hytti, Helka & Rajavaara, Marketta (2010) Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa: Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.). Perhepiirissä. Helsinki: Kela.
- Salmi, Minna ym. (2014) Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus THL, 82–104.
- Urponen, Kyösti (1997) Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen (1994) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 163–260.

Demokratian, yhdenvertaisuuden ja oikeuksien ulottuvuudet

Ratkaisujen Suomi?

Demokratia, nuorten poliittinen osallistuminen ja yhdenvertainen yhteiskunnallinen toimijuus hallitusohjelmassa

Hanna Wass, Hannu Lahtinen & Pertti Ahonen

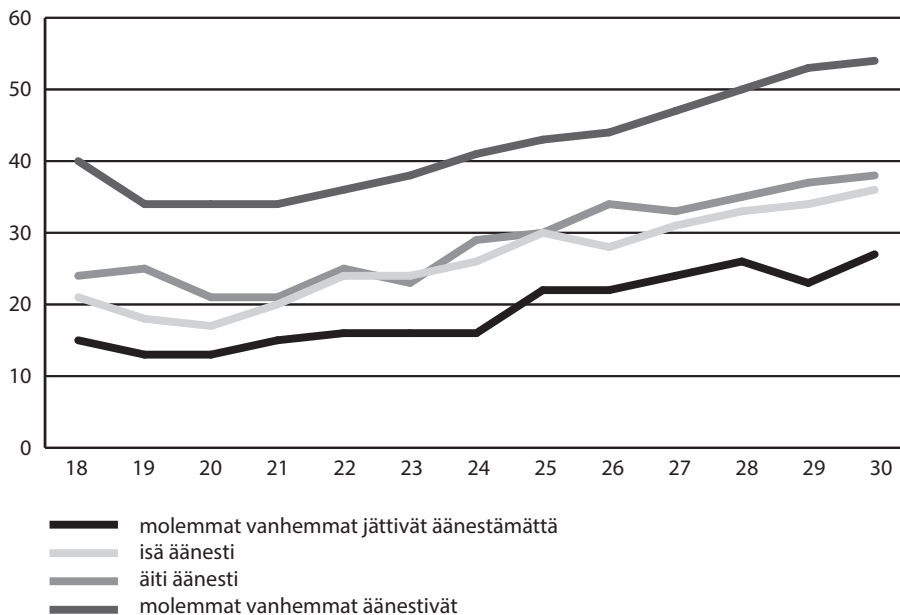
Vaikka pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma ”Ratkaisujen Suomi” poikkeaa tiiviydessään selvästi kahdesta edeltäjästään, kaikkia kolmea viimeisintä hallitusohjelmaa yhdistää demokratiaan ja kansalaisten osallistumiseen liittyvien itsenäisten aihealueiden puuttuminen. Matti Vanhasen I hallituksen ohjelma olikin tältä osin poikkeuksellinen, sillä siinä osallisuuskysymykset saivat näkyvän roolin osana kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman esittelyä. Vaikka osallistumisesta ei suoraan puhuta nykyisessä hallitusohjelmassa, sen osa-alueista viisi – työllisyys ja kilpailukyky, osaaminen ja koulutus, hyvinvointi ja terveys, digitalisaatio sekä maahanmuuttopoliittinen linjaus – ovat kuitenkin olennaisia kansalaisten poliittisen kiinnittymisen kannalta.

Johdanto

Tässä puheenvuorossa osoitamme tuoreiden tutkimustulosten pohjalta, että kyseisiä teemoja koskevilla linjauksilla on selvä yhteys nuorten yhdenvertaiseen yhteiskunnalliseen toimijuuteen. Katsauksessa esiin nostetut havainnot pohjautuvat pääosin Suomen Akatemian rahoittamaan tutkimushankkeeseen ”Tasapuolisuus äänestämässä ja ehdokasvalinnassa”¹

Hallitusohjelman yleisessä tilannekatsauksessa eriarvoistumiskehitys mainitaan yhdeksi Suomen heikkouksista (s. 9). Eriarvoistumiskehitys onkin yhdenvertaisten osallistumisedellytysten, yhteiskunnallisen toimijuuden ja siten myös toimivan demokratian kannalta keskeinen haaste. Hallitusohjelmassa samassa yhteydessä mainitulla huono-osaisuuden ylisukupolvisella kasautumisella on suora yhteys esimerkiksi äänestämiseen. Kuten koulutus tai varallisuus, myös äänestäminen periytyy vahvasti vanhemmilta lapsille. Vuoden 2012 kunnallisvaaleissa niiden 18-vuotiaiden nuorten, joiden molemmat vanhemmat äänestivät vuoden 1999 eduskuntavaaleissa, oma äänestysaktiivisuus oli 25 prosenttiyksikköä korkeampi kuin nuorilla, joiden kumpikaan vanhempi ei äänestänyt (kuvio 1). Kyseinen ero ei myöskään kaventunut 18 ja 30 ikävuoden välillä, vaikka lapsuudenkodin merkityksen voisi olettaa vähenävän nuoren itsenäistyessä.

KUVIO 1 Äänestysaktiivisuus vuoden 2012 kunnallisvaaleissa iän ja vanhempien vuoden 1999 eduskuntavaaleissa äänestämisen mukaan (%) (n= 111,140).

Lähde: ”Tasapuolisuus äänestämässä ja ehdokasvalinnassa” -tutkimusprojektin aineisto.

Sukupolvelta toiselle siirtyvä huono-osaisuus ei siis koske ainoastaan taloudellisia vaan myös poliittisen osallistumisen resursseja. Aiemmistä tutkimuksista tiedetään, että äänestäminen periytyy vanhemmilta lapsille – osin biologisten perintötekijöiden, osin osallistumista tukevien taloudellisten resurssien ja osin vanhemmilta omaksuttujen asenteiden ja toimintamallien kautta. Äänestäminen on suhteellisen matalan kynnyksen osallistumismuoto, joten perhetaustasta johtuvat aktiivisuuserot lienevät vielä selvempiä monessa muussa yhteiskunnallisen aktiivisuuden muodossa.

Työllisyys ja kilpailukyky

Hallitusohjelmassa haasteena mainittu nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyys (s. 9) liittyy selvästi yhteiskunnallisen toimijuuden edellytyksiin. Etenkin nuorilla koulutus ja asema työmarkkinoilla erottelevat voimakkaasti poliittista aktiivisuutta. Matala koulutus ja työttömyys johtavat nuorilla nopeasti myös poliittiseen syrjäytymiseen. Sen ehkäisemisessä hallitusohjelman työllisyyttä ja kilpailukykyä edistävässä osa-alueessa esitetty kirjaus, joka takaa kaikille peruskoulun päättävillä koulutus-, työ- tai kuntoutuspaikan (s. 19), on epäilemättä paikallaan.

Linjaus paikallisen sopimisen edistämisestä (s. 16) saattaa kirpaista erityisesti nuoria, jotka ovat usein haavoittuvimmassa asemassa työmarkkinoilla. Toisaalta joustavoittamisen ja keskitetyn säätelyn purkamisen on välillä katsottu heikentävän erityisesti vakiintuneessa asemassa olevien ehtoja ja mahdollisesti jopa vahvistavan työmarkkinoille pyrkivien asemaa. Sen sijaan työttömyysturvamenojen säästöihin tähtäävien ansioturvan uudistusten (s. 15) vaikutus lienee yksinomaan negatiivinen. Mitä epävarmempi nuorten työmarkkina-asema on ja mitä syvemmin työttömyys nakertaa taloudellisen toimeentulon edellytyksiä, sitä todennäköisemmin kapeutuvat myös mahdollisuudet ja motivaatio yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Mitä epävarmempi nuorten työmarkkina-asema on ja mitä syvemmin työttömyys nakertaa taloudellisen toimeentulon edellytyksiä, sitä todennäköisemmin kapeutuvat myös mahdollisuudet ja motivaatio yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Hyvinvointi ja terveys

Hallitusohjelman hyvinvointia ja terveyttä edistävällä osa-alueella on niin ikään yhtymäkohta nuorten poliittiseen aktiivisuuteen. Myös nuorilla on aiempaa enemmän terveyseroja ja ne ovat yhä vahvemmin yhteydessä perheen taloudelliseen tilanteeseen. Yksinkertaistetusti kyse on siitä, että hyvinvoiva nuori on usein myös yhteiskunnallisesti aktiivinen, kun hyvinvointierojen kasvu taas nakertaa yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia. Terveiden heijastumista poliittiseen kiinnittymiseen ilmentää hyvin vuoden 2014 nuorisobarometrin havainto, jonka mukaan jo lievienkin viikoittaisten terveysvaivojen kokeminen heikentää luottamusta perusturvan riittävyteen (Lahtinen, Wass ja Sund 2015). Näiltä osin hallitusohjelman tavoitteet toimeenpanna ”terveyttä ja hyvinvointia edistävät hyvät käytänteet ja toimintamallit yhteistyössä järjestöjen kanssa” sekä käynnistää ”kansallinen mielen-terveyttä edistävä ja yksinäisyyden ehkäisyyn tähtäävä ohjelma” (s. 21) ovat nuorten poliittisen osallistumisen näkökulmasta huomionarvoisia.

Digitalisaatio

Digitalisaation teema esiintyy hallitusohjelmassa kahdessa kärkihankkeessa. Julkisten palvelujen digitalisoinnin kärkihankkeen tavoite vahvistaa ”kansalaisten oikeutta valvoa ja päättää itseään koskevien tietojen käytöstä” (s. 26) on kaikkien kansalaisten kannalta myönteinen. Nuorten kannalta hanke on erityisen tervetullut, koska he kuuluvat digitaalisilta taidoiltaan vahvimpiin kansalaisryhmiin. Nuorten voidaan odottaa oppivan käyttämään digitalisoituvia julkisia palveluja muita nopeammin. Myös digitaalisen liiketoiminnan kasvuympäristöä koskeva kärkihanke (s. 27) voi hyödyttää juuri nuoria, mikäli sen seurauksena syntyy uusia digitaalialan työpaikkoja tai muita vahvaa digitaalista osaamista vaativia työpaikkoja. Kuten edellä kävi ilmi, työllistymisen puolestaan vahvistaa myös poliittisen osallistumisen edellytyksiä.

Digitalisaatio pitää sisällään mahdollisuuden ”tasa-arvoistumiseen”, jolloin digitaalisten taitojen opiskelu ja niissä harjaantuminen lisäävät kiinnostusta erilaiseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen myös niillä, joiden lapsuuden perheessä osallistumismahdollisuudet ja -kulttuuri on ollut kapeampaa. Hallitusohjelman digitalisaatiopainotuksilla on kuitenkin rajoituksensa. Hallitusohjelma tähdentää kansalaisten oikeutta heitä koskeviin tietoihin, mutta ei vailla kansalaisuutta maassa asuvien vastaavia oikeuksia. Lisäksi digitalisaatiota olisi ollut syytä pohtia ”normalisaatiohypoteesin” toteutumisen riskin näkökulmasta. Digitalisaatio saattaa nimittäin vahvistaa olemassa olevia eriarvoisuuksia tai synnyttää uudentyyppisiä eriarvoisuuksia. Vaikka sosiaalinen media on madaltanut kynnystä yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen, se myös kärjistää jakoa verkostojen keskiössä ja reunoilla sijaitseviin nuoriin, joilla on keskenään hyvin erityyppiset vaikutusmahdollisuudet. Tämä kehityskulku tunnetaan englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa käsitteellä ”digital divide” (Vaccari 2013).

Vaikka sosiaalinen media on madaltanut kynnystä yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen, se myös kärjistää jakoa verkostojen keskiössä ja reunoilla sijaitseviin nuoriin, joilla on keskenään hyvin erityyppiset vaikutusmahdollisuudet.

Kuva: Sole Lätti

Maahanmuuttopolitiikka

Hanna Wassin ja Marjukka Weiden (2015) tuoreesta tutkimuksesta käy ilmi, että maahanmuuttaneiden äänioikeutettujen syntyperäisiä suomalaisia matalampi äänestysaktiivisuus vuoden 2012 kunnallisvaaleissa johtui osin heidän heikommasta sosioekonomisesta asemastaan. Hallitusohjelman maahanmuuttopoliittista linjausta voidaan tarkastella myös demokratian, poliittisen osallistumisen ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Hallitusohjelman maahanmuuttopoliittisessa linjauksessa todetaan, että EU-alueen ulkopuolisen työvoiman tarveharkintaa lievennetään, kun se on työllisyyden ja julkistalouden kannalta perusteltua. Näin pyritään nopeuttamaan erityisosajien yritys kohtaista työllistymistä, sekä turvaamaan alueellinen ja alakohtainen työvoiman saatavuus. Linjauksella pyritään lisäksi käytännön prosessien helpottamiseen (s. 38). Erilaisilla koulutukseen ja työelämään liittyvillä toimilla voitaneen siis näin parantaa myös maahanmuuttaneiden poliittisen integraation mahdollisuuksia, millä on erityisen suuri merkitys juuri nuorten kohdalla.

Kansalaistaminen ja maassa oleskelun kesto lisäävät niin ikään äänestysaktiivisuutta. Pidempään maassa olleille on tavallisesti kertynyt enemmän perustietoa Suomen politiikkaan liittyvistä asioista ja valmiuksia hankkia tietoa suomenkielellä. Hallitusohjelman tavoite lisätä ja parantaa kotoutettavien kielen opetusta (s. 38) voi osaltaan tukea näitä valmiuksia.

Hallitusohjelmassa kannustetaan avoimeen keskusteluun maahanmuuttopolitiikasta rasismia välttämällä (s. 37). On tärkeää huomata, että julkisessa keskustelussa käytetyillä puhetavoilla voi olla vaikutusta maahanmuuttaneiden osallistumishalukkuuteen. Puhetapa, jossa tulijat ymmärretään kansalaisina ja työntekijöinä, voi edistää poliittista osallistumista. Käytännössä yhteiskunnallinen ilmapiiri on maahanmuuttoon liittyvien kysymysten osalta kuitenkin polarisoitunut ja halu keskinäiseen vuoropuheluun on paikoin vähäistä. Tämä oletettavasti heikentää myös maahanmuuttaneiden yhteiskunnallisen ja poliittisen osallisuuden tunnetta.

Lopuksi

Poliittinen osallistuminen heijastaa nuorten yleistä hyvinvointia, kuten taloudellista asemaa, terveydentilaa ja sosiaalisia verkostoja. Niitä vahvistamalla voidaan parantaa myös yhdenvertaisen yhteiskunnallisen toimijuuden edellytyksiä. Osallistuminen riippuu paitsi yksilöiden omista ominaisuuksista, myös niistä vaikuttamisen kanavista, joita heillä on käytössään. Poliittisilla päätöksillä näitä kanavia voidaan lisätä suhteellisen helposti. Hallitusohjelmassa olisikin voitu korostaa kansalaisyhteiskunnan roolia, ja kansalaisten mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon vaalien välillä esimerkiksi kansalaisaloitteen kautta. Tämä olisi korostanut myös valtioneuvoston demokraatiopoliittisen selontekoon (Oikeusministeriö 2014, 42) kirjattua linjasta toteuttaa nykyisen hallituskauden aikana arvio kansalaisaloitelain toteutumises- ta ja menettelystä.

Sähköisen äänestämisen ja muiden sähköisten vaikuttamiskäytäntöjen kehittäminen olisivat olleet tervetulleita täydennyksiä digitalisaatiota koskeviin toimenpiteisiin. Niiden merkitys on huomioitu myös periaatepäätöksessä demokratian kehittämisessä, jossa on asetettu tavoitteeksi Suomen sijoittuminen maailman kymmenen kärkeen joukkoon verkko-demokratiavertailussa 2010-luvun loppuun mennessä.

Kuva: Katja Tiilikka

Sähköisen äänestämisen ja muiden sähköisten vaikuttamiskäytäntöjen kehittäminen olisivat olleet tervetulleita täydennyksiä digitalisaatiota koskeviin toimenpiteisiin. Niiden merkitys on huomioitu myös periaatepäätöksessä demokratian kehittämiseksi (Oikeusministeriö 2010, 15), jossa on asetettu tavoitteeksi Suomen sijoittuminen maailman kymmenen kärkimaan joukkoon verkkodemokratiavertailussa 2010-luvun loppuun mennessä sekä rakentaa valtionhallinnon ja eduskunnan yhteinen verkkodemokratian infrastruktuuri. Monipuolisten digitaalisten osallistumisväylien kehittäminen on erityisen merkityksellistä nuorille, joiden identiteetti ja toimintatavat yhteiskunnallisina vaikuttajina ovat vielä muotoutumassa.

Viitteet

- 1 Mainituissa tutkimusprojekteissa on hyödynnetty Tilastokeskuksen tuottamiin yksilötason rekisteriaineistoja, joissa rekisteripohjainen tieto äänioikeuden käyttämisestä on yhdistetty henkilötunnuksen perusteella erilaisiin äänestäjän taustatietoihin. Vastavasti vanhemmat ja lapset on yhdistetty toisiinsa henkilötunnuksen perusteella. Tässä katsauksessa hyödynnetyistä aineistoista vuoden 1999 eduskuntavaalien aineisto kattaa Ahvenmaa pois lukien koko maan. Vuoden 2012 kunnallisvaalien aineisto on puolestaan peräisin niiltä äänestysalueilta, joissa on siirrytty käyttämään sähköistä äänioikeusrekisteriä. Jälkimmäinen aineisto pitää sisällään yhteensä 539 839 äänioikeutettua.

Lähteet

Lahtinen, Hannu, Wass, Hanna ja Sund, Reijo. 2015. Terveysten vaikutus vaaliosallistumiseen ja käsitteisiin perusturvasta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.), *Ihmisarvoinen nuoruus: nuorisobarometri 2014*. Helsinki: opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosaian neuvottelukunta, Nuorisotutkimusseura.

Oikeusministeriö. 2010. *Periaatepäätös demokratian edistämisestä Suomessa*. Mietintöjä ja lausuntoja 17/2010. Helsinki: oikeusministeriö.

Oikeusministeriö. 2014. *Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen*. Valtioneuvoston demokraatiopoliittinen selonteko. Selvityksiä ja ohjeita 14/2014.

Vaccari, Christian. 2013. *Digital politics in Western democracies: a comparative study*. Baltimore: John Hopkins University.

Wass, Hanna ja Weide, Marjukka. 2015. *Äänestäminen osana poliittista kansalaisuutta. Maa-hanmuuttotaustaisten äänioikeutettujen osallistuminen vuoden 2012 kunnallisvaaleissa*. Selvityksiä ja ohjeita 26:2015. Helsinki: oikeusministeriö.

Kirjoittajat

Hanna Wass

VTT, dosentti
akatemiaturkija ja yliopistonlehtori
Helsingin yliopiston politiikan ja talouden
tutkimuksen laitos

Wass tarkastelee viisivuotisessa akatemiaturkijahankkeessaan (2013–2018) "Tasapuolisuus äänestämässä ja ehdokasvalinnassa" yhdenvertaisen poliittisen osallistumisen edellytyksiä. Wass on myös professori Mikko Mattilan johtaman akatemiahankkeen "Terveys ja poliittinen kiinnittyminen" (2013–2017) jäsen. Hän toimii Suomen vaalitutkimuskonsortion johtoryhmässä ja vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksen pääraportin toisena toimittajana.

Hannu Lahtinen

tohtorikoulutettava,
Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden
tohtoriohjelmasta

Lahtinen valmistelee väitöskirjaa ammattiasemaperustaisen yhteiskuntaluokan vaikutuksesta äänestämiseen. Hän on myös mukana Suomen Akatemian rahoittamissa "Terveys ja poliittinen kiinnittyminen" sekä "Tasapuolisuus äänestämässä ja ehdokasvalinnassa" -tutkimusprojekteissa.

Pertti Ahonen

professori
Helsingin yliopiston yleinen valtio-oppi

Ahonen johtaa Koneen säätiön rahoittamaa tutkimushanketta "Digital Social Sciences" (2015–2017).

Mukaan matkojenkin päästä?

Kilometrien kirot ja mahdollisuuksien tasa-arvo

Päivi Armila

”Sitten sellanenhan on havaittavissa et kun meillä lukio loppu [lopetettiin] niin sitten osa täältäkin on et lukioon on matkaa 65 kilometriä. No sama matka on tietysti ammattioppilaitoksen koulutuspaikkaan kaupungin keskusta. Niin meillä tämmönen aktiivinen porukka, ne jotka oli [nuoriso] talotoimikunnassa ja muissakin muutenkin aktiivisia, niin monet sanoi että ei jaks. Et jos ne lähtee täältä kuudelta [aamulla kouluun] ja tulee puol kuudelta [illalla kotiin] niin ne on ihan venttejä. Et ku ei jaks.” (Nuoriso-ohjaaja maakuntakeskukseen liitettyssä reunakylässä)

Hallituksemme Ratkaisujen Suomi -ohjelmassa painotetaan tasa-arvoa ja visioidaan maata, jossa jokainen kokisi olevansa tärkeä ja huomioitaisiin arvokkaana. Psykologisissa ja sosiaalipsykologisissa analyysissä itsensä arvokkaaksi, tärkeäksi ja tarpeelliseksi kokemisen on katsottu liittyvän yhdenvertaisuuden tunteeseen, mahdollisuuteen osallistua yhteiseen toimintaan sekä edellytyksiin tehdä erityisesti omaa elämää rakentavia valintoja itselle mielekkäissä puitteissa (esim. Breakwell 1986). Nuorille keskeiset mahdollisuudet kytkeytyvät nuoruuden elämänvaiheessa tärkeille elämäntilanteille: koulunkäyntiin, harrastusmahdollisuuksiin, työharjoitteluympäristöihin ja vertaissuhteiden ylläpitämiseen - ikäisten seurassa oleskeluun. Kun katse käännetään syrjäisten ja vähäväkisten kylien nuorten arkeen ja kokemuksiin, hallituksen strategisen ohjelman visiot, tavoitteet ja toimenpidesuunnitelmat joutuvat väistämättä kriittisen arvioinnin kohteiksi.

Yhä kapeutuva koulutustarjonta

Kaupunkikeskusten ja asutuskeskittymien ulkopuolinen syrjäseutu tyhjenee varsinkin nuorista sukupolvista. Myös erityisesti nuorille suunnatut palvelut muuttavat keskuksiin, yksi toisensa jälkeen. Sitä, kumpi edellä mainituista liikehännöistä on syy ja kumpi seuraus, on vaikea todeta; ilmiöt ruokkivat toisiaan vastavuoroisesti. Keskusten imu ei nuorten maailmassa liity vain hyvinvoinnin kannalta olennaisten palvelujen ympärille: urbanisoitua elämäntapa ”menomestoinen”, elämänsyökkeinen ja runsaine valinnanmahdollisuuksineen tuottaa vahvasti sen hyvän elämän kuvan, jota tänään halutaan

elää todeksi. Reunojen pieniin kyliin on kuitenkin sinne tänne jäänyt muutama nuori – joko omasta halustaan tai vanhempiensa elämänvalintojen vuoksi.

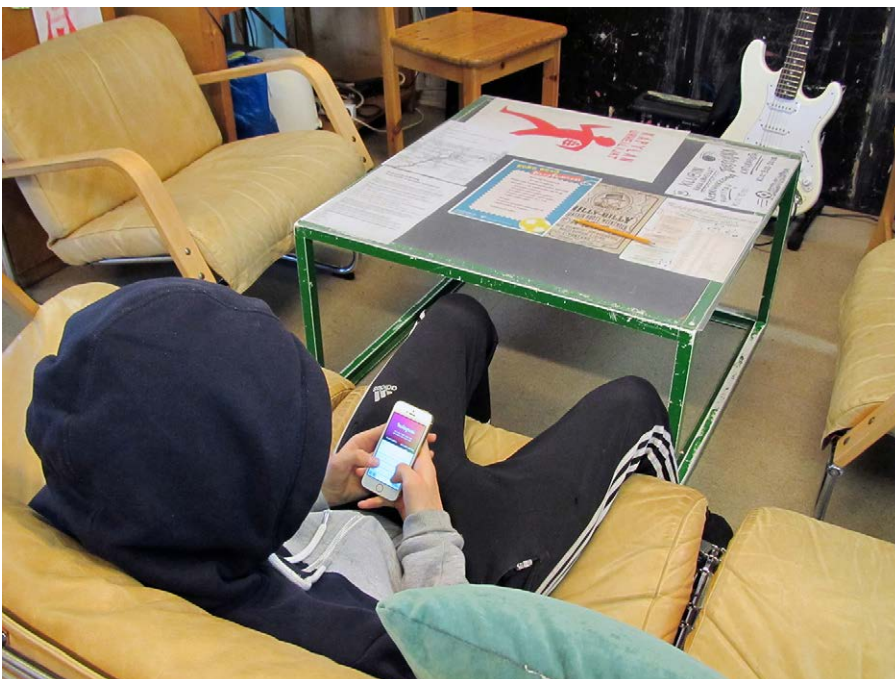
Viimeaikaisissa tutkimustehtävissäni olen liikkunut erilaisissa tutkijatyöryhmissä¹ syrjäkylissä, etupäässä maamme itäisissä periferioissa pitkien välimatkojen, korkean työttömyyden ja väestökadon alueilla. Olemme käyneet haastattelemassa peruskoulua käyviä nuoria, peruskoulun jättäneitä nuoria, nuoriso- ja opinto-ohjaajia sekä nuorten vanhempia. Olemme kulkeneet nuorten kanssa ”kylällä” ja pyytäneet heitä esittelemään asuinympäristöjään sekä istuneet aamupimeissä koulubusseissa kuunnellen ja katsellen välillä väsyneiden, välillä riehakkaiden koulunkävijöiden matkaamista. Tätä kirjoitusta varten olen seulonut hallituksen strategiaohjelmasta ne asiat, jotka erilaisten tutkimusaineistojemme ja tutkijakokemustemme puitteissa piirtävät mieleeni muutaman kysymysmerkin.

Suomessa eletään oppimis- ja koulutusyhteiskunnassa, joka määrittelee selviytyjensä ja syrjäytyjensä pitkälti koulussa suoriutumisen kriteerein. Koulutuksellista oikeudenmukaisuutta on maassamme määritelty mahdollisuuksien tasa-arvon periaatteella ja pyrkimyksillä. Koulutussosiologisissa analyysissä (esim. Kivinen ym. 2012; Harinen & Sabour 2013; Käyhkö 2014; ks. myös [Näkökulma 15](#)) on monta kertaa osoitettu, että monenlaiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet (sukupuolijärjestelmä, yhteiskuntaluokkahierarkia, etninen eriarvoisuus, vammaisten asema) ovat edelleen jarruttamassa tämän tasa-arvotavoitteen saavuttamista. Nuorten kouluttautumismahdollisuuksia ja -valintoja sekä koulutukseen valikoitumista tai sen keskeyttämistä tutkittaessa on toistaiseksi katsottu alueellisuuteen vain harvoin (ks. kuitenkin Käyhkö 2016). Kouluverkoston jatkuvasti kasvava ”silmäkoko” velvoittaa kuitenkin tutkijakatseen kääntämistä myös tähän teemaan – syrjäkylänuoruuteen, jota eletään kaukana kouluista ja julkisen liikenteen puutteessa.

Hallituksen strategioissa (Hallitusohjelman luvussa 5) nuorten kouluttamiseen kiinnitetyt tavoitteet ja toimenpiteet liittyvät erityisesti digitaalisten oppimisympäristöjen käyttöönottoon, kouluissa opeteltavien vieraiden kielten

Kouluverkoston jatkuvasti kasvava ”silmäkoko” velvoittaa tutkijakatseen kääntämistä syrjäkylänuoruuteen, jota eletään kaukana kouluista ja julkisen liikenteen puutteessa.

1 Kanssatutkijoinani ovat kulkeneet erityisesti Sinikka Aapola-Kari, Terhi Halonen, Esko Hartikainen, Leila Hurmalainen, Tuula Joro, Mari Käyhkö, Sirja Möttönen ja Ville Pöysä.

Kuva: Sole Lätti

valikoiman monipuolistamiseen, työssä oppimisen painottamiseen ja nopeaan työelämään siirtymiseen. Tutkimusaineistojamme vasten peilattuina nämä missiot saattavat kuitenkin osoittautua työläiksi toteuttaa. Aineistojemme nuorissa on koululaisia, jotka asuvat kaukana kaapeleista ja valokuiduista, ICT-pimennossa, eivätkä kykene opiskelemaan ajanmukaisissa digiympäristöissä. He eivät myöskään kykene osaltaan vastaamaan hallituksen huutoon lähes kaikkien keskeisten palvelujen digitalisoimisesta. Valinnaisten kielten opiskeluryhmiin löytyy vain harvoin tarpeeksi osallistujia, eikä korkeasta työttömyydestä kärsivillä seuduilla ole työssä oppimisen tai nopean työelämään siirtymisen paikkoja. Työharjoittelu keskuksissa puolestaan voi kaatua siihen, että työnantajan aikataulut eivät taivu sen ainokaisen syrjäkylälle ajavan linja-auton (joka yleensä liikennöi vain kouluaikoina) aikataulutukseen. Tällaisten tutkimushavaintojemme edessä voikin toivoa, että nuorten koulutuksellista tasa-arvoa visioitaessa otetaan konkreettisesti huomioon myös kilometrien osallistumista estävä voima ja pohditaan ratkaisuja sen taltuttamiseksi.

”Koulutuksen päällekkäisyyksien poistaminen” hallituksen reformina herättää vääjäämättä huolen siitä, että reunojen nuorten koulutuksellisten valintojen valikoima kapenee entisestään. Toista astetta käyville tai sinne haetuville syrjäseutunuorille se on kapea jo nyt. Ammatillisen koulutuksen viimeaikainen kehityskulku opintolinjojen lakkauttamisineen on merkinnyt sitä, että yhä useampi syrjäkylänuori valitsee saman alan kuin hänen kavereinsa on valinnut, koska realistisesti saavutettavissa olevalla koulutustarjottimella ei ole mitään muuta. Lukioverkon harventuminen puolestaan on merkinnyt sitä, että yhä harvemmassa syrjäkyläkodissa vietetään ylioppilasjuhlia. Ne reunojen nuoret, joilla on vanhempia sisaruksia tai muita perheenjäseniä ja sukulaisia kaupungeissa, ovat onnellisessa asemassa, koska he pääsevät laajemman tarjonnan piiriin voidessaan valita opiskelualansa tällaiselta ”tukikohtapaikkakunnalta”. He saattavat myös saada perheiltään luvan muuttaa pois kotoa heti peruskoulun jälkeen helpommin kuin ne nuoret, jotka olisi heitettävä suureen tuntemattomaan.

Julkinen liikenne osaksi koulutuspolitiikkaa

Jos ja kun yhä useamman on lähdeävä reunoilta kauas opiskelemaan (ainakin jos mieli omaksi koetulle alalle), halpa ja tarpeeksi tiheästi myös haja-asutusalueella liikennöivä julkinen liikenne sekä turvallinen opiskelija-asuntolakäytäntö on syytä mitä pikimmiten nostaa koulutuspoliittisia käytäntöjä ruotivalle keskusteluagendalle. Nythän hallitus on toiminut pikemminkin päinvastoin ilmoittaessaan lakkauttavansa tuen useille junaliikenteen yhteyksille, jotka ovat palvelleet syrjäseutuja. Esimerkiksi Itä-Suomessa suunnitellut leikkaukset merkitsevät sitä, että junayhteydet loppuvat pieniltä paikkakunnilta, mikä heikentää entisestään julkisen liikenteen toimivuutta.

Tämän kirjoituksen alussa siteerattu nuoriso-ohjaaja tuo esiin toisen nuoruudessa tärkeän elämänpoliittisen olemisen ja tekemisen kontekstin: yhteiseen toimintaan osallistumisen. Syrjäseutuaineistomme osoittaa, että yhtäältä pitkien koulumatkojen raskauttamat koulupäivät syövät reunojen nuorten osallistumisvoimaa ja toisaalta koulukyydityksen ulkopuolisen julkisen liikenteen puute – jälleen – pitää nuoret illalla tiukasti kodeissaan, ellei heillä satu olemaan hyväntahtoisia ja kuljetushaluisia vanhempia tai naapureita. Kulkemismahdollisuuksien puutteeseen törmäsimme myös haastattellessamme erästä nuorten kulttuurikerhoa vetävää taidekasvattajaa (Harinen 2015). Hallituksen strateginen tavoite kulttuurin tuomisesta lähelle jokaista

On nuoria, jotka asuvat kaukana kaapeleista ja valokuiduista, eivätkä kykene opiskelemaan ajanmukaisissa digiympäristöissä.

”Koulutuksen päällekkäisyyksien poistaminen” hallituksen reformina herättää huolen siitä, että reunojen nuorten koulutuksellisten valintojen valikoima kapenee entisestään.

Toimiva julkinen liikenne sekä turvallinen opiskelija-asuntolakäytäntö olisi syytä nostaa koulutuspoliittiselle keskusteluagendalle.

(ks. [Näkökulma 17](#)) velvoittanee tavoitetta täytäntöön panevia tahoja huomiomaan sen, että ”jokainen” tarkoittaa myös matkojen päässä asuvia nuoria – sitäkin aineistomme tyttöä, joka on kylänsä ainoa nuori ja asuu 20 kilometrin päässä harrastuspaikoista sekä ensimmäisestä ja parhaasta, ehkä myös ainoasta, ystävästään.

Kuntien tukitoimet nuorille vaihtelevat

*No mie harrastan jalkapalloo Risukankaan [paikkakunnan nimi muutettu] joukkueessa. Harjotukset on neljä kertaa viikossa Risukankaalla, sinne on jottain 45 kilometrii täältä, ei oo lähempänä yhtään joukkuetta. (...) äitin kyyvissä meen, se käy kauppoilla sit samalla. Viepi ja tuopi.
[15-vuotias yläkoulupoika]*

Tutkimusretkillämme kylissä olemme tutustuneet kuntiin, joissa kysymys kilometreistä on ymmärretty ja otettu positiivisen vakavasti. Esimerkiksi Ilo-mantsissa kunta tukee nuoriaan tarjoamalla lukio-opetusta omalla paikkakunnalla, järjestämällä opiskelijoille ilmaista ja valvottua asuntolatoimintaa ja maksamalla reunoilta ”kylälle” (esimerkiksi nuorisotyön toimintaan) tuleville nuorille viikoittaisen kerhotaksikyödin kotikulmilta nuorisotalolle ja takaisin. Paikkakunnilla, joilla on paljon asutuksen läheisiä susi- ja karhuhavaintoja, riistanhoitoyhdistys on puolestaan saattanut järjestää maksuttoman ”petokkydiksi” kutsutun kotiovelta kouluun -taksikyödyksen.

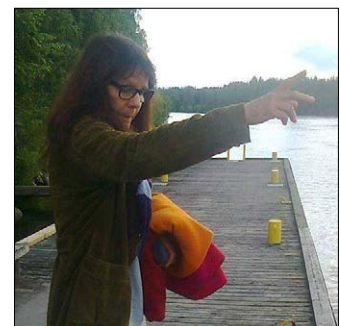
Tutkijakokemustemme myötä voi todeta, että hallitusohjelman missio kasvukäytävien vahvistamisesta on reuna-alueiden ja niillä viihtyvien näkökulmasta pelottava. Kuntaliitosten tuottamat syrjäiset kaupunginosat vanhenevat, tyhjenevät ja pimenevät edelleen, kasvukeskusten ja -käytävien imussa. Itsenäisinä kuntina jatkavat kaukaiset pikkupaikkakunnat puolestaan, kenties olemassaolonsa oikeutuksesta rimpuillessaan, koettavat pitää huolta nuoren väestönsä hyvinvoinnista, palveluista, valinnanvarasta. Tällä tavoin ne haluavat tarjota nuorille mahdollisuuksia kokea, että he ovat tärkeitä, arvokkaita ja huomioituja. Nämä pyrkimykset myös näkyvät nuorten kertoessa kotipaikkakokemuksistaan. Hallitusohjelmassa painotetaan kyllä kaikkien kuntien vastuuta, mutta missä taataan se, että nuoren asema moniin asioihin oikeutettuna kansalaisena ei ole riippuvainen siitä, missä kunnassa hän sattuu asumaan? Miten voidaan varmistaa se, että reunakylän nuoren nykyinen arkielämä ja tuleva elämänpolku eivät jää liiaksi sen varaan, millaiseen perheeseen hän on sattunut syntymään?

Lähteet

- Breakwell, Gynis (1986) *Coping with Threatened Identities*. London: Psychology Press.
- Harinen, Päivi (2015) Korpeimme kuiskintaa. Puheenvuoro nuorisolakimuutoskeskustelussa. Saatavissa: <http://kommentti.fi/node/1056>
- Harinen, Päivi & Sabour, M'hammed (2013) Ethnic inequality and discrimination in secondary education: Finland. Peter Stevens & Gary Dworkin (toim.) *Ethnic inequality in education*. UK: Palgrave McMillan, 308-327.
- Kivinen, Osmo, Hedman, Juha & Kaipainen, Päivi (2012) Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. *Yhteiskuntapolitiikka* 5(77), 559-566.
- Käyhkö, Mari (2014) Kelpaanko, riitänkö, kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 1(51), 4-20.
- Käyhkö, Mari (2016) Kotoa pois pakotetut? Syrjäseutujen nuorten toiselle asteelle siirtyminen ja koulutuksen alueellinen eriarvoisuus. Julkaistaan keväällä 2016.
- Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.

Olemme tutustuneet kuntiin, joissa kysymys kilometreistä on ymmärretty ja otettu vakavasti.

Kirjoittaja

Päivi Armila

YTT, yliopistonlehtori
Itä-Suomen yliopisto

Armila tutkii erilaisia yhteiskunnallisia marginaaleja ja eriarvoisuuksia.

Kantaako Suomi globaalia vastuuta nuorista?

Sofia Laine

Tehtävänäni on arvioida Sipilän hallitusohjelman vaikutuksia nuoriin globaalisti. Nuorison näkökulmasta ainutlaatuista nykyhetkessä on maailman nuorisovaltaistuminen. Nuoria on maailmassa enemmän kuin koskaan aiemmin ja heidän määränsä kasvaa. YK:n väestörahasto UNFPA:n mukaan 10–24-vuotiaita on 1,8 miljardia. Heistä 90 % asuu länsimaiden ulkopuolella niin sanotuissa vähemmän kehittyneissä maissa. Hallitusohjelma ei kuitenkaan hiiskahda tästä. Ohjelman tilannekuva on ”Suomi osana Eurooppaa”. Tämän perusteella Suomi ei ole lainkaan osa maailmaa, sillä kokonaiskuvaa maailman nykytilasta ei hallitusohjelmassa anneta.

Keskittän analyysini kolmeen näkökulmaan. Ensimmäinen osa tarkastelee nuorisotyöttömyyttä globaalissa mittakaavassa ja sen yhteyksiä muuttoliikkeeseen sekä turvallisuuteen. Toinen osa pureutuu kehitysyhteistyömäärärahojen mittaviin leikkauksiin ja niiden maailmanlaajuisiin nuorisovaiikutuksiin. Päätän kirjoituksen tulevaisuushorisontteihin pohtimalla, mitä kehitys- ja nuorisopolitiikan hallinnonalojen rajat ylittävä tietoon perustuva johtaminen ja toimeenpano voisivat parhaimmillaan mahdollistaa, jos siirtyisimme kehitysyhteistyömäärärahojen rajuista muutoksista huolimatta kohti globaalimpaa nuorisopolitiikkaa.

Nuorten globaali liikkuvuus turvallisuuskana

Sipilän hallituksen ohjelmassa todetaan toistuvasti, että työperäinen maahanmuutto on tervetullutta jo Euroopan ikääntymisestä johtuvan ”julkistalouden alijäämäongelman” (s. 37) vuoksi. Ohjelman avaavassa tilannekuvassa muuttoliike sijoitetaan kuitenkin vain uhkaksi. Maailman työttömistä 40 prosenttia on 15–24-vuotiaita. Maailman talousfoorumien esittämien arvioiden mukaan 1,2 miljardista työmarkkinoilla olevasta 15–24-vuotiaasta 200 miljoonaa on työttöminä. Nuorten maailmanlaajuinen työnhaku olisi nähtävä uhan sijaan mahdollisuutena.

Sipilän hallituksen strategisen ohjelman kirjoittamisen jälkeen Eurooppaan on saapunut eniten turvapaikanhakijoita sitten toisen maailmansodan. Suurin osa heistä on nuoria ja nuoria aikuisia. Esimerkiksi Suomeen vuonna 2015 saapuneista turvapaikanhakijoista reilu 80 prosenttia on alle 35-vuotiaita (Maahanmuuttovirasto, tieto 30.9.2015). Hallitusohjelman EU-linjauksessa

todetaan että ”Unionin on toimittava päättäväisesti Välimeren alueen laittomien muuttovirtojen hallitsemiseksi” (s. 33) ja että ”Unionin tulee kantaa globaali vastuunsa” (s. 33). Hallitusohjelmassa todetaan, että kiintiöpakolaisten määrä pidetään ainakin viime vuosien tasolla ja valtio lisää yhteistoimintaa kuntien kanssa. Turvapaikanhakijoiden osalta korostetaan, että maahanmuuton tulee olla hallittua. Viranomaisprosesseja turvapaikkahakemusten käsittelyssä nopeutetaan, päätökset palauttamisineen tehdään viipymättä ja väärinkäytöksiä torjutaan. Lisäksi ohjelmassa kriminalisoidaan terroristijärjestöksi luokitellun organisaation toimintaan osallistuminen ja nopeutetaan rikoksiin syyllistyneiden ja vaarallisten henkilöiden maasta poistamista (s. 38).

Jos hallitusohjelma kirjoitettaisiin nyt, osio olisi todennäköisesti perusteellisempi. Se saattaisi sisältää konkreettisempia toimenpidelinjauksia Suomen ja EU:n globaalista vastuunkannosta Välimerellä tai linjauksia siihen, miten voisimme olla mukana eri puolilla maailmaa ehkäisemässä ihmisten tarvetta paeta kodeistaan. STTK-lehdelle antamassaan haastattelussa sisäministeri Petteri Orpo korostaa, kuinka kestäviä ratkaisuja pakolaisongelmaan saadaan vain [vaikuttamalla pakolaisuuden syihin lähtömaissa](#). Samalla hän myöntää, että periaate sopii huonosti yhteen hallituksen kehitysapua leikkaavan politiikan kanssa.

Nuorten maantieteellinen liikkuvuus on moniulotteinen ja -syinen yhteiskunnallinen liike (*social movement*), jonka vaikutukset ovat ylikansalliset. Tämän yhteiskunnallisen liikkeen merkitykset ja vaikutukset tulisi myös hallitusohjelman tasolla huomioida nykyistä paremmin. Tulijoille – on liikkuvuus sitten työhön, perheeseen, opiskeluun tai pakolaisuuteen liittyvä – tulisi tarjota mahdollisuuksia aktiiviseen maailmankansalaisuuteen: työskentelyyn ja opiskeluun, mielekkääseen tekemiseen ja sitä kautta kunniakkaaseen elämään. Tähän tarpeeseen opetus- ja kulttuuriministeriön asettama asiantuntijaryhmä ehdotti helmikuun 2016 alussa [toimenpiteitä](#), joiden avulla maahanmuuttajia – erityisesti lapsia ja nuoria – saataisiin nopeammin koulutukseen ja työelämään. Yhtenä kipupisteenä asiantuntijaryhmä mainitsee maahanmuuttajien vähäisen osallisuuden vapaa-ajantoiminnassa (s. 22). Joulukuussa 2015 opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi [avustuksia valtakunnallisiin hankkeisiin turvapaikanhakijanuorten aktivoimiseksi](#) vapaa-ajan toimintaan. Parhaimmillaan näiden hankkeiden kautta toimijaosapuolet voivat oppia toisiltaan, suomalaiset kansalaisjärjestöt ja vapaaehtoisuustyö tulevat tutuiksi toimintaympäristöiksi maahan juuri saapuneille ja avustetusta toiminnasta saattaa poikia uusia omaaloitteisia yhteistoiminnan muotoja.

Lapset ja nuoret kehitysyhteistyön leikkurissa

”[Sipilän hallituksen] Suunnitellut noin 50 prosentin¹ leikkaukset varsinaisen kehitysyhteistyön määrärahoihin ovat kohtuuttoman rajut ja uhkaavat halvaannuttaa kehitysyhteistyön ja humanitaarisen avun. Ne myös vievät Suomea kauas sovitusta tavoitteesta osoittaa 0,7 % BKTL:sta kehitysyhteistyöhön. Jos kehitysyhteistyöstä on pakko leikata, se tulee tehdä vastuullisesti. Leikkaukset pitää kohdentaa niin, etteivät niiden vaikutukset kohdistu kaikkein köyhimpiin. Tekemällä leikkaukset maltillisesti, ne voitaisiin toteuttaa mahdollisimman vähin vahingoin ja maksimoida jo tehdyn työn tuloksellisuus ja vaikuttavuus.” (Ote järjestöjen Pelastetaan kehitysyhteistyö -kampanjan [vetoamuksesta](#) 12.8.2015.)

Nuorten maantieteellinen liikkuvuus on moniulotteinen ja -syinen yhteiskunnallinen liike (social movement), jonka vaikutukset ovat ylikansalliset. Tämän yhteiskunnallisen liikkeen merkitykset ja vaikutukset tulisi myös hallitusohjelman tasolla huomioida nykyistä paremmin.

”Tunisian nuoret terrorismia vastaan” julistivat paikalliset nuoret Maailman Sosiaalifoorumissa 2015. Kuva: Sofia Laine.

Hallitusohjelmassa esitetään kehitysyhteistyömäärärahojen rajuja leikkauksia. Neljä kuukautta Sipilän hallitusohjelman julkaisemisen jälkeen kehitysyhteistyömäärärahojen leikkausta kritisoivassa mielenilmauksessa toimitettiin kauppa- ja kehitysministeri Lenita Toivakalle yli 41 000 ihmisen allekirjoittama *Pelastetaan kehitysyhteistyö* -vetoomus, joka oli lähtöisin *Pelastetaan kehitysyhteistyö* -kampanjan toteuttaneesta Kepa ry:stä, mutta siihen yhtyivät myös Kristilliset, Vihreät, Vasemmistoliitto ja [SDP](#). Nuorisotutkijana osallistuin mielenilmaukseen, sillä suuri osa kehitysyhteistyöstämme vaikuttaa suoraan tai välillisesti juuri lapsiin ja nuoriin. Samoin Suomen [hallituksen kehitysyhteistyö-leikkaukset sattuvat erityisesti globaalien etelän lapsiin ja nuoriin](#). Valitettavasti Toivakan vastaukset esitettyihin vaatimuksiin jäivät heikoiksi, jopa olemattomiksi. ”Arvostan tekemäänne työtä”, lähetti Toivakka [terveisinä](#) astumatta ovesta ulos ja asettumatta vuoropuheluun hallituksen kehityspolitiikasta.

Sipilän hallitusohjelmassa ilmoitetaan kehitysyhteistyömäärärahoja leikatavan 200 miljoonalla eurolla, minkä lisäksi avustusmuotoisesta tuesta muutetaan 100 miljoonaa euroa lainaksi Finnfundin pääomittamiseen. [Finnfund rahoittaa suomalaisten yritysten liiketoimintaa Venäjällä ja kehitysmaissa](#). Päätös on hämmästyttävä, sillä summa on [60 miljoonaa enemmän](#) kuin rahasto on pyytänyt. Lisäksi joulukuussa 2015 Tilastokeskus ilmoitti, että valtion sijoituksia Finnfund-rahastoon ei voida tulkita sijoitukseksi, vaan se lasketaan [julki-seksi menoksi](#). Hallituksen esittämä perustelu kehitysjärjestöjen leikkauksille ja Finnfundin lisärahoitukselle on valtion velkaantuminen, mikä kuitenkin on epäonnistunut perustelu. Vielä huolestuttavampaa on se mihin ja miten kehitysyhteistyömäärärahat jatkossa kanavoituvat. Finnfundin raportointi ei ole systemaattista eikä läpinäkyvää, mikä lisää kehitysyhteistyöjärjestöjen kriittistä suhtautumista sen toimintaan. Finnfundin hankkeiden vaikutuksia olisikin syytä tutkia pitkittäistutkimuksilla muutoksien havaitsemiseksi.

On huolestuttavaa, mihin ja miten kehitysyhteistyömäärärahat jatkossa kanavoituvat.

Graffiti Rabatissa. Kuva: Sofia Laine.

Hallitusohjelmaan on niin ikään kirjattu, ettei Suomen päästökauppatuloja ohjata enää kehitysyhteistyöhön. Vielä vuonna 2014 hallitus ohjasi kaikkiaan [69 miljoonan euron päästökauppatulot](#) kokonaisuudessaan kehitysyhteistyöhön ja kansainväliseen ilmatorahoitukseen. Käytännössä tämä merkitsee, ettei Suomi voi enää vastata [ilmatorahoitustavoitteisiin](#). Syyskuussa hallitus päätti leikata perusrahoituksen YK:n ympäristöohjelmalta UNEP:lta. Tämä herätti tyrmistystä [oppositiossa](#).

Hallitusohjelman leikkaukset näkyvät kaikkien suomalaisten kehitysyhteistyöjärjestöjen työssä. Esimerkiksi ulkoministeriön kumppanuusjärjestö Solidaarisuus on leikkausten takia päättänyt lopettaa kaikki neljä käynnissä olevaa hankettaan Ugandassa, jossa kehitysyhteistyöllä on 30-vuotinen historia (Vestriäinen 2015). Kymmenet tuhannet ihmiset jäävät Ugandassa nyt perheväkivallan vastaisen ja sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävän sekä toimeentuloa lisäävän kehitysyhteistyön ulkopuolelle. Ironista on, että kaikki nämä teemat ovat myös hallituksen uuden kehityspoliittisen linjauksen painopisteitä.

Näin valtavat leikkaukset romuttavat jo valmiiksi hauraiden maiden luottamusta Suomeen pitkäkestoisena ja sitoutuneena kehitysyhteistyökumppanina. Tieto Suomen kehitysyhteistyömäärärahojen rajuista leikkauksista vaikuttaa pitkäaikaisesti Suomi-kuvaan. Suomalaiset kehitysyhteistyöjärjestöt toimivat myös monissa kansainvälisissä yhteistyöhankkeissa. Esimerkiksi Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyöjärjestö Demo perusti vuonna 2012 Tunisian politiikkakoulun yhdessä tunisialaisten, bulgarialaisten ja hollantilaisien kumppaniensa kanssa. Koulun käyneitä nuoria tunisialaispoliitikkoja on myös käynyt Suomessa tapaamassa kansanedustajia ja tutustumassa vapaan median toimintaan sekä Suomen poliittisiin rakenteisiin. Erityisen merkittäväksi koulun ansioksi oppilaat ovat nostaneet minulle haastatteluissa aidon vuoropuhelun puolueiden rajojen ylitse. [Tätä oppia koulun entiset oppilaat välittivät myös Kansallisen dialogin -yhteenliittymään](#), jonka perustajakvarretti palkittiin lokakuussa 2015 Nobelin rauhanpalkinnolla.

Samaan aikaan kun maailma antaa tunnustusta Tunisian demokratiaprosessille, Suomen hallituksen kehitysyhteistyömäärärahojen leikkauksien takia Demon seitsemästä työntekijästä kolmen työsuhde päättyy ja hanketyöskentely Nepalissa, Tansaniassa ja Sri Lankassa joudutaan lopettamaan. [Sri Lankassa työskentely oli juuri ehditty lupaavasti käynnistää](#).

Toisenlaisia uutisia kuuluu [Norjasta](#): siellä kehitysyhteistyömäärärahaileikkaukset peruttiin, ja kehitysyhteistyöbudjetti tulee vuodelle 2016 olemaan jopa 1,11 prosenttia bruttokansantulosta sisältäen suuren osan pakolaisten vastaanottoon liittyvistä kuluista. Suomen kehitysyhteistyöbudjetti sinnittelee tulevat vuodet 0,38 prosentin lukemissa bruttokansantulosta. Prosenttiosuus olisi merkittävästi suurempi, jos lähtisimme Norjan malliin ja sisällyttäisimme turvapaikanhakijoista aiheutuvat kulut kokonaisuudessaan tai joiltakin osin kehitysyhteistyöbudjettiin. Vuonna 2015 valtiolle kertyi menoja turvapaikanhakijoista noin 300 miljoonaa – eli juuri vuoden 2016 kehitysyhteistyömäärärahaileikkausten verran. Turvapaikanhakijoista aiheutuvia kuluja kertyy vuoden 2016 aikana [arviolta](#) 843 miljoonaa. Sipilän hallituskaudella Suomen globaali vastuu on valtion budjetissa sekä toiminnallisesti siirtynyt globaalissa etelässä toteutettavista kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöhankkeista vahvasti Suomeen saapuneiden globaalien etelän kansalaisten vastaanottoon, viranomaistyöskentelyyn sekä kotouttamiseen – toisaalta rajavalvontaan, laitottoman maahanmuuton torjumiseen sekä turvapaikanhakijoiden palauttamiseen.

Hallitusohjelman leikkaukset näkyvät kaikkien suomalaisten kehitysyhteistyöjärjestöjen työssä. Suuri osa kehitysyhteistyömäärärahojen leikkauksista iskee globaalin etelän lapsiin ja nuoriin.

Graffitiryhmä Zwewlan (Kurjat) nuori aktiivi osoittamassa mieltä sukupuolten tasa-arvon puolesta. Kuva: Sofia Laine.

Kohti globaalia nuorisopolitiikkaa

[Sipilän hallitusohjelma](#) ei kanna nuorista globaalia vastuuta, eikä ole herännyt maailman nuorisovaltaiseen tilaan. Saman virheen tekee Suomen nuoriso- ja kehityspolitiikka. Sipilän hallitus on hallitusohjelman julkaisemisen jälkeen tehnyt paljonkin uusia hallitusohjelmaan kirjaamattomia päätöksiä liittyen erityisesti Eurooppaan ja Suomeen saapuneisiin turvapaikanhakijoihin. Aktiivista reagoimista muuttuneeseen tilanteeseen on tapahtunut syksyn 2015 aikana muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriössä, jossa on sekä mietitty [toimenpiteitä](#) maahanmuuttajien koulutukseen ja työelämään siirtymisten nopeuttamiseksi että konkreettisesti lähdetty [tukemaan](#) valtakunnallisia hankkeita turvapaikanhakijanuorten aktivoimiseksi vapaa-ajan toimintaan. Valtion budjetista kana-voituu hallitusohjelmaan kirjattua huomattavasti enemmän miljoonia turvapaikanhakijoista aiheutuviin kuluihin kuin mitä kehitysyhteistyöleikkaukset ovat: Sipilän hallituksen globaali vastuunkanto tapahtuu enenevässä määrin Suomen rajojen sisäpuolella, vieläpä niin että pyrimme olemaan siinä muiden maiden kanssa enintään samalla tasolla: ”Suomen vetovoimatekijät eivät saa olla muita vastaavia maita korkeammalla tasolla”, todetaan Valtiovarainvaliokunnan [mietinnössä](#) (10.12.2015) turvapaikanhakijatilanteeseen liittyen.

Sipilän hallitusohjelman kehitysyhteistyömäärärahojen leikkaukset iskevät globaalissa etelässä erityisesti lapsiin ja nuoriin. Nämä leikkaukset ovat ristiriidassa hallituksen asettamaan tavoitteeseen pakolaisuuden vähentämisestä parantamalla olosuhteita pakolaisten lähtömaissa. Maailmanlaajuisesti pakolaisia oli vuoden 2014 lopussa [enemmän kuin koskaan aiemmin](#). Heitä arvioidaan olevan noin 59 miljoonaa, joista lähes kaksi kolmasosaa – 38 miljoonaa – on maan sisäisiä pakolaisia. Kotimaansa ulkopuolelle on paennut 20 miljoonaa ihmistä, minkä lisäksi 2 miljoonaa ihmistä on turvapaikanhakijana kolmansissa maissa. Kyseessä on vahvasti globaali nuorisopolitiittinen kysymys, josta on kannettava yhteisvastuuta – mieluummin proaktiivisesti kuin reaktiivisesti. Vallitseva liikehdintä on monen [ennusteen](#) mukaan vasta ilmiön alku. Tilanteen hallitsemiseksi tarvitsemme vahvempaa globaalia nuorisopolitiikkaa, kollektiivista katsantoa kriisien tekijöihin, globaaleja ratkaisuja koulutus- ja työolokysymyksiin sekä ympäristön suojeluun ja kriisien sovitteluun. Eurooppalaisella nuorisopolitiikalla on globaalisti paljon annettavaa. Juuri Suomen nuorisopolitiikka, nuorisotyö ja nuorten osallisuuden sekä kuulemisen työkalut ovat Euroopan, ja maailman, kehittyneimpiä.

Joulukuussa 2015 YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi historiallisen päätöslauselman ’Nuoret, rauha ja turvallisuus’. Kyseessä on ensimmäinen turvallisuusneuvoston päätöslauselma, joka käsittelee yksinomaan nuorten roolia rauhanrakentamisessa ja väkivaltaisten ääriliikkeiden vastustamisessa. Aloitteen takaa löytyvät Suomen Partiolaiset ja Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi. Kuten Suomen YK-liitto [tiedotteessaan](#) toteaa, maailman nuorista noin 600 miljoonaa asuu joko konfliktin vaikutusalueilla tai niin sanotuissa hauraisissa valtioissa, joissa radikalisoituminen ja ääriliikkeet ovat suuria riskejä nuorille. Sipilän hallitusohjelmassa EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevien maahanmuuttajanuorten ”eri-

Kehitysyhteistyön leikkaamisen sijaan Suomen nuorisopolitiittinen osaaminen olisi aktiivisemmin integroitava Suomen kehityspoliittiseksi kärjeksi, jossa nuoret ovat sekä politiikan kohteena että aktiivisina toimijoina. Myös YK:n turvallisuusneuvosto on ensimmäistä kertaa peräänkuuluttanut jäsenvaltioitaan ottamaan nuoret paremmin mukaan demokraattiseen päätöksentekoon.

Nuoret politiikan kohteena sekä aktiivisina toimijoina Maailman Sosiaalifoorumissa Tunisissa 2015. Kuva: Sofia Laine.

tyinen syrjäytymisriski tunnustetaan” (s. 38). Hallitusohjelma ei kerro mitä tai miten tunnustetaan, eikä sitä mitä tunnustetuille asioille aiotaan tehdä.

Sipilän hallitusohjelma kannustaa vahvistamaan ”hallinnonalojen rajat ylittävää, tietoon perustuvaa johtamista ja toimeenpanoa” (s. 27). Parhaimmillaan tämä on mahdollisuus tuoda Suomen nuoris- ja kehityspolitiikkaa lähemmäksi toisiaan – kohti globaalimpaa nuorisopolitiikkaa, joka tunnustaa nuoret myönteisenä voimavarana myös rauhan ja turvallisuuden edistämisessä. Sekä Suomessa, Euroopassa että globaalissa etelässä nuoret törmäävät vinoutuneeseen sukupolvi- ja sukupuolipolitiikkaan. [Nuoret kokevat, etteivät poliitikot kuule ja edistä nuorille tärkeitä asioita](#), sillä valta on keskittynyt keski-ikäisille ja iäkkäille miehille. Sukupolvi- ja sukupuolihierarkiat haittaavat nuorten osallistumista maailmanlaajuisesti. [YK:n turvallisuusneuvoston tuore päätöslauselma](#) peräänkuuluttaa nuorten osallistumista demokraattiseen päätöksentekoon kaikilla tasoilla. Aikamme tarvitsee kriittistä sukupolvi-tietoisuutta ja tapoja tuoda nuoria toimijoita dialogiin päättäjien kanssa, mutta myös lisää nuoria päättäjiä. Kehitysyhteistyön leikkaamisen sijaan Suomen nuorisopoliittinen osaaminen olisi aktiivisemmin integroitava Suomen kehityspoliittiseksi kärjeksi, jossa nuoret ovat sekä politiikan kohteena että aktiivisina toimijoina.

Viitteet

- 1 Luku on päivitetty sen jälkeen, kun hallitus kertoi elokuussa lisäleikkauksista. Prosenttiluku perustuu vertailuun vuoden 2015 varsinaisen kehitysyhteistyön määrärahasoon.

Lähteet

- Aronen, Jukka (31.8.2015) [SDP mukaan kehitysyhteistyöleikkauksia vastustavien joukkoon](#). Kepa-blogi.
- Aronen, Jukka (24.11.2015) [Norja perui kehitysyhteistyöleikkaukset](#). Kepa, uutiset, kehitysyhteistyö.
- Demo Finland (7.10.2015) [Poliittista vuoropuhelua sovinnon edistämiseksi Sri Lankassa](#). Ajankohtaista, uutiset Sri Lankasta.
- Finnfund. [Hankekuvauksia](#).
- Hannulla, Tommi (9.10.2015) [Nobelin saanut Tunisian demokratiakehitys saa kiittää suomalaisten politiikkakoulua](#). *Helsingin Sanomat*, Ulkomaat.
- Hukkanen, Virpi (27.11.2015) [Turvapaikanhakijat maksavat valtiolle lähes miljardin ensi vuonna](#). Yle, uutiset, A-studio.
- Kuurojen liitto (8.9.2015) [Hävetttää! Sadat marssivat kehitysyhteistyön puolesta](#).
- Laine, Sofia & Suurpää Leena (20.10.2015) [Ihmisten globaali liikkuvuus on mittava nuorisoliike](#). Yhteiskuntapolitiikka-lehden blogi.
- Lepola, Outi & Kokko, Venla (26.8.2015) [Nuoret poliittisina toimijoina – äänestäminen ei riitä](#). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Näkökulma 5.
- Leppänen, Kari (11.10.2015) [Sisäministeri Petteri Orpo: Vihapuheelle laitettava piste](#). STTK Uutishuone.
- Maailmanpolitiikan arkipäivää (5.9.2015) [Kehitysapuleikkaukset sattuvat lapsiin](#). Yle Areena.
- Maailman talousfoorumi (2014) [Global Agenda Council on Youth Unemployment. Future at Risk](#).
- Niinistö, Ville (28.9.2015) [Suomi ei voi kääntää selkäänsä ympäristökriiseille](#). Blogi.
- Nyman, Eini (19.08.2015) [Kehitysyhteistyövaroilla tuetaan nyt suomalaista vientiä](#). Maailmanet, artikkelit.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015) [Valtionavustukset valtakunnallisiin hankkeisiin turvapaikanhakijanuorten aktivoimiseksi vuonna 2015](#).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016) [Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – kipupisteet ja toimenpide-esitykset](#). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 1.
- [Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015](#). Hallituksen julkaisu 10/2015.
- Suomen YK-liitto (11.12.2015) [YK:n turvallisuusneuvostolta historiallinen nuorisopäätöslauselma – suomalaisilla sormensa pelissä](#). Tiedote.

Kirjoittaja

Sofia Laine
VTT, tutkijatohtori
Nuorisotutkimusverkosto

Laineen tutkimusteemat liittyvät nuorten poliittisuuden laajaan kirjoon arkipolitiikoinnista institutionaaliseen politiikkaan. Parhailaan hän työskentelee kahdessa tutkimushankkeessa, joissa kartoitetaan nuorten poliittisuutta Pohjois-Afrikassa.

Svensson, Kristian (18.6.2015) [Pakolaisten määrä ennätyslukemissa – ja määrä kasvaa nopeammin kuin koskaan](#). Yle, uutiset, ulkomaat.

Tilastokeskus (2.12.2015) [Arvio Finnfundin pääomankorotusten tilastovaikutuksista](#). Talous- ja ympäristötilastot, Muistio.

Ulkoasiainministeriö (8.4.2015) [Suomen kehitysyhteistyövarojen käyttö kasvoi vuonna 2014](#). Tiedote 96.

United Nations (9.12.2015) [Security Council Unanimously Adopting Resolution 2250 \(2015\), Urges Member States to Increase Representation of Youth in Decision-Making at All Levels](#). SC/12149.

United Nations (2016) [International Migration Report 2015. Highlights](#). New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, ST/ESA/SER.A/375.

UNFPA (2014) [State of World Population 2014. The Power of 1,8 Billion. Adolescents, Youth and the Transformation of the Future](#).

Valtiovarainvaliokunnan kuuleminen ti 23.6.2016: [Vuoden 2015 toinen lisätalousarvio](#).

Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM 16/2015 vp (10.12.2015), julkaisussa [40. Maahanmuutto](#). Valtion talousarvioesitykset. Yhdistelmä ajantasaisesta talousarviosta (18.12.2015), 4-5.

Vesterinen, Satu: Työ Ugandassa päättyy leikkausten takia. *Solidaarisuus* 2/205, 6. [Vetoomus kehitysyhteistyön puolesta](#) (2015).

“Ratkaisujen Suomi” nuorten ja kriminaalipolitiikan näkökulmasta - huomioita hallitusohjelmasta

Helena Huhta & Päivi Honkatukia

“Hallitus parantaa rikoksen uhrin asemaa rikosprosessissa lainsäädäntöä kehittämällä. Varmistetaan, että rikoksista annettavat rangaistukset ovat oikeudenmukaisessa suhteessa teon moitittavuuteen. Tarkistetaan ensikertalaisuussäännöksiä, väkivaltarikosten sekä lapsiin kohdistuvien törkeiden seksuaalirikosten rangaistustasoa sekä ehdollisen vankeustuomion tehostamismahdollisuuksia, kuten lyhyt ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu ja valvottu koevapaus. Vapautuville vangeille tehtävää vaarallisuusarviota laajennetaan ja vankien vapauttamista harkittaessa kiinnitetään entistä enemmän huomiota vangin vaarallisuuteen.” (Hallituksen strateginen ohjelma, s. 36.)

Hallituksen keväällä 2015 julkaisemassa strategisessa ohjelmassa ”Ratkaisujen Suomi” esitetään kriminaalipolitiikkaa koskevia yleisluonteisia muotoiluja, mutta myös joitakin tarkempia linjauksia. Tässä kirjoituksessa tuomme esiin joitakin huomioita näiden linjausten vaikutuksista ja seurauksista erityisesti nuorille.

Rangaistusten oikeudenmukaisuus

Hallitusohjelman mukaan rikoksista annettavien rangaistusten tasoa halutaan tarkistaa ja varmistaa, että rangaistukset ovat oikeudenmukaisessa suhteessa tekojen moitittavuuteen. Pidämme tärkeänä, että rikosseuraamusten oikeudenmukaisuutta arvioidaan säännöllisesti, jotta rikoksista seuraavat rangaistukset vastaavat yleistä oikeustajua. On kuitenkin huomattava, että kriminaalipoliittiset näkemykset tyypillisesti kovenevat taloudellisten vaikeuksien ja yhteiskunnallisten murrosten aikoina (Lappi-Seppälä 2013, 43). Asenteiden koventuminen voi siis kertoa pelon ja epävarmuuden ilmapiiristä, joka näkyy tarpeena lisätä kontrollia. Pitkien tuomioiden toivotaan tuovan turvallisuutta. Näin ajateltaessa ei oteta huomioon, että rangaistusten pidentäminen toimii heikosti rikollisuuden ehkäisyn välineenä ja esimerkiksi pitkät vankeustuomiot vaikeuttavat vankien sopeutumista takaisin yhteiskuntaan (Lappi-Seppälä 2012).

Rangaistusten koventamista vaaditaan usein yksittäisten ja sinällään hyvin ikävien rikostapausten yhteydessä. Näin tapahtui esimerkiksi paljon julkista keskustelua herättäneen Tapanilan raiskaustapauksen jälkeen keväällä ja kesällä 2015. Tässä tapauksessa mediakeskustelu sisälsi osin leimaavia sävyjä ja harhaanjohtavia tietoja tapahtumista, mikä on voinut voimistaa tuomioiden koventamisvaatimuksia. Kansalaisten rangaistushalusta esitetään kuitenkin usein myös valitettavan populistisia väitteitä. Tosiasiassa ihmisten halu rangaista vähenee, mitä yksityiskohtaisempaa tietoa he saavat rikoksenteijästä tai olosuhteista, joissa rikos on tehty (Jerre & Tham 2010). Käsitys oikeudenmukaisuuden toteutumisesta on siis monen asian summa.

Prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulma

Haluamme monipuolistaa rangaistuksista käytävää keskustelua tuomalla siihen prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulman (procedural justice, Tyler 1990). Varsinaisen tuomion lisäksi on nimittäin merkityksellistä, minkälaisessa prosessissa rikosasiaa on käsitelty. Prosessuaalisessa oikeudenmukaisuudessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten asianosaiset kokevat tulleet kuulluiksi, sekä siihen, onko asia heidän mielestään käsitelty reilusti ja asiallisesti. Nämä tekijät vaikuttavat niin rikoksista epäiltyjen kuin rikosten uhrien oikeudenmukaisuuden kokemuksiin. Tieto siitä, että rikoksenteijä joutuu kärsimään pitkää rangaistusta, ei sinällään auta uhreja, vaan monille uhreille on tärkeää, että ympäröivä yhteisö ja yhteiskunta tunnistaa ja tunnustaa väärinkohtelun ja että tekijä ottaa vastuun teostaan. Tästä näkökulmasta epäkohtana voidaan pitää esimerkiksi sitä, että vain murto-osa poliisin tietoon tulleista seksuaalirikoksista johtaa tuomioon (Kainulainen 2004). Tuomion ankaruus on tässä kokonaisuudessa vain yksi elementti. Voidaankin väittää, että pelkästään kovempien rangaistusten vaatiminen on uhrin kokemuksen mitätöntä, jossa uhrin näkökulma kaapataan kriminaalipolitiikan koventamisen välineeksi (Kainulainen ym. 2014).

Prosessuaaliseen oikeudenmukaisuuteen pyrkiminen on tärkeää nuoren näkökulmasta, oli hän rikosprosessissa uhrin tai rikoksenteijän asemassa. Prosessuaalinen oikeudenmukaisuus vaikuttaa siihen, miten suurta luottamusta nuori tuntee yhteiskuntaa ja sen virallista oikeusjärjestelmää kohtaan. Omakohtaisella kokemuksella rikosprosessista on siten kauaskantoisia vaikutuksia. Luottamus viranomaisiin rakentaa molemmissa tapauksissa nuoren suhdetta yhteiskuntaan ja sen sääntöihin sekä käsitystä itsestä oikeussubjektina aikuisten määrittelemässä maailmassa.

Pohjoismaisen kriminaalipolitiikan tulevaisuus?

Oikeusvaltion on kyettävä refleктоimaan toimintaansa ja tunnistamaan motiivinsa. Rangaistuksia ei voi katsoa vain koston tai sovituksen näkökulmasta. Vapaudenriisto aiheuttaa kärsimystä, ja sillä on kielteisiä seurauksia, jotka tulevat laajemmin näkyviin usein vasta vankien vapautuessa. Tuomioiden koventaminen johtaa myös vankien määrän kasvuun vankiloissa, mikä tulee yhteiskunnalle kalliiksi.

Suomessa nuoriso- ja muun rikollisuuden hallinnointi on pitkään perustunut pohjoismaiseen rationaaliseen ja humaaniin kriminaalipolitiikkaan (Lappi-Seppälä 2000; Anttila 2011). Sen piirissä on onnistuttu argumentoimaan vakuuttavasti, ettei vankila paranna sinne joutuneita. Siten myöskään nuorten rikoksistaan saamat rangaistukset eivät ole viime vuosikymmeninä ankaroituneet ja nuorten rikoksia käsitellään tuomioistuimissa entistä harvemmin. Sen sijaan

Prosessuaaliseen oikeudenmukaisuuteen pyrkiminen on tärkeää nuoren näkökulmasta, oli hän rikosprosessissa uhrin tai rikoksenteijän asemassa. Prosessuaalinen oikeudenmukaisuus vaikuttaa siihen, miten suurta luottamusta nuori tuntee yhteiskuntaa ja sen virallista oikeusjärjestelmää kohtaan.

Rangaistuksia ei voi katsoa vain koston tai sovituksen näkökulmasta.

on kehitelty vaihtoehtoisia seuraamuksia, kuten rikosten sovittelua tai toimenpiteistä luopumista puhuttelujen jälkeen. Myös lastensuojelun piirissä tehdään tärkeää työtä nuorten rikosentekijöiden parissa. Pidämme tärkeänä, että tämä linja jatkuu tulevaisuudessakin. Samoin nuorten rikosten uhrien kohtaamiseen rikosprosessissa olisi syytä jatkossa kiinnittää enemmän huomiota, sillä heidän tarpeensa ja oikeutensa tuntuvat usein unohtuvan asian viranomaiskäsittelyssä (Kainulainen 2004, 108–109). Olipa kyse rikoksesta epäilyistä tai asianomistajasta, nuorten huomioiminen rikosprosessissa edellyttää ymmärrystä nuorten elämään liittyvistä kysymyksistä laajemminkin ja nuoruudesta elämänvaiheena sekä riittävästi aikaa paneutua yksittäisen nuoren tilanteeseen.

Pohjoismaisessa kriminaalipolitiikassa on pidetty tärkeänä ennaltaehkäisevää työtä, joka tarkoittaa laajasti sosiaalipoliittisia toimia (Lappi-Seppälä 2000, 29; Anttila 2011). On ajateltu, että sosiaalipoliittiset toimenpiteet ovat tehokkaita keinoja puuttua rikollisuuden taustalla oleviin sosiaalisiin ongelmiin, pahoinvointiin ja epätasa-arvoon (Lahti 2000, 142; Anttila 2011; Lappi-Seppälä 2013, 42). Näin ollen hallituksen lupaukset lastensuojelun ja perheiden kotiavun resurssien parantamisesta sekä asunnottomuuden vähentämisestä ovat ennalta ehkäisevää kriminaalipolitiikkaa.

1990-luvun laman lyhyt oppimäärä kriminaalipoliittisesta näkökulmasta

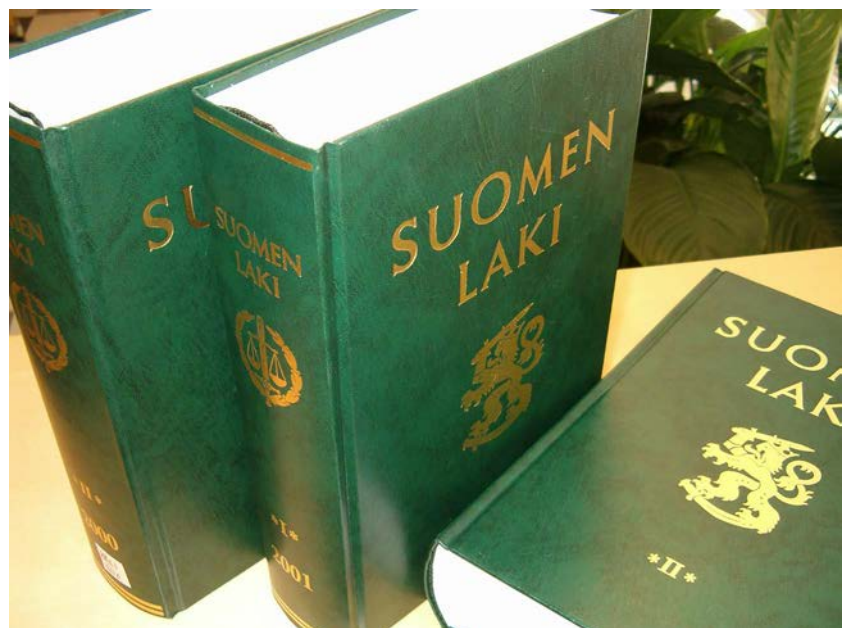
Hallitus on esittänyt leikkauksia esimerkiksi varhaiskasvatukseen, koulutukseen, perheiden tukiin ja työttömyysturvaan. On tiedostettava, että näillä toimenpiteillä on kauaskantoisia seurauksia. Leikkaukset haavoittavat erityisesti sellaisia nuoria ja heidän perheitään, joiden aineelliset ja sosiaaliset resurssit ovat jo valmiiksi vähäisiä. Esimerkkinä tästä ovat yksin maahan tulleet nuoret, joiden arkielämästä puuttuu tukea ja turvaa antava lähiyhteisö, tai perheet, joissa kärsitään toimeentulo-, mielenterveys- tai päihdeongelmista. Leikkausten seuraukset tulevat näkyviin vasta viiveellä, mutta usein sellaisissa muodoissa, joihin on enää vaikea vaikuttaa.

1990-luvun lamasta opittiin, että työelämästä, taloudesta ja sosiaalisista suhteista syrjäytymisen seuraukset ovat yllättäviä ja varsin pitkäaikaisia. Lama kasvatti pysyvästi syrjäytyneiden ihmisten ryhmää, jonka keskuudessa esimerkiksi henkirikosten määrä on moninkertainen muuhun väestöön verrattuna. (Kaukonen 2013.) Nuorisotyöttömyys ja yhteiskunnan tukiverkostojen yleinen rapauttaminen yhdistettynä kriminaalipolitiikan kiristämiseen ovat vaarallinen yhdistelmä erityisesti heikoimmassa asemassa oleville nuorille. Tästä näkökulmasta esimerkiksi sakkojen muuntaminen vankeudeksi on täysin epätarkoituksenmukaista. Siksi pidämme hyvänä sitä, että hallitus ilmoitti lokakuussa 2015 luopuvansa aikeistaan lisätä poliisilta saatavien sakkojen muuntamista vankeudeksi. Kuitenkin rikesakkoja korotettiin jo syyskuussa ja päiväsakkojen korotukset ovat yhä suunnitteilla. Olisi syytä tarkkaan miettiä, miten niiden korottaminen vaikuttaa erityisesti vähävaraisten nuorten mahdollisuuksiin rakentaa itselleen mielekäästä tulevaisuutta aikuisuuden kynnyksellä.

Sakkojen maksaminen ei ylipäätään vai-

Nuorten rikosten uhrien kohtaamiseen rikosprosessissa olisi syytä jatkossa kiinnittää enemmän huomiota, sillä heidän tarpeensa ja oikeutensa tuntuvat usein unohtuvan asian viranomaiskäsittelyssä

Sosiaalipoliittiset toimenpiteet ovat tehokkaita keinoja puuttua rikollisuuden taustalla oleviin sosiaalisiin ongelmiin, pahoinvointiin ja epätasa-arvoon

Kuva: Sole Lätti

kuta tarkoituksenmukaiselta seuraamukselta nuorille, joilla ei välttämättä ole omia tuloja. Sakkorangaistus ei myöskään edistä vastuun ottamista tehdystä rikoksesta, varsinkin jos sakot tulevat vanhempien maksettavaksi. Sen sijaan nuorten kanssa on jo nyt mahdollista sopia esimerkiksi sovittelussa vahinkojen korvaamisesta työhyvityksellä tai jollain muulla konkreettisella tavalla, joka ei edellytä rahallista korvausta.

Ulossulkevan kriminaalipolitiikan uusi tuleminen?

Hallitus ilmoittaa kiinnittävänsä entistä enemmän huomiota vankien vaarallisuuteen, erityisesti vapauttamista harkittaessa. Tämä suunnitelma perustuu joidenkin vankien tuottamaan aitoon uhkaan. Silti hallitusohjelmatasoisiksi tavoitteeksi muotoiltuina sillä on suuri painoarvo – varsinkin kun kriminaalipoliittisia toimenpiteitä ei kuvata ohjelmassa kattavasti. Edesmennyt kriminologi Jock Young (1999) on kirjoittanut siitä, miten angloamerikkalainen kriminaalipolitiikka vahvistaa ulossulkevaa yhteiskuntaa, jossa osa väestöstä halutaan sulkea normaaliväestön ulkopuolelle, leimata uhkaavaksi ja kontrollin keinoin hallinnoitavaksi ylijäämäväestöksi. Välttyäksemme tällaiselta tulevaisuudelta on tärkeää pitää mielessä, että valtaosa vapautuvista vangeista tarvitsee kontrollin sijasta tukea voidakseen jatkaa normaalia elämää sovitettuaan rikoksensa virallisesti. Pidämme tärkeänä, että vankila-aikana tuettaisiin suhteiden säilyttämistä vankilan ulkopuolelle ja vankien mahdollisuuksia integroitua takaisin yhteiskuntaan. Tämä on erityisen tärkeää nuorten vankien näkökulmasta, jotta he voisivat löytää itselleen mielekkään tulevaisuuden vankilan ulkopuolella ja yhteiskunnan legitimeinä jäseninä.

Lähteet

Anttila, Inkeri (2011) Tutkimus kriminaalipolitiikan perustana. Haaste 4/2011.

Jerre, Kristina & Tham, Henrik (2010) Svenskarnas syn på straff. Kriminologiska institutionens rapportserie 2010:1. Stockholms universitet.

Kainulainen, Heini (2004) Raiskattu? Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212 & Tilastokeskus. Oikeus 2004:16.

Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi & Niemi, Jóhanna (2014) Uhria ei pidä kaapata kriminaalipolitiikan koventamisen välineeksi. Haaste 1/2014.

Kaukonen, Olavi (2013) 1990-luvun lama, rikollisuus ja vaikutukset rangaistuksiin. Haaste 3/2013.

Lahti, Raimo (2000) Towards a Rational and Humane Criminal Policy ± Trends in Scandinavian Penal Thinking. Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention. 1/2000, 141–155.

Lappi-Seppälä, Tapio (2000) The Fall of the Finnish Prison Population. Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention. 1/2000, 27–40.

Lappi-Seppälä, Tapio (2012) Rikosten seuraamukset. WSOY.

Lappi-Seppälä, Tapio (2013) Kriminaalipolitiikan muutostrendejä. Teoksessa: Raimo Lahti (toim.) Rikosoikeuden muutos 1960-luvulta 2010-luvulle. Pekka Koskisen (1943–2011) muistojulkaisu. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut, Helsingin yliopisto. 17–52.

Tyler, Tom R. (1990) Why People Obey the Law. New Haven & London: Yale University Press.

Young, Jock (1999) Exclusive Society. London: Sage.

Kirjoittajat

Helena Huhta

VTM, väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden
laitos & Nuorisotutkimusverkosto

Tutkimusteemoja: vankilakulttuuri, instituutioetnografia, etniset suhteet ja maskuliinisuus

Päivi Honkatukia

ma. professori (nuorisotutkimus)
Tampereen yliopisto, Yhteiskunta-
ja kulttuuritieteiden yksikkö

Tutkimusteemoja: nuoret ja väkivalta, rikollisuus sekä sosiaalinen kontrolli, rikosten uhrien asema, nuorten ja rikosoikeusjärjestelmän kohtaamiset.

Sukupuolten ja vähemmistöjen kysymykset

Tasa-arvo hakusessa

– hallitusohjelman sukupuolittuneista vaikutuksista nuorten elämässä

Sinikka Aapola-Kari

Sipilän hallituksen julkistaman Ratkaisujen Suomi -ohjelmatekstin sisälloistä ja puutteista on noussut useita kohuja, ei vähiten sukupuolten tasa-arvon unohtamisesta (kts. esim. Nytkis 2015; Professoreiden... 2015). Hallitus ei katsonut alun perin tarpeelliseksi laatia edes tasa-arvo-ohjelmaa, toisin kuin kaikki muut hallitukset vuodesta 2003 alkaen. Tämä on herättänyt ihmetystä. Samalla hallitus on tehnyt paljon linjauksia, joilla on selkeitä sukupuolivaikutuksia – joko niitä tiedostamatta tai niistä välittämättä. Nuortenkin elämään nämä vaikutukset ulottuvat – osin kohdistuen suoraan heihin itseensä, osin välillisesti, esimerkiksi heidän vanhempiinsa kohdistuvina säästötoimina.

Jälkikäteen hallituspuolueissa on selitetty tasa-arvon kuuluvan sittenkin hallituksen agendalle, millä on hieman myönnetty kritiikoiden suuntaan. Sipilä itse on selittänyt Twitter-viestissä tasa-arvon olevan hallitukselle itsestäänselvyys (Sipilä 2015). Jo kesäkuussa 2015 hallitus kypsyi myös ilmoittamaan laativansa sittenkin tasa-arvo-ohjelman. Se ei kuitenkaan tätä kirjoitettaessa ole vielä ilmestynyt. Ohjelman valmistelu, vaikka jälkijättöisesti, on myönteinen merkki tasa-arvotoimien kannalta sinänsä. Ministerit Petteri Orpo ja Juha Rehula ovat myös juuri julkaisseet kannanoton, jossa he korostavat seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan puuttumista niin nuorten kuin aikuistenkin kohdalla. Lisäksi he lupaavat, että hallitus lisää tarvittavia tukitoimia, kuten koulutusta ja turvakotipaikkoja (Orpo & Rehula 2016). Vaikka nämä ovatkin vain tasa-arvon osatekijöitä ja vasta lupauksia, ne ovat joka tapauksessa tärkeitä.

Heikennyksiä kehittämisen sijaan

Ratkaisujen Suomi -ohjelmaperistä (VN 2015) tasa-arvotematikkaa saa etsimällä etsiä, silti löytämättä. Tekstin lukeminen tuo vaikutelman, että tasa-arvo on laatijoiden mielestä jo toteutunut, eikä sitä tarvitse enää edistää. Kärkihankkeisiin se ei ainakaan mahdu. Paperissa on vain joitain yksittäisiä mainintoja, joista voi tulkita tasa-arvo-ongelmia kenties yhä ilmenevän joil-

lain elämänalueilla: työn ja perheen yhteensovittamisessa sekä lapsiperheiden erotilanteissa (s. 21).

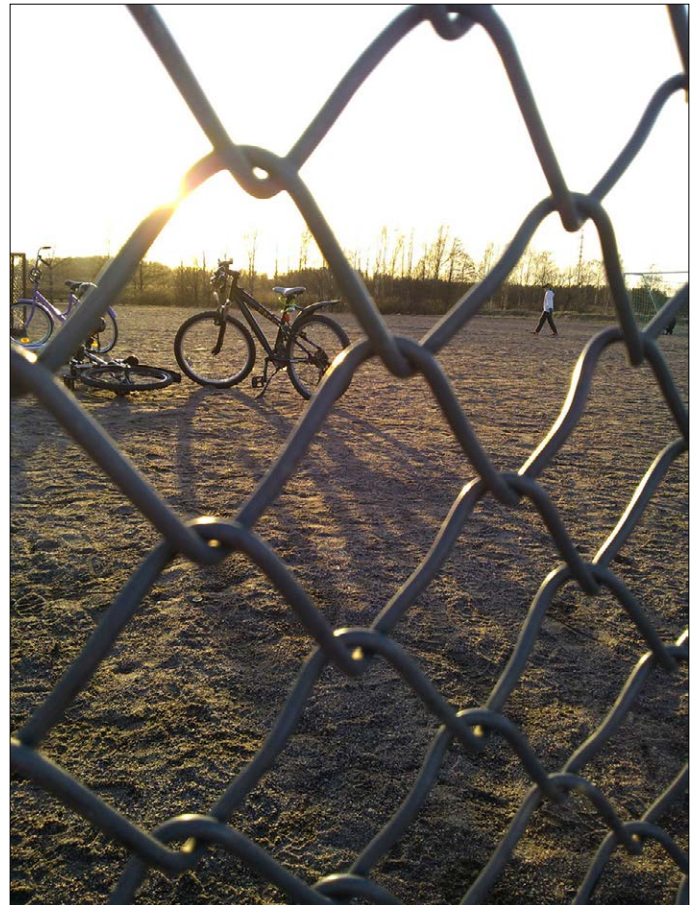
Ohjelmapaperin sivulla 21 todetaan otsikkotasolla, että ”Edistetään terveyttä ja hyvinvointia sekä vähennetään eriarvoisuutta”, mutta tarkentavassa tekstiosuudessa ei kerrota, miten eriarvoisuus kenties tällä hetkellä ilmenee. Mainitaan vain, että yksinelävien asemasta yhteiskunnassa tehdään selvitys, mikä viittaa siihen, että juuri tämän ryhmän eriarvoisuus olisi ongelma; muista eriarvoisuuden muodoista ei esiinny mainintoja. Samassa kappaleessa todetaan: ”Turvataan erotilanteissa lapsen etu ja oikeus sekä isään että äitiin.” (s. 21) Tämä viittaa mahdollisiin ongelmiin sukupuolten tasa-arvon saralla juuri erotilanteissa (kts. myös [Aarnion ja Taavetin kirjoitus](#) samassa sarjassa).

Mielestäni myönteisenä linjanvetona mainitaan, että ”(v)iedään käytäntöön perheystävällisten työpaikkojen toimintamalleja.” (s. 21.) Työn ja perheen yhteensovittamista helpottavien käytäntöjen on aiemmin havaittu edistävän sukupuolten tasa-arvoa työelämässä ja lisäävän perheellisten työntekijöiden työtyytyväisyyttä; monilla työpaikoilla niitä ei ole silti otettu käytäntöön (kts. esim. Salmi et al. 2009). Nämä ovat lähes ainoat kohdat joissa hallitusohjelma viittaa selkeästi tasa-arvokysymyksiin; vain EU:n ja ETA:n ulkopuolelta tulevien maahanmuuttajien yhteydessä mainitaan tarve erityisesti tukea ”kouluttamattomien, kotona olevien naisten” kotoutumista (s. 36).

Tasa-arvotematikan vähäinen osuus hallitusohjelmassa merkitsee, että hallitus ei ole pitänyt Suomessa aiemmin havaittuja tasa-arvo-ongelmia merkityksellisinä, tai kenties ne on katsottu jo ratkaistuiksi? Ero on merkittävä esimerkiksi edelliseen eli Kataisen hallitukseen, jonka tasa-arvo-ohjelmassa sitouduttiin edistämään useiden painopistealueiden kehityötä. Näitä olivat mm. tasa-arvolainsäädäntö, työelämä, päätöksenteko ja talouspolitiikka, koulutus ja tutkimus, miesten ja naisten osallisuuden ja terveyden edistäminen sekä lähisuhde- ja perheväkivallan sekä seksuaalisen väkivallan torjunta (STM 2012: 3). Lisäksi todettiin myös hallituksen toimivan ”pitkäjänteisesti köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämiseksi”, ottaen huomioon miesten ja naisten syrjäytymispolkujen väliset erot. Myös sukupuolivähemmistöjen syrjintään luvattiin puuttua lainsäädäntöä kehittämällä (STM 2010: 7).

Monet eri tahot ovat huomauttaneet, että Sipilän hallituksen monet toimet ja päätökset vaikuttavat pikemminkin tasa-arvoon liittyviä ongelmia ja epätasa-arvoa sukupuolten välillä lisäävästi (kts. esim. Elomäki 2015, Julkunen 2015, Siekkinen 2015). Kymmenien professorien ja erikoistutkijoiden allekirjoittamassa varhaisessa hallitusohjelman sukupuolivaikutusten arvioinnissa (Professorien... 2015) todetaan naisten ja naisvaltaisten alojen maksavan kohtuuttoman laskun hallituksen suunnittelemista sopeuttamistoimista. Vetoimuksessa huomautetaan, että talouden tasapainottaminen etuuksien ja palveluiden leikkauksilla vaikuttaa negatiivisesti erityisesti monien naisten taloudelliseen asemaan, sillä naiset ovat keskimäärin miehiä riippuvaisempia etuuksista ja palveluista. Vetoimuksen allekirjoittajat pitävät hoivavastuun siirtämistä yhteiskunnalta omaisille huolestuttavana, sillä käytännössä se siirtyy naisille. Samalla palataan heidän mukaansa kohti perhemallia, jossa miehen rooli elättäjänä korostuu. Tällöin naisten riski syrjäytyä työmarkkinoilta kasvaa, kun taas miesten voi olla entistä vaikeampi osallistua perheen arkeen ja esimerkik-

Tasa-arvotematikan vähäinen osuus hallitusohjelmassa merkitsee, että hallitus ei ole pitänyt Suomessa aiemmin havaittuja tasa-arvo-ongelmia merkityksellisinä, tai kenties ne on katsottu jo ratkaistuiksi?

Kuva: Katja Tiilikka

si lasten hoitamiseen (kts. myös esim. Salmi et al. 2009). Hallituksen taholta puolestaan on todettu, että lainsäädäntötoimien vaikutuksia on kyllä tarkoitus arvioida, mutta vasta jälkikäteen, erityisen lainsäädännön vaikutusarviointielimen työskentelyn kautta (Valtioneuvosto 2015, 25). On varsin ongelmallista, että mahdollisia vaikutuksia ei sitouduta tarkastelemaan etukäteen.

Tarkastelen seuraavaksi erityisesti nuorten elämässä esiintyviä tasa-arvotematikkaan kytkeytyviä ongelmia.

Tasa-arvokysymyksiä nuorten elämässä: työelämä ja perhepolitiikka

Erityisesti nuorten elämässä vaikuttavia sukupuolten väliseen tasa-arvoon tai sukupuoleen liittyvään syrjintään kytkeytyviä ongelmia ei hallitusohjelmassa nimetä. Joitain selkeitä tasa-arvokysymyksiä voidaan kuitenkin nimetä sekä viimeaikaisten tutkimusten perusteella että tarkastelemalla yleisten tasa-arvo-ongelmien ilmenemistä nuorten keskuudessa.

Työelämässä on havaittu monia tasa-arvo-ongelmia, joista osa vaikuttaa erityisesti nuoriin työntekijöihin. Hallitusohjelmassa ehdotetaan, että poistetaan peruste vaatimus kaikista alle vuoden määräaikaisuuksista, minkä on tarkoitus helpottaa työntekijöiden palkkausta. Tämä saattaisi joidenkin arvioiden mukaan johtaa väärinkäytöksiin, jolloin määräaikaisuuksia käytettäisiin, vaikka työ olisi tosiasiaa pysyvää (kts. esim. Akava 2015). Aiemmin on havaittu, että erityisesti nuorten, korkeasti koulutettujen naisten kohdalla työsuhteet ovat usein määräaikaisia, varsinkin melko pian valmistumisen jälkeen. Naisten kohdalla määräaikaiset työsuhteet ovat myös pysyvämpi ilmiö kuin miesten kohdalla: vielä viiden vuoden kuluttua valmistumisesta naisista viidennes oli määräaikaisessa työsuhteessa, kun miehillä sama luku oli vain 10 prosenttia (ks. esim. Tilastokeskus 2014; Ojala et al. 2015).

Työn ja perheen helpompi yhteensovittaminen on mainittu hallitusohjelmassakin, kuten yllä mainittiin. Perhevapaat jakautuvat tällä hetkellä varsin epätasaisesti pienten lasten äitien ja isien kesken: naiset pitävät niistä valtaosan. Tasaisempi perhevapaiden jakautuminen voisi monin tavoin edistää sukupuolten tasa-arvoa niin työelämässä kuin kotona (kts. esim. Salmi et al. 2015). Myös perhevapaiden välittömien ja välillisten kustannuksien keskittymistä naisvaltaisille aloille on pidetty ongelmallisena. Sipilän hallitus on esittänyt 2 500 euron kertakorvausta maksettavaksi työnantajalle perhevapaista aiheutuvista kustannuksista. Vaikka tämän korvauksen järjestelyistä on annettu toistaiseksi varsin vähän tietoa, niin ilmeisesti se on tarkoitus maksaa vain äidin työnantajalle. Sen sijaan äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakaudelta kertyvää loman karttumaa on tarkoitus rajoittaa säästösyistä yhteensä enintään kuuteen kuukauteen, mikä heikentää varsinkin pitempiä perhevapaita pitävien naisten taloudellista asemaa. (Kts. esim. Lehto 2016).

Työmarkkinat ovat Suomessa yhä varsin jakautuneet sukupuolen mukaan, ja monesti naisvaltaiset alat ovat matalapalkkaisempia. Naisten on todettu ansaitsevan keskimäärin vain 83 prosenttia siitä, mitä miehet ansaitsevat. Tähän on vaadittu äänekkäästi parannusta jo pitkään, mutta nykyisen hallituksen toimien perusteella näyttää siltä, että sukupuolten välistä tuloeroa tuskin saadaan tasoitetuksi lyhyellä aikavälillä, pikemminkin päinvastoin. Mikäli hallituksen kaavailemat, työehtoihin vaikuttavat pakkolait lisäksi toteutuvat, niiden on jo etukäteen laskettu vaikuttavan erityisesti naisvaltaisten alojen palkkoihin ja työehtoihin heikentävästi. Koska naiset ovat myös useammin yksinhuoltajia, voi arvioida, että yksinhuoltajien kanssa elävien lasten ja nuorten elämään kohdistuu täten välillisesti heidän taloustilannettaan heikentäviä toimia. Samansuuntaisia vaikutuksia on ollut jo aiemmin lapsilisien leikkauksella ja niiden indeksikorotusten jäädytyksellä, jonka jo

Monet eri tahot ovat huomauttaneet, että Sipilän hallituksen monet toimet ja päätökset vaikuttavat pikemminkin tasa-arvoon liittyviä ongelmia ja epätasa-arvoa sukupuolten välillä lisäävästi

Nykyisen hallituksen toimien perusteella näyttää siltä, että sukupuolten välistä tuloeroa tuskin saadaan tasoitetuksi lyhyellä aikavälillä, pikemminkin päinvastoin.

edellinen hallitus toteutti. (Kts. tarkemmin [Elina Pekkarisen kirjoitus](#) samassa kirjoitussarjassa).

Hallituksen säästötoimiin lukeutuvat lisäksi mm. rajaukset varhaiskasvatukseen ja subjektiiviseen päivähoito-oikeuteen, jotka asettavat lapset eriarvoiseen asemaan vanhempien työllisyystilanteesta riippuen. Osa kunnista ei ole toteuttanut hallituksen esittämiä rajoituksia, joten vaikutukset perheiden ja lasten arkeen vaihtelevat merkittävästi riippuen asuinkunnasta. Hyvin järjestetty julkinen päivähoitojärjestelmä ja subjektiivinen päivähoito-oikeus on ollut muiden etujensa lisäksi merkittävä sukupuolten tasa-arvoa lisäävä saavutus mahdollistaessaan naisten työssäkäynnin. Nyt on ihmetelty, miten esimerkiksi nuorten äitien sujuva työllistyminen onnistuu, mikäli he eivät saa lapselleen pysyvää kokopäiväistä päivähoitopaikkaa. Työttömien vanhempien lasten osalta on tarkoitus arvioida hoitotarvetta säännöllisin väliajoin, ja tarjota heidän lapsilleen ensisijaisesti osapäivähoitoa.

Tasa-arvokysymyksiä nuorten elämässä: seksuaalinen ahdistelu ja syrjäytäkemukset

Nuorisotutkimusverkoston ja Nuorisosiain neuvottelukunnan vuotuisen Nuorisobarometrin ja THL:n toteuttaman laajan Kouluterveyskyselyn tulokset antavat joitain viitteitä siitä, millaisia muita tasa-arvoon liittyviä ongelmia nuorten keskuudessa ilmenee. Eräs räikeä ja viime aikoina varsin usein julkisessa keskustelussa käsitelty teema on tyttöihin kohdistuva seksuaalinen ahdistelu ja häirintä.

Kouluterveyskyselyssä on havaittu, että erityisen usein seksuaalista väkivaltaa kohtaavat ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat nuoret naiset (Luopa et al. 2014); heistä lähes joka neljäs eli 22 prosenttia oli kohdannut joskus seksuaalista väkivaltaa; saman koulutusryhmän pojista seksuaalisen väkivallan kohteeksi oli joutunut alle 10 prosenttia. Lukiolais- ja peruskoululaistytöjen keskuudessaakin noin 15 prosenttia kertoi kokeneensa joskus seksuaalista väkivaltaa (Kouluterveyskysely 2015; Luopa et al. 2014). Olisikin tärkeää tutkia syvällisemmin, miksi tietyt nuoret altistuvat muita enemmän seksuaaliselle häirinnälle ja väkivallalle omissa kasvuympäristöissään, ja miten sitä voitaisiin ehkäistä. Esimerkiksi kouluissa ja harrastusympäristöissä ei useinkaan riittävästi puututa sukupuoliseen häirintään, ja moni nuori jättääkin kokemuksensa kertomatta aikuisille (kts. esim. Aaltonen 2006; Fagerlund et al. 2014; Kiiänmaa 2012). Aikuistenkin naisten – erityisesti vähemmistöön kuuluvien – voi olla vaikea kertoa lähisuhdeväkivallasta viranomaisille (kts. esim. [Johanna Niemen kirjoitus](#) tässä kirjoitussarjassa).

Yleisempiä nuorten syrjäytäkemuksia on kartoitettu Nuorisobarometrissä (Myllyniemi et al. 2014). Vuonna 2013 vastanneista nuorista hieman yli puolet kertoi tullessaan syrjityksi jossain vaiheessa elämäänsä; tosin viimeisen vuoden aikana syrjintää mainitsi kokeneensa vain n. 13 prosenttia vastaajista (Armentjeff 2014, 191). Syrjintää kertoivat kokeneensa erityisesti ulkonaöltään poikkeavat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret sekä vammaiset nuoret.¹ Myös aatteellisiin, uskonnollisiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla oli enemmän syrjäytäkemuksia kuin muilla samankäisillä nuorilla. (Armentjeff 2014, 191). Lapsiuhritutkimuksessa havaittiin, että taustaltaan ulkomaalaiset nuoret olivat kokeneet muita useammin sekä henkistä että fyysistä väkivaltaa harrastusympäristöissä, mikä viittaa ongelmiin etnisen yhdenvertaisuuden alueella (Fagerlund et al. 2014). (Kts. myös [Taavetin ja Aarnion kirjoitus](#) sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen asemasta tässä kirjoitussarjassa.) Tehtävää tällä kentällä siis riittää. Tästä huolimatta

¹ Nuorisobarometrin aineiston koostumuksen vuoksi siinä ei välttämättä tavoiteta varsinkaan pieniin vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten syrjäytäkemuksia.

Olisi tärkeää tutkia syvällisemmin, miksi tietyt nuoret altistuvat muita enemmän seksuaaliselle häirinnälle ja väkivallalle omissa kasvuympäristöissään, ja miten sitä voitaisiin ehkäistä.

Kuva: Katja Tiilikka

hallitus on ilmoittanut muiden koulutukseen kohdistuvien leikkausten ohella myös leikkaavansa yleissivistävien koulujen koulutuksellista tasa-arvoa edistävästä avustuksista (Ratkaisujen Suomi liite 7, 2015). Niillä on aiemmin rahoitettu toimenpiteitä, joilla on pyritty tasoittamaan koulujen ja alueiden välisiä eroja, sukupuolten osaamistasoeroa sekä sosiaalisen ja etnisen taustan selitysosuutta perusopetuksen oppimistuloksista.

Koulutus ja tasa-arvo

Valtaosa nuorista opiskelee erilaisissa oppilaitoksissa. Tasa-arvobarometrin (Kiianmaa 2012) mukaan opiskelijoiden ja koululaisten arvio tasa-arvotilanteesta on yleensä positiivisempi kuin työelämässä olevien. Kuitenkin yli puolet opiskelijoista oli kokenut paljon tai jonkin verran haittaa sukupuolestaan vähintään yhdessä asiassa. (emt.) Yleisin ongelma oli se, että koettiin opettajien arvioivan toisen sukupuolen aikaansaannoksia vastaajan oman sukupuolen aikaansaannoksia myönteisemmin. Alle 20-vuotiaista opiskelijoista näin kokivat yleisemmin miehet (yli puolet vastaajista), mutta vanhempien opiskelijoiden kohdalla tämä oli naisille suurempi ongelma (37 prosenttia) kuin miehille (21 prosenttia). Muita koululaisten ja opiskelijoiden kokemia tasa-arvo-ongelmia oli mm. kokemus siitä, että toisen sukupuolen edustajat olivat jatkuvasti äänessä, ja tunne, että jotkut opettajat valitsivat opetuksen sisältöjä liiaksi toisen sukupuolen kokemuspöydästä. Oppimateriaalin sisältöön sekä työvälineiden tai tehtävien jakoon liittyvä epätasa-arvo häiritsi myös osaa opiskelijoista, samoin kuin toisten opiskelijoiden syrjivät asenteet omaa sukupuolta kohtaan. Näissä kysymyksissä sukupuolten välillä ei ollut suurta eroa nuoremmassa ryhmässä. (Kiianmaa 2012.)

Myös muissa tutkimuksissa on havaittu koulutuksessa piilevän monenlaisia sukupuolten tasa-arvoa haittaavia ongelmia, kuten oppilaiden arvioinnissa ilmenneet sukupuolen mukaiset vaatimuserot, opettajien opetustilanteissa oppilaille jakamassa huomiossa esiintyvät sukupuolierot, koulutusalojen ja siten ammattien segregoituminen sukupuolen mukaan ja oppimateriaaleissa ilmene-

Yli puolet opiskelijoista oli kokenut paljon tai jonkin verran haittaa sukupuolestaan vähintään yhdessä asiassa.

Kuva: Sole Lätti

vä systemaattinen maskuliinisuuspainotus (kts. esim. Kuusi et al. 2009; Lahelma 2004; Lappalainen 2010; Lehtonen 2003; Palmu 2003; kts. myös Jääskeläinen et al. 2015). Ratkaisuksi on esitetty sukupuolitietoisempaa opetusta ja arviointia niin perusopetukseen kuin jatko-opintoihinkin. Opetushallituksen tuoreessa oppaassa (Jääskeläinen et al. 2015) kannustetaan mm. kartoittamaan oppilaiden kokemuksia sukupuolen merkityksestä kussakin oppilaitoksessa, ja lisäämään opettajien tasa-arvoon liittyvää koulutusta. Myös nuorisotyön sisäisessä kehittämistyössä sekä nuorisotyöhön kohdistuneessa tutkimuksessa on havaittu tarvetta lisätä alan sukupuolisensitiivisyyttä ja kyseenalaistaa yleisiä sukupuolistereotyyppioita (kts. esim. Anttonen 2007; Honkasalo 2011). Hallituksen koulutukseen kohdistamat merkittävät budjettileikkaukset vaikeuttavat kuitenkin mm. opettajien kouluttamista ja siten myös tasa-arvotyötä.

Hallitusohjelman vaikutukset ulottuvat sukupuolten tasa-arvokysymyksiin myös Suomen ulkopuolella. Suomen valtio on aiemmin sitoutunut kehitysavun kautta edistämään globaalisti varsinkin tyttöjen ja naisten asemaa, kuten koulutukseen pääsyä sekä esimerkiksi seksuaali- ja lisääntymisterveyttä. Näiden tavoitteiden edistäminen kehitysmaissa vaikeutuu hallituksen kehitysapuun tekemien suurten leikkausten vuoksi olennaisesti, sillä on epätodennäköistä, että järjestöt pystyisivät keräämään yksityisiltä lahjoittajilta vastaavia rahasummia. Sofia Laine tarkastelee tätä tematiikkaa lähemmin tässä kirjoitussarjassa ilmestyneessä kirjoituksessaan (ks. [Laine](#)).

Mitä pitäisi tehdä?

Yhteiskunnassa esiintyvä syrjintä ja eriarvoinen kohtelu, kohdistui se sitten mihin tahansa väestöryhmään, ei poistu ilman aktiivisia vastatoimia. Syrjintää on aiemmin pyritty torjumaan erilaisin keinoin, kuten lainsäädännöllä, vähemmistöjen osallisuutta tukemalla, syrjivien asenteiden muokkaukseen tähtäävillä tiedotuskampanjoilla ja joskus myös syrjityn väestöryhmän erityiskohtelulla kuten esimerkiksi kiintiöillä. (Artemjeff 2014, 184–5.) Sipilän hallitus ei vaikuta nykyisellään panostavan merkittävästi tasa-arvo-ongelmien eikä syrjinnän poistamiseen. Tasa-arvolaki velvoittaa joka tapauksessa viranomaisia edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa ja poistamaan sekä ennaltaehkäisemään syrjintää, kulloisenkin hallituksen linjauksista riippumatta.

Aktiivinen politiikka tasa-arvon turvaamiseksi niin sukupuolten välillä kuin erilaisten vähemmistöryhmien kohdalla olisi ensiarvoisen tärkeää. Rakeenteellisten esteiden lisäksi työsarkaa riittää runsaasti myös tasa-arvoa haittaavissa stereotyyppisissä asenteissa. Viime aikojen julkisessa keskustelussa on ollut havaittavissa huolestuttavaa naisvihan lisääntymistä eri muodoissaan. Tavoitteena tuntuu olevan naisten hiljentäminen julkisilla areenoilla. Kriitikoita on pyritty vaientamaan mm. puheenvuoroilla, joissa korostetaan sukupuolten tasa-arvon olevan Suomessa 'kuitenkin huomattavasti parempi kuin monissa maailman maissa'. Tasa-arvotyössä riittää silti työsarkaa Suomessa. Tasa-arvo-ongelmat vaikuttavat haitallisesti niin nuorten kuin aikuistenkin elämässä, ja niiden poistamiseen tähtääviä toimia tulisi aktiivisesti lisätä, eikä päinvastoin heikentää.

Lähteet

Aaltonen, Sanna (2006) Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä. Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto julkaisuja 69. Yliopistopaino, Helsinki.

Akava 2015: [Hallituksen suunnitelmat määräaikaisista työsuhteista heikentävät nuorten naisten asemaa.](#)

Kirjoittaja

Sinikka Aapola-Kari
erikoistutkija, dosentti
Nuorisotutkimusverkosto

Aapola-Kari on erikoistunut mm. sukupuolen ja iän tutkimukseen, kasvatussosiologiaan sekä perhetutkimukseen.

Yhteiskunnassa esiintyvä syrjintä ja eriarvoinen kohtelu, kohdistui se sitten mihin tahansa väestöryhmään, ei poistu ilman aktiivisia vastatoimia

- Anttonen, Erja (2007) Sukupuolisensitiivisyys kansalaistoiminnassa ja nuorisotyössä. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja C. Oppimateriaaleja 13, 2007. Itä-Suomen lääninhallitus ja HUMAK.
- Artemjeff, Panu (2015) Syrjintä ja väestöryhmien väliset suhteet nuorten kokemina. Teoksessa: Myllyniemi, Sami (toim.): Ihmisarvoinen nuoruus – Nuorisobarometri 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 51, Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 159, sarja Kenttä.
- Elomäki, Anna (2015) [Hallitus unohti työelämän tasa-arvon.](#)
- Fagerlund, Monika, Peltola, Marja, Kääriäinen, Juha, Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) Lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere.
- [Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015](#), Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:10. STM 2012.
- Honkasalo, Veronika (2011) Monikulttuurinen nuorisotyö ja sukupuoli. Teoksessa: Suvi Keskinen, Jaana Vuori ja Anu Hirsaho (toim.) Monikulttuurinen kansalaisuus ja sukupuoli. Tampere University Press.
- Julkunen, Kaarlo (2015) [Hallitusohjelma heikentää tasa-arvoa.](#)
- Jääskeläinen, Liisa, Hautakorpi, Johanna, Onwen-Huma, Hanna, Niittymäki, Hanna, Pirttijärvi, Anssi, Lempinen, Miko ja Kajander, Valpuri (2015) Tasa-arvo on taitolaji. Opas sukupuolen tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Oppaat ja käsikirjat 2015:5. Opetushallitus.
- Kiianmaa, Nelli (2012) Tasa-arvobarometri 2012. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:23.
- [Kouluterveyskysely 2015.](#)
- Kuusi, Heli, Jakku-Sihvonen, Ritva, Koramo, Marika (2009) Koulutus ja sukupuolten tasa-arvo. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä: 52.
- Lahelma, Elina (2004) Tytöt, pojat ja koulukeskustelu: miten koulutuspoliittiset ongelmat rakentuvat? Teoksessa E. Vitikka (toim.) Koulu – sukupuoli – oppimistulokset. Opetushallitus.
- Lappalainen, Hannu-Pekka (2010) Sen edestään löytää. Äidinkielen oppimistulokset. Opetushallitus. Koulutuksen seurantaraportit 2011:2.
- Lehto, Anu-Tuija (2016) [Perhevapaiden lomakertymän leikkaus syrjii naisia.](#)
- Lehtonen, Jukka (2003) Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa, näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset. Helsinki: Yliopistopaino.
- Luopa, Pauliina, Kivimäki, Hanne, Matikka, Anni, Vilkki, Suvi, Jokela, Jukka, Laukkarinen, Essi ja Paananen, Reija (2014) [Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000–2013. Kouluterveyskyselyn tulokset.](#) THL Raportti 25/2014. Verkkojulkaisu.
- Nytkis (2015) [Naisjärjestöt kysyvät uudelta hallitukselta: miksei puhuta sukupuolten tasa-arvosta?](#)
- Ojala, Satu, Nätti, Jouko & Kauhanen, Merja (2015) [TYÖN LAATU JA MYÖHEMPI TYÖURA OSA- JA MÄÄRÄAIKAISESSA TYÖSSÄ.](#) Työsuojelurahaston tutkimushanke 2013–2014. Tampereen yliopisto, Työelämän tutkimuskeskuksen työraportteja / Working papers 90/2015.
- Orpo, Petteri & Rehula, Juha (2016) [Seksuaalinen häirintä kuriin!](#) Tiedote. Valtioneuvosto.
- Palmu, Tarja (2003): Sukupuolen rakentuminen koulun kulttuurisissa teksteissä. Etnografia yläasteen äidinkielen oppitunneilla. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 189. Yliopistopaino, Helsinki.
- Ratkaisujen Suomi. [Neuvottelutulos strategisesta hallitusohjelmasta.](#) Valtioneuvosto 27.5.2015.
- Professoreiden.. (2015) [Professoreiden ja erikoistutkijoiden vaatimus hallitusohjelman sukupuolivaikutusten arvioinnista ja hallituksen sitoutumisesta sukupuolten tasa-arvon edistämiseen.](#)
- Salmi, Minna, Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2009) [Perhevapaat ja työelämä tasa-arvo.](#) Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 24/2009.
- Siekinen, Saana (2015) [Hallitusohjelma kohtelee epäreilusti naisia ja miehiä.](#) Blogi.
- Sipilä, Juha (2015) Tasa-arvo on hallitukselle itsestäänselvyys. Twitter 12.6.2015.
- Tilastokeskus (2014) [Taantuman aikana valmistuminen ei ole jättänyt pysyvää jälkeä nuorten työllistymiseen.](#)

Maahanmuuttajataustaiset nuoret hallitusohjelmassa: niukasti välittämiä, runsaasti välillisiä seurauksia

Antti Kivijärvi

Kirjoitukseni tarkoituksena on arvioida pääministeri Juha Sipilän hallituksen ”strategisen ohjelman” maahanmuuttajataustaisiin nuoriin kohdistuvia vaikutuksia. Tarkoitin maahanmuuttajataustaisilla nuorilla noin 12–25-vuotiaita Suomessa asuvia ihmisiä, jotka ovat itse, tai joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Kyse on heterogeenisestä joukosta sekä ensimmäisen että toisen polven nuoria.

Välillisiä seurauksia...

Hallitusohjelma rakentuu yhteensä 12 luvusta, jotka eivät ole yhteismitallisia. Osassa luvuista keskitytään selkeästi rajattuihin teema-alueisiin, kuten koulutukseen, maahanmuuttoon tai biotalouteen. Osa luvuista kuvaa puolestaan koko ohjelman läpileikkaavia ajatuksia, kuten kilpailukykyä, yrittäjyyttä ja ”digitalisaatiota”. Näitä teemoja koskevat erilliset luvut ikään kuin alleviivaavat sisältöjen ideologista keskeisyyttä hallituspolitiikassa.

Vähemmistökysymykset jäävät hallitusohjelmassa vähälle huomiolle. Aiheeni kannalta erityisen huomionarvoista on, että maahanmuuttopoliittisen osion ulkopuolella etnisyyden tai monikulttuurisuuden kysymyksiä ei käsitellä lainkaan. Merkittävänä valintana voidaan pitää myös sitä, että muutkin vähemmistökysymykset, vammaisuutta lukuun ottamatta, ovat jääneet vaille mainintoja.

Vaikka hallitusohjelma vaikenee maahanmuuttajataustaisista nuorista, sillä on runsaasti heihin kohdistuvia välillisiä seurauksia. Herääkin kysymys, pystytäänkö hallituspolitiikassa huomioimaan maahanmuuttajataustaisia nuoria koskevia erityiskysymyksiä. Seuraavaksi nostankin pohdittavaksi viisi esimerkkiä mahdollisista välillisistä vaikutuksista koulutuksen, palvelujen ja toimeentulon alueella.

1. Koulutus

Ensimmäinen esimerkkini koskee koulutusta. Hallitusohjelman koulutuspolitiikan ”kärkihankkeet” liittyvät uuden kehittämiseen ”oppimisympäristöjen digitalisoinnin”, ”uuden pedagogiikan”, liikunnan ja kielivalikoiman uusimisen muodoissa. Kun samaan aikaan tiedämme, että koulutukseen investoituja varoja karsitaan rajusti, on vaarana itse peruspalvelun (opetus, ohjaus ja muut tukipalvelut) rapautuminen. Esimerkiksi PISA-aineistojen mukaan suomalai-

sen koulutusjärjestelmän vahvuus on ollut sen tasalaatuisuus – saman palvelun on saanut asuinpaikasta ja perhetaustoista riippumatta (esim. Nissinen 2015). Koulutuksellisen tasa-arvon säilyttäminen olisi suotavaa monien maahanmuuttajataustaisten nuorten lisäksi myös vuokratulovaltaisten asuinalueiden sekä syrjäseutujen nuorten näkökulmasta.

Hallituksen koulutuslinjausten yhteydessä todetaan, että tavoitteena on kaventaa oppimistuloksissa syntyneitä eroja (s. 17). On vaikea nähdä, miten hallituksen kärkihankkeet edistävät tämän vahvasti maahanmuuttajataustaisiin nuoriin liittyvän tavoitteen toteutumista. Vaikeneminen maahanmuuttotematiikasta tarkoittaa samalla sitä, että hallitusohjelmassa ei tartuta varsinaisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella järjestettävien kotouttamiskoulutusten, valmistavien opintojen ja aikuisopiskelun maailmaan liittyviin ongelmiin. Eritoten pääkaupunkiseudulla tämä koulutuskenttä on hankevetoinen, alati muuttuva ja opiskelijamääriin nähden niukasti resursoitu. (ks. Nieminen & Kivijärvi ym. 2015.) Nykyisistä turvapaikanhakijoista merkittävä osa tulee aloittamaan opintonsa virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelta, joten tarttuminen tematiikkaan kuluvalle hallituskaudella olisi enemmän kuin suotavaa.

2. Digitalisaatio

Toinen esimerkki hallitusohjelman välillisistä seurauksista liittyy paljon puhuttuun ”digitalisaatioon” erityisesti julkisten palvelujen kehityksessä. Terminä digitalisaatio jää hallitusohjelmassa konkretisoimatta, mutta ymmärtääkseni sillä viitataan palvelujen verkkopohjaisuuteen. Sekä julkiset että yksityiset palvelut toimivat jo nyt varsin laajalti verkossa.

Kehityssuunta lienee väijäämätön, mutta ei ongelmaton eteenkään Suomen ulkopuolella syntyneiden ihmisten näkökulmasta. Etäasiointi vaatii kasvokkaista viestintää enemmän sanallisen viestinnän taitoja, kun ruumiinkieli ei ole käytössä. ”Tehokas” verkkoasiointi saattaa muuttua tehottomaksi, kun monimutkaiset asiat jäävät epäselviksi. Asioita voidaan joutua selvittämään moneen kertaan – usein lopulta kasvokkaisissa tapaamisissa.

Lisäksi viranomaisasiointi vaatii verkkotunnistautumista, mikä ei tällä hetkellä ole mahdollista ilman Suomessa hyväksytyjä henkilöpapereita. Vaarana on, että julkiset palvelut loittonevat kokonaan joidenkin maahanmuuttajataustaisten nuorten ulottumattomiin. (Nieminen & Kivijärvi 2015.)

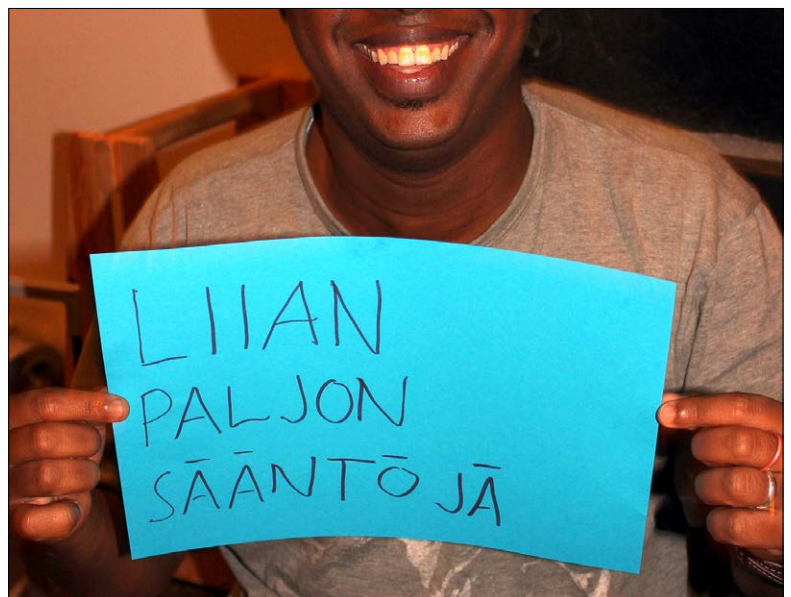
3. Rakennemuutokset

Kolmas esimerkki koskee hallituksen linjauksia rakennemuutoksista ja erityisesti kuntien kustannusten karsimista. Nuoret, myös maahanmuuttajataustaiset nuoret, kiinnittyvät usein alueisiin ja hyödyntävät ahkerasti kunnallisia palveluja.

Hallitus kuitenkin linjaa, että tulevaisuuden kunta ei ole palveluiden tuottaja, vaan alueen elinvoiman, yrittäjyyden ja työllisyyden edistäjä. Nämä ovat tärkeitä päämääriä, mutta kun samaan aikaan karsitaan kuntien tehtäviä, on aiheellista kysyä, miten käy (ennaltaehkäiseville) palveluille, joita nuoret ja erityisesti maahanmuuttajataustaiset nuoret käyttävät. Historia on osoittanut, että monille maahanmuuttajataustaisille nuorille hyödylliset nuorisopalvelut ja esimerkiksi maahanmuuttajille suunnatut neuvontapisteet ovat ensimmäisinä jonossa, kun leikkauslistoja laaditaan.

Vaikka hallitusohjelma vaikenee maahanmuuttajataustaisista nuorista, sillä on runsaasti heihin kohdistuvia välillisiä seurauksia. Herääkin kysymys, pystytäänkö hallituspolitiikassa huomioimaan maahanmuuttajataustaisia nuoria koskevia erityiskysymyksiä.

Hallituksen koulutuslinjausten yhteydessä todetaan, että tavoitteena on kaventaa oppimistuloksissa syntyneitä eroja. On vaikea nähdä, miten hallituksen kärkihankkeet edistävät tämän vahvasti maahanmuuttajataustaisiin nuoriin liittyvän tavoitteen toteutumista.

Kuva: Suomen Pakolaisavun Kurvi-projekti, kuvaaja Iina Helldan.

4. Kokeiluja ja liikkuvia hallintorajoja

Edellisistä esimerkeistä huolimatta hallitusohjelmalla voi olla myös myönteisiä vaikutuksia maahanmuuttajataustaisten nuorten näkökulmasta. Neljänneksi voikin nostaa esille ohjelmassa lyhyesti mainitun perustulokokeilun sekä läpileikkaavampana teemana hallintokuntarajojen madaltamisen. Yksinkertaistaessaan suomalaista sosiaalietuusjärjestelmää perustulomalli voisi olla erityisen hyödyllinen monille maahanmuuttajataustaisille nuorille. Joillekin heistä TE-toimistojen, sosiaalitoimen, Kelan ja oleskelulupa-asioiden pyörteisiin joutuminen on erityisen kuluttavaa, eikä järjestelmän kokonaisuus avaudu helposti. Perustulomalli yhdessä vahvojen ohjauspalveluiden kanssa vapauttaisi monen maahanmuuttajataustaisen nuoren energiaa sosiaalisten suhteiden vaalimiseen sekä opintojen ja työllistymisen edistämiseen.

Tällä erää monet julkiset palvelut tarjoavat lähinnä neuvontapalveluita yksittäisiin tarpeisiin (esim. työnhaku, tukien hakeminen ja asunnonhaku). Neuvonnan lisäksi on järkevää taata mahdollisuus myös kokonaisvaltaiseen, yksilölliseen ja tarvittaessa pitkäkestoiseen ohjaukseen. Varsinkin hiljattain maahan muuttaneille nuorille tämänkaltainen yhdestä paikasta saatava ohjaus olisi sekä hyödyllistä yksilön näkökulmasta, että yhteiskunnalle kustannustehokasta. Pelkkä rahan antaminen ja kevyt, mahdollisesti verkkovälitteinen neuvonta ei aina riitä.

5. Yrittäjyys

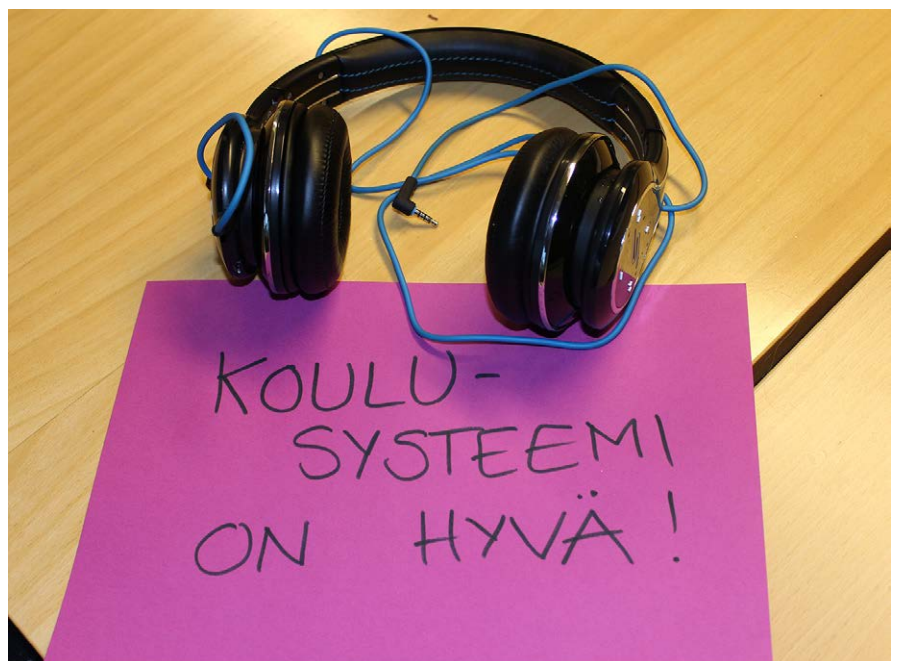
Viides esimerkkini koskee yrittäjyyttä. Hallitusohjelmassa korostetaan erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytysten parantamista. Onnistuessaan käytännön politiikalla voi olla myönteisiä seurauksia maahanmuuttajataustaisille nuorille aikuisille. Maahanmuuttajaväestössä yrittäjyys ja erityisesti pienyrittäjyys on verrattain yleistä. Yrittäjyyteen sysää yhtäältä vaikeus työllistyä muilla tavoin (kovat kielitaitovaatimukset, verkostojen puute ja syrjintä), mutta myös kunnianhimo (ks. Wrede & Nordberg ym. 2010). Olipa syy yrittäjäksi ryhtymiseen mikä tahansa, sen helpottaminen on monien maahanmuuttajataustaisten nuorten etu.

Välittömiä seurauksia...

Kun hallitusohjelmassa kirjoitetaan maahanmuutosta, valjastetaan käyttöön varsin kielteisiä mielikuvia. Erityisesti Euroopan talousalueen ulkopuolelta tulevan maahanmuuton kuvaus sisältää jopa demonisoivia elementtejä. Jo alkajaisiksi puhutaan palauttamisista, väärinkäytöksistä, terrorismista, törkeisiin rikoksiin syyllistymisestä, rikoksen uusijoista, yleiselle järjestykselle vaarallisista henkilöistä ja toiseen kertaan palauttamisista (s. 38).

Tämänkaltainen mediastakin tuttu puhetapa näkyy monien maahanmuuttajataustaisten nuorten arjessa ulkopuolisuuden kokemuksina ja vaikeuksina kiinnittyä suomalaiseen yhteiskuntaan (esim. Harinen ym. 2003). On oireellista, jos hyvin pientä osajoukkoa koskevat kielteiset

Varsinkin hiljattain maahan muuttaneille nuorille yhdestä paikasta saatava ohjaus olisi sekä hyödyllistä yksilön näkökulmasta että yhteiskunnalle kustannustehokasta.

Kuva: Suomen Pakolaisavun Kurvi-projekti, kuvaaja Iina Helldan.

kuvaukset nostetaan kymmeniätuhansia ihmisiä määritteleväksi kärkiteemaksi niinkin korkean tason julkisessa asiakirjassa kuin hallitusohjelmassa.

Kuitenkin jo seuraavilla riveillä kansainvälisyys ja erityisesti työperäinen maahanmuutto nähdään myönteisenä. Kansainvälisyys viittaa hallitusohjelmassa johonkin nyt Suomen ulkopuolella olevaan, mutta tänne mahdollisesti saapuvaan osaamiseen ja edistykseen. Monien Suomessa asuvien maahanmuuttajataustaisten nuorten näkökulmasta heidän ylikansalliset kykynsä ja osaamisensa olisi tärkeä tunnistaa. Suomen rajojen sisällä on paljon piiloon jäänyttä ”kansainvälisyyttä”.

Maahanmuuttoa käsittelevän osion ja hallitusohjelman viimeisessä virkkeessä mainitaan maahanmuuttajanuoret ensimmäisen kerran. Virkkeessä todetaan, että ”maahanmuuttajanuorten erityinen syrjäytymisriski tunnustetaan” (s. 38). Lukija jää väistämättä epäilemään väitettä, kun mitään konkreettista asiaan liittyen ei ole esitetty. Nähtäväksi tietoenkin jää, mitä käytännön hallituspolitiikka tuo tullessaan.

Tietoperustaisen politiikan aika on nyt

Hallitusohjelmassa toistetaan julkisuudessaakin taajaan esitetty tarve tietoperustaiselle politiikalle. Tavoitteeksi asetetaan ”tietoon perustuva johtaminen ja päätöksenteko” (s. 26 ja 27). Maahanmuuttajataustaisia nuoria koskeva tietoperusta voisi kuitenkin näkyä ohjelmassa nykyistä vankemmin.

On selvää, että nykyisessä tilanteessa hallitukseen kohdistuu suuria odotuksia sekä kotouttamis- että monikulttuurisuuspolitiikan näkökulmista. Samaan aikaan Suomessa on mittavaa asiantuntemusta ja kumuloitunutta tieteellistä tietoa maahanmuuttajataustaisten nuorten elinolosuhteista, koulutuspoluista ja Suomeen asettumisen kitkoista. Toivottavaa olisi, että istuva hallitus ottaisi tarjolla olevan tiedon vastaan.

Monet tutkimuslaitokset ja vakiintuneet tiedonkeruuapparaatit (esim. Kouluterveyskysely ja Nuorisobarometri) tuottavat jatkuvasti tietoa maahanmuuttajataustaisista nuorista suomalaisessa yhteiskunnassa. Samaan aikaan hiljattain työ- ja elinkeinoministeriön alle perustettu kotouttamisen osaamiskeskus kerää tietoa ja muovaa sitä päätöksenteossa käytettävään muotoon.

Olemassa oleva tutkimustieto viittaa yhteiskunnallisen eriarvoistumiskehityksen voimistumiseen. Valtaosa nuorista voi yhä paremmin huono-osaisuuden kasautuessa pienelle joukolle. Maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat yliedustettuna huono-osaisten joukoissa. Koulutus- ja palvelujärjestelmää sekä rakenteellisia uudistuksia koskevalla politiikalla voidaan joko muuttaa tätä kehityskulkua tai antaa sille lisää vauhtia. ”Vaikeista päätöksistä” paljon puhuva hallitus kantaa suurta vastuuta.

Kirjallisuutta

- Harinen, Päivi (toim. 2003) Kampppailua jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Nieminen, Harri & Kivijärvi, Antti (toim. 2015) Kiertoteitä – maahan muuttaneet nuoret yhteiskunnallisten esteiden edessä. Helsinki: Into kustannus.
- Nissinen, Kari (2015) Ovanko Suomen koulut eriytyvässä? Teoksessa Jouni Välijärvi & Pekka Kupari (toim.) Millä eväillä uuteen nousuun. PISA 2012 tutkimustuloksia. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Wrede, Sirpa & Nordberg, Camilla (toim. 2010) Vieraita työssä. Työelämän etnistyvä eriarvoisuus. Helsinki: Gaudeamus.

Kirjoittaja

Antti Kivijärvi

YTT, tutkija

Nuorisotutkimusverkosto

Kivijärvi on keskittynyt tutkimuksissaan etnisyyden, maahanmuuton, vapaa-ajan ja marginalisaation kysymyksiin.

Miten koulutussäästöt vaikuttavat vähemmistönuorten asemaan?

– esimerkkinä romaninuoret

Johanna Niemi

Toisin kuin Kataisen hallituksen ohjelma (2011) Sipilän hallitusohjelma ei sisällä nimenomaista mainintaa romanien aseman kehittämistä. Viime vuosina on EU:nkin painotusten ansiosta laadittu romanipoliittinen ohjelma ja kehitetty toimintaa romanikulttuurin tukemiseksi ja romanien aseman parantamiseksi. Vaikutukset näkyvät nuorten kohdalla: koulupudokkaiden määrä on laskenut ja ammattiin opiskelevien osuus kasvanut. Mitä koulutussäästöt ja uudet painotukset merkitsevät romaninuorten kannalta?

Kulttuurin ja yksilön oikeudet

Kulttuuristen oikeuksien ja yksilön oikeuksien yhteensovittaminen on yksi ihmisoikeuksien toteuttamisen visaisimmista kysymyksistä, josta Suomessa on tuskin aloitettu keskustelua. Usein juuri nuoret ihmiset, joiden ikävaiheeseen kuuluu arvojen, käsitysten ja toimintatapojen kyseenalaistaminen, ovat niitä, jotka joutuvat ristiriitoihin omien yksilöllisten oikeuksiensa ja kulttuuriin kuuluvien perinnäistapojen, käytäntöjen ja valtarakenteiden kanssa.

Romanit ovat Suomessa vuosisatoja asunut vähemmistö, jonka omaleimainen ja erottuva kulttuuri on usein joutunut konfliktiin valtakulttuurin kanssa. Romaneihin on kohdistunut ja kohdistuu yhä syrjintää, joka on ollut omiaan vahvistamaan romanikulttuurin joitakin piirteitä. Kun romaneilla ei historiallisesti ole ollut pääsyä moniin ammatteihin, he ovat erikoistuneet ammatteihin, jotka ovat edellyttäneet liikkumista eri paikkakunnilla. Liikkuva elämäntapa puolestaan on vahvistanut ja kehittänyt kulttuurisia käytäntöjä, jotka ovat helpottaneet siirtymistä paikasta toiseen. Talouden rakennemuutokset ovat kohdelleet romaneja yhtä rajusti kuin kaikkia muitakin. Perinteisten ammattien kadotessa tarvitaan uudenlaista osaamista.

Romaneja lasketaan olevan Euroopassa 10-12 miljoonaa, Suomessa 10 000. Romanit ovat monessa Euroopan maassa ehkä kaikkein heikoimmassa asemassa oleva vähemmistö. Euroopan Unioni on viimeisten kymmenen vuoden aikana kiinnittänyt huomiota romaneihin kohdistuvaan syrjintään ja kanavoinut

rakennerahastojen varoja romanien aseman parantamiseen (EU and Roma; Euroopan Neuvosto 2011; FRA).

Suomi on ottanut haasteen vastaan. EU:n linjauksia myötäillen Kataisen hallituksen ohjelma (2011) asetti romanien olojen kehittämiskohteiksi koulutuksen, työllisyyden, asumisen sekä lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden. Kaikki kehittämiskohteet koskettavat nuoria. Käytännön toteutukseen on lähdetty Romanipoliittisen ohjelman laatimisella ja täytäntöönpanolla valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla (STM 2009, 2010). Sipilän hallituksen ohjelmassa romaneja sen enempiä kuin muitakaan vähemmistöjä ei mainita. Ohjelmaan ei myöskään sisälly juuri mainintoja tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Mitä tämä tarkoittaa romaninuorten kannalta?

Syrjinnän vastainen työ

Tuskin kukaan kiistää, että romanit ovat kohdanneet syrjintää. Vuosisataisen marginalisoitumisen seurauksia ei myöskään oikaista tuossa tuokiassa. Viime vuosina käynnistetyillä ohjelmilla on kuitenkin käännetty kurssia. Romanijärjestöt on otettu mukaan toimien suunnitteluun, romaanikulttuuria on tuettu, viranomaisten tietoa romanikulttuurista on lisätty jne. (esim. Romanit.fi-sivusto). Osallistamisen ja tukitoimien avulla on rakennettu vuorovaikutusta ja luottamusta viranomaisten ja romaniväestön kesken. Huomattavaa edistystä on tapahtunut esimerkiksi asumisasioissa, joissa myös romanien kulttuuripiirteitä on pyritty ottamaan huomioon (STM 2013:48).

Kulttuuripiirteiden huomioon ottaminen ei kuitenkaan ole vailla ongelmia. Kulttuurin puolesta puhumiseen liittyy kysymys siitä, kuka puhuu vähemmistön nimissä. Romanikulttuurissa korostetaan vanhempien kunnioitusta, ja kulttuuria edustavat usein keski-ikäiset henkilöt. Romanikulttuuriin katsotaan kuuluvan sääntöjä siitä, miten nuoret voivat käyttäytyä ja mistä he voivat puhua vanhempien romanien ollessa paikalla. Romaninuorten ääni ei välttämättä tule kuuluviin.

Siten romaninuoret ovat vaarassa tulla kaksinkertaisesti syrjityiksi, ensin romaneina, sitten nuorina. Heidän äänensä kuuluminen sekä ryhmänä (romaninuoret) että yksilöinä edellyttää erityistä huomiota ja asiantuntemusta. Viimeaikaisissa romanien asemaa koskevissa selvityksissä on nähty vaivaa romaninuorten haastattelemiseksi. Syrjinnän vastainen työ vaatii resursseja, vaikkakaan ei aina kovin suuria. Esimerkiksi vuosina 2011–2013 romanikulttuurin tukemisen määräraha oli 274 500 euroa, josta osa tuli EU:n rahastoista (STM 2013). Myös nuorten äänen kuuluminen voi olla pienestä rahasta kiinni.

Koulutus

Sipilän hallitusohjelman viesti koulutussektorille on ristiriitainen. Toisaalta koulutuksen parantaminen on kärkihanke, mutta koulutussektorilta leikataan enemmän kuin muualta. Erityisesti varhaiskasvatukseen ja koulun ryhmäkojojen kasvattaminen helposti johtaa siihen, että erityishuomiota kaipaavat oppilaat kärsivät eniten.

Edellisten hallitusten panostusten avulla romaninuorten koulutusta on saatu kohennettua. Poissaolot koulusta ovat vähentyneet. Peruskoulun suorittavien nuorten osuus on kasvanut (Rajala et al. 2011). Toisen asteen ammatilliseen koulutukseen jatkavien nuorten osuus on kasvanut. Erot valtaväestöön ovat kaventuneet, vaikka niitä yhä on. Lukioon jatkavien romaninuorten osuus on selvästi pienempi kuin valtaväestössä (Junkala & Tawan 2009; Rajala et al. 2011).

Romaninuoret ovat vaarassa tulla kaksinkertaisesti syrjityiksi, ensin romaneina, sitten nuorina.

Edellisen hallituksen panostusten avulla romaninuorten koulutusta on saatu kohennettua. On selvää, että säästöjen toteuttaminen vaarantaa myönteisen kehityksen jatkumisen.

Tähän asti on päästy suhteellisen pienien taloudellisin ponnistuksin; vuosina 2008–2013 käytettiin yhteensä 2,36 milj. euroa romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen (STM 2013). Avain kehitykseen on ollut se, että romanivanhemmat on saatu luottamaan koululaitokseen ja sitoutumaan lastensa koulunkäyntiin.

On selvää, että säästöjen toteuttaminen vaarantaa myönteisen kehityksen jatkumisen. Jos vähentyneet resurssit lisäksi kohdennetaan tietotekniikkaan ja digitalisaation hyödyntämiseen, vaarana on, että nuoret jakaantuvat entistä enemmän pärjääviin ja heikosti pärjääviin. Esimerkiksi pienen panostuksen vaativat ja hyvää tulosta tehneet romanitaustaiset koulunkäyntiavustajat ja pienet romanikielen opiskeluryhmät jäävät helposti vaille rahoitusta. Kuten lapsiasiainvaltuutettu on arvioinut, hallitusohjelma lisää eriarvoisuutta.

Sipilän hallitusohjelman mukaan nuorisotakuuta kehitetään yhteisötakuun suuntaan, jolloin vastuu tukea tarvitsevasta nuoresta on yhdellä taholla ja kaikille peruskoulun päättävälle taataan koulutus-, työ- tai kuntoutuspaikka. Monia hallitusohjelman kirjauksia on vaikeaa ymmärtää keskimääräisellä yleissivistyksellä, niin tätäkin. Kirjaus on hyvin positiivinen, mutta todellisuudessa vastuu nuoresta on ja sen täytyy olla monella taholla, kuten koululla, kodilla ja lähiyhteisöllä. Näiden yhteistyö ei edellytä suuria taloudellisia panostuksia, mutta vähäistenkin resurssien leikkaus voi katkaista myönteisen kehityksen.

Naisten oikeudet

Kun romanien vähemmistöasema ja oikeus omaan kulttuuriin on tunnustettu ja romanipoliittisten ohjelmien ja ohjeistusten laadinta otettu työn alle, joi-takin vaikeita asioita ei ole otettu puheeksi. Toisin kuin EU:n dokumenteissa, naisten asemaa ei suomalaisissa dokumenteissa erikseen mainita. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan on vasta hiljattain kiinnitetty huomiota (Törmä et al. 2013). Koska siitä ei ole keskusteltu, viranomaisten ohjeistukset ovat voineet mennä suuntaan, joka ei auta vaikeisiin asioihin puuttumista.

Koska romanikulttuuriin sisältyy erilaisia sääntöjä vanhempien ja nuorten välisestä kanssakäymisestä ja keskustelutavoista (Suomen romaniyhdistys 2008), nuoret joutuvat hankkimaan terveys- ja seksuaalikasvatuksensa muualta kuin vanhemmiltaan. Romanikulttuurissa lapsuuden sukuyhteisön rooli on suuri. Parisuhteet solmitaan usein nuorena, ja siihen voi liittyä irti-otto omasta sukuyhteisöstä, joskin sukuyhteys silti säilyy vahvana. Erilaisten jännitteiden huomioon ottaminen viranomaistoiminnassa ei ole helppoa. Ohjeistuksia tarvitaan.

Edellä mainituista syistä romaninuorten voi olla erityisen vaikeaa puhua terveysasioista. Väkivaltakokemusten esiin ottaminen terveys- ja muiden viranomaisten kanssa on erityisen korkean kynnyksen takana. Väkivallasta puhuminen on kenelle tahansa vaikeaa. Vähemmistöön kuuluville naisille se on erityisen vaikeaa. He voivat pelätä kohtaavansa syrjintää palveluissa. He voivat pelätä väkivallan tekijän kohtaavan syrjintää ja väkivallasta puhumisen leimaavan vähemmistöä. He voivat myös pelätä ilmoituksen johtavan syrjintään ja jopa kostotoimenpiteisiin vähemmistön sisällä. Romaninaisten kokemaa väkivaltaa koskeva selvitys vahvisti, että kynnyks ilmoittaa väkivallasta on erityisen korkea, eikä väkivallasta myöskään puhuta sukulaisille (Törmä et al. 2013). Sen vuoksi palvelujärjestelmän pitäisi olla erityisen sensitiivinen kohtaamaan romaninaisten tarpeet. Naiset korostivat haastatteluissa palvelujärjestelmän tärkeyttä.

Terveydenhuollon ohjeistus romanien erityistarpeista voi tahattomasti toimia näitä tarpeita vastaan. Terveydentilaan liittyvien keskustelujen arkaluontoisuus ja väkivallasta puhumisen erityinen vaikeus alleviivaavat potilaan yksityisyyden suojan tarvetta. Jokaisella tulisi aina olla mahdollisuus keskustella terveydestään terveydenhoitajan ja lääkärin kanssa luottamuksellisesti ja kahden kesken, ilman että sitä tarvitsee erikseen pyytää. Tämä on normaali menettely terveydenhuollossa (Opetushallitus 2012). Romanit.fi-sivustolla annetaan ohjeistusta, jossa tätä ei lainkaan tuoda esiin. Sen sijaan korostetaan suvun merkitystä, ja suhtaudutaan positiivisesti siihen, että isokin suku voi olla sairaalassa pitkiä aikoja potilaan tukena. Tämä on eräänlaista positiivista erityiskohtelua, mutta sen kohdalla tulee aina ja ilman suvun läsnäoloa varmistaa, että potilas todella toivoo sitä ja että se ei rasita häntä liiaksi. Kyse on myös muiden potilaiden yksityisyyden suojasta ja mahdollisuudesta lepoon. Ohjeistuksessa myös mainitaan erityisenä kulttuurisena piirteenä, että äiti voi toimia tyttärensä puhemiehenä ja että suku voi valita erityisen edusmiehen, jonka kautta potilaan terveystilasta kommunikoidaan suvun kanssa. Nämäkin käytännöt ovat vaikeasti sovitettavissa yhteen potilaan yksityisyyden suojan ja itsemääräämisoikeuden kanssa.

Kulttuurin kunnioittaminen ja yksilön oikeudet

Suomi on pyrkinyt profiloitumaan mallimaana romanikulttuurin tukemisessa. EU:n painotukset ovat asuminen, työllisyys, koulutus ja terveys. Erityisesti asuminen on Suomessa hoidettu esimerkillisesti. Koulutuksessa on saatu positiivinen kehitys käyntiin suhteellisen pienellä rahalla. On onnetonta, jos tämä kehitys katkeaa. Myös syrjinnän vastainen työ tuottaa tuloksia – eikä siihenkään ole käytetty suuria rahoja. Suomessa vähemmistöjen tarpeet integroidaan yleiseen palvelujärjestelmään, ja työntekijöiden koulutus vähemmistökulttuurin huomioon ottamiseen on ollut keskeistä. Työntekijöiden ammattitaitoon kuuluu myös vaikeiden asioiden esiin ottaminen.

Uskon, että kulttuuristen piirteiden kunnioittaminen ja yksilöiden oikeuksien toteuttaminen on sovitettavissa yhteen. Kulttuurit eivät ole pysähtyneitä monoliitteja, vaan yksilöiden muodostamien yhteisöjen yhdessä omaksumia tapoja, arvoja ja käytäntöjä. Nuorten osallisuus kulttuurin elävänä pitämiseen on ratkaisevaa kulttuurin säilymiselle. Se tarkoittaa myös nuorten osallisuutta kulttuurin muuttumiseen ympäröivän yhteiskunnan muuttuessa, nuorten omien tarpeiden ja toiveiden mukaisesti.

Romaninaisten kynnys ilmoittaa väkivallasta on erityisen korkea, eikä väkivallasta myöskään puhuta sukulaisille.

Kirjoittaja

Johanna Niemi

Minna Canth akatemiaprofessori
Turun yliopisto

Niemi johtaa Nuorisotutkimusverkostossa tutkimushanketta GENESO: Sukupolvien väliset neuvottelut, sosiaalinen kontrolli ja sukupuolistunut seksuaalisuus

Aiheesta enemmän

EU and Roma. The European Platform for Roma Inclusion. www.ec.europa.eu, 2011. (Viitattu 21.12.2015.)

Euroopan Neuvosto: [The 10 Common Basic Principles on Roma Inclusion](#). (Viitattu 21.12.2015.)

<http://valtioneuvosto.fi/sipilan-hallitus/hallitusohjelma> (Viitattu 25.1.2016.)

Junkala Pekka & Sanna Tawah (2009) *Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiansa toteutuminen Suomessa*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:2.

Majaniemi, Päivi & Viljanen, Anna Maria (2008) *Romanivanhusten palvelukartoitus. Anna kunnia vanhuksille – se on viisautta*. Suomen Romaniyhdistys,

Multi-Annual Roma Programme. European Union Agency for Fundamental Rights.

Opetushallitus: *Romanit ja terveystalvelut*. 4p. 2012.

Rajala Susanna, Minna Salonen, Satu Blomerus & Leena Nissilä (2011) *Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011*. Opetushallitus 2011:26.

[Romanit.fi](#)-sivusto. (Viitattu 25.1.2016.)

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seuranta. STM Raportteja ja muistioita. 2013:48.

Suomen romanipoliittinen ohjelma. Työryhmän esitys. STM Selvityksiä 2009:48.

Syrjä, Hannele & Valtakari, Mikko (2008) *Romanien pitkä matka työn markkinoille. Tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistämisestä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu- ja Työ ja yrittäjyys 22/2008.

Törmä Sinikka, Kati Tuokkola & Johanna Hurtig (2013) *Lähisuhde- ja perheväkivalta romaniainesten kokemana. Avun tarpeet yhteisössä ja palvelujärjestelmässä*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:33.

Valtioneuvoston periaatepäätös romanipoliittikan linjauksiksi. STM Julkaisuja 2010:16.

Miten nyhjäistään tyhjästä?

Sateenkaarinuoret ja sateenkaariperheiden nuoret hallitusohjelmassa

Kia Aarnio & Riikka Taavetti

Kun tarkastelee Sipilän hallituksen ohjelmaa sateenkaarinuorten ja sateenkaariperheissä elävien nuorten näkökulmasta, ensimmäinen ajatus on epäuskoinen hämmästyks. Koko ohjelmassa ei mainita käytännössä mitään sukupuolesta, seksuaalisuudesta, vähemmistöistä eikä yhdenvertaisuudesta.

Hallitusohjelmalla voi kuitenkin olla merkittäviä vaikutuksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten ja sateenkaariperheiden lasten hyvinvointiin. Sateenkaarinuoret kokevat arjessaan näkymättömyyttä, normatiivisten käytäntöjen ulossulkevaa vaikutusta sekä suoraa syrjintää. He kaipaavat vertaisten tukea ja aikuisia, joille he voivat olla kokonaisina näkyviä (Taavetti 2015). Sateenkaariperheiden nuoret saattavat kärsiä siitä, että heidän perhettään ei huomioida perheenä muiden joukossa, ja he voivat pelätä tai kokea syrjintää perhemuotonsa vuoksi.

Sinänsä hallitusohjelman painotukset yksilöllisyydestä, yhteisöllisyydestä ja uusien toimintatapojen löytämisestä osuvat hyvin sateenkaarinuorten ja sateenkaariperheiden nuorten tarpeisiin. Painotukset eivät kuitenkaan välttämättä toteudu näiden nuorten osalta, mikäli hallituksen politiikkaa eivät ohjaa yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuslähtöisyyden ajatukset. Ohjelman vaikutukset yhdenvertaisuuteen riippuvat lisäksi siitä, millaisia rahoituspäätöksiä hallitus tekee.

Käsitlemme sateenkaariperheiden nuorten ja sateenkaarinuorten asemaa niiden linjausten osalta, joita ohjelmassa on tehty perhepolitiikasta, koulusta, yhteiskunnan palveluista ja nuorten ihmisoikeuksista erityisesti hallitusohjelman sivuilla 17–22.

Perheet ja perheiden tuki

Heti hallitusohjelman alussa määritellään, että tulevaisuuden Suomessa vahvistetaan ihmisten vastuuta itsestään ja perheestään. Tämä tavoite kuulostaa kauniilta, mutta niille sateenkaarinuorille, joille oma perhe ei ole turvallinen paikka, perheen vastuun korostaminen lisää turvattomuutta. Lisäksi kaikilla perheillä ei ole riittävästi yhteiskunnan tukea perheen sisäisten vaikeuksien selvittämiseen.

Hallitusohjelman perheiden palveluita koskeva luku määrittää, että lähtökohtana on perheiden monimuotoisuus. Toisaalta samassa kappaleessa todetaan, että erotilanteessa vahvistetaan lapsen oikeutta isään ja äitiin. Onko niin, että Sipilän hallituksen Suomessa perheet ovat vain sellaisia, joissa on isä ja äiti? Ohjelma korostaa myös perheille tarjottavan tuen asiakaslähtöisyyttä. Jos perhe määritellään kapeasti ja hetero- ja sukupuolinormatiivisesti, monien perheiden osalta asiakaslähtöisyyden mahdollisuudet heikkenevät.

Hallituksen ohjelmaan kuuluu uudistaa lapsen huolto- ja tapaamisoikeuslainsäädäntöä, mikä on hyvä asia. Merkittävässä osassa sateenkaariperheistä useampi kuin kaksi henkilöä jakaa lapsen vanhemmuuden. Lapsen etu kiistatta vaatii lapsen oikeutta ylläpitää suhdetta kaikkiin tosiasiallisiin vanhempiin myös erotilanteissa. Sateenkaariperheiden nuorten yhdenvertaisuuden näkökulmasta on tärkeää, että hallitus huomioi huolto- ja tapaamislainsäädäntöä uudistaessaan sateenkaariperheet ja muut perheet, joissa tosiasiallisia vanhempia on enemmän kuin kaksi.

Koulu ja turvallisuus

Koulutuksen osalta hallitusohjelma ei käsittele lainkaan monien sateenkaarinuorten koulussa kokemia ongelmia, kuten normatiivisuutta, näkymättömyyttä ja turvattomuutta. Hallitus on aikeissa tehdä arvion Suomen sisäisestä turvallisuudesta vuonna 2016, mutta vaikuttaa siltä, ettei se kata syrjintää, viharikoksia tai muita vähemmistöjen kokemia turvattomuuden aiheita.

Koulun osalta ohjelmassa todetaan, että kiusaamiseen puuttumisesta on tarkoitus tehdä velvoittavaa, mikä on hyvä asia. Selvä enemmistö suomalaisista sateenkaarinuorista on kokenut koulussa kiusaamista, mutta se on usein erityisen näkymätöntä ja siihen on vaikea puuttua (Alanko 2014, 27–28; Taavetti 2015, 94–98). Koulukiusaamisen moninaiset muodot sekä vähemmistöihin kuuluvien nuorten kohtaama syrjintä tulee huomioida, kun käsitellään kiusaamiseen puuttumisen velvoittavuutta.

Hallituksen kärkihankkeena on ”panostaa kouluviihtyvyyteen ja nostaa lasten ja nuorten henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin tasoa”. Ohjelmassa tätä kuitenkin käsitellään ainoastaan pedagogiikan, digitalisaation ja liikunnan lisääminen kannalta. Jotta sateenkaarinuorten ja sateenkaariperheiden nuorten hyvinvointi koulussa lisääntyisi, tulisi opetuksessa ja muissa koulun käytännöissä huomioida seksuaalisuuden, sukupuolen sekä perheiden monimuotoisuus. Syrjinnän pelko ja syrjintä heikentävät tutkitusti hyvinvointia (katsaus: Aarnio, 2014).

Yhdenvertaiset palvelut

Tutkimuksissa on havaittu, että sateenkaarinuorilla on muita nuoria enemmän mielenterveysongelmia (Alanko 2014, 37–39). Tästä näkökulmasta ohjelmassa mainittu panostus mielenterveyspalveluihin, joka koskee sekä nuorisotakuuta että terveyspalveluita, on erittäin tervetullut ja lisää yhdenvertaisuutta. Samoin on hyvä, että palveluissa on tarkoitus painottaa varhaista tukea, jolloin ongelmat eivät pääse kasvamaan ja kumuloitumaan. Tosin jo ympäröivän yhteisön kielteisiin asenteisiin ja syrjiviin rakenteisiin puuttumisella voitaisiin ennaltaehkäistä mielenterveysongelmia (katsaus: Aarnio 2014).

On hyvä, että hallitus toivoo yhteistyötä järjestöjen kanssa ja haluaa vahvistaa kokemusasiantuntemuksen käyttöä ja ihmisten omien valintojen tekemistä (s. 20–21). Kolmannen sektorin resurssit eivät kuitenkaan yksin riitä. Tarvitaan valtionhallinnon toimintaohjelma seksuaali- ja sukupuolivähem-

On tärkeää, että hallitus huomioi huolto- ja tapaamislainsäädäntöä uudistaessaan sateenkaariperheet ja muut perheet, joissa tosiasiallisia vanhempia on enemmän kuin kaksi.

Jotta sateenkaarinuorten ja sateenkaariperheiden nuorten hyvinvointi koulussa lisääntyisi, tulisi opetuksessa ja muissa koulun käytännöissä huomioida seksuaalisuuden, sukupuolen sekä perheiden monimuotoisuus.

Tarvitaan valtionhallinnon toimintaohjelma seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

mistöjen ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Sateenkaariperheiden nuorten ja sateenkaarinuorten hyvinvoinnin takaaminen vaatii, että valtionhallinto ottaa itse vastuun kokonaisvaltaisen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöpolitiikan luomisesta, toteuttamisesta ja riittävästä rahoituksesta. Vain siten voidaan varmistaa, että yhdenvertaisuus toteutuu kaikissa palveluissa.

Nuorten ihmisoikeudet globaalissa Suomessa

Etenkin hallituksen alkukauden aikana on keskusteltu laajasti sääntelyn purkamisesta. Erityistä huomiota tältä osin ansaitsee hallituksen suunnitelma vähentää kuntien tehtäviä poistamalla tiettyjen lakien velvoittavuus. Näiden lakien joukossa on juuri valmistumassa oleva nuorisolaki. Lakiluonnoksessa on selvästi lisätty velvollisuutta vastata palveluiden yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaikutuksista. Jos lakien velvoittavuus vähenee, hyvät kirjaukset uhkaavat jäädä tyhjiksi sanoiksi. Tämän vuoden alusta astui voimaan uusi yhdenvertaisuuslaki, joka paransi aiempaan lakiin verrattuna merkittävästi syrjintäsuojaa ja joka edellyttää esimerkiksi kouluilta yhdenvertaisuussuunnittelua. Hallitusohjelma ei mainitse yhdenvertaisuuslakia lainkaan, vaikka sen täytäntöönpano edellyttää koulutusta ja resursseja lain valvontaan.

Ihmisoikeusnäkökulma on hallitusohjelmassa esillä yhteiskunnan palveluiden osalta, joita halutaan muuttaa ihmisoikeuksien toteutumista ja omien valintojen tekemistä tukeviksi (s. 20). Se, mitä tämä tarkoittaa, jää vielä arvailujen varaan. Nykyinen translaki sisältää vaatimuksen transsukupuolisten ihmisten lisääntymiskyvyttömyydestä ja naimattomuudesta. Tämä on räikeä ihmisoikeusloukkaus, joka koskee transnuoria ja transvanhemman perheessä eläviä nuoria. Jäämme toivomaan, että ”yksilöiden omien valintojen tukeminen” sisältää kaikkien täysikäisten ihmisten mahdollisuuden lisääntyä, avioitua ja määrätä itse omasta sukupuolestaan.

Ihmisoikeudet nostetaan esille myös käsiteltäessä Suomen ulkopoliittikkaa (s. 34): tällöin ihmisoikeusongelmat paikallistuvat Suomen ja EU:n ulkopuolelle, ”muiden ongelmiksi”. Sinänsä ihmisoikeuspainotus, joka on Suomen

Hallitusohjelma ei mainitse yhdenvertaisuuslakia lainkaan, vaikka sen täytäntöönpano edellyttää koulutusta ja resursseja lain valvontaan.

Jäämme toivomaan, että ”yksilöiden omien valintojen tukeminen” sisältää kaikkien täysikäisten ihmisten mahdollisuuden lisääntyä, avioitua ja määrätä itse omasta sukupuolestaan.

Kuva: Katja Tiilikka

ulkopolitiikassa sisältänyt jo joidenkin vuosien ajan myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten oikeuksien ajamisen, on ulko- ja kehityspolitiikan luonteva lähtökohta. Viimeistään tänä syksynä Euroopan pakolaistilanteen muuttuttua on tullut selväksi, etteivät ”muiden ongelmiksi” sijoitetut ihmisoikeuskysymykset mitenkään pysy Suomen ulkopuolella. Maahanmuuttajataustaisilla sateenkaarinuorilla saattaa olla suuri riski joutua moniperustaisen syrjinnän kohteeksi, sillä heillä on usein heikko tuki omilta yhteisöiltään. Hallitusohjelmassa ei kuitenkaan näy, että tämän tyyppisiin ihmisoikeuskysymyksiin olisi tarkoitus tarttua Suomessa – ei maahanmuuttajien tai muidenkaan nuorten osalta.

Lähteet

Aarnio, Kia (2014) *Sateenkaariperheiden lasten vahvuudet ja haavoittuvuudet. Kirjallisuuskatsaus*. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi, 6. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/julkaisut/tyopaperit/

Alanko, Katarina (2014) *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Helsinki: Nuorisotutkimusseura /Nuorisotutkimusverkosto & Setä. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>

Taavetti, Riikka (2015) *”Olis siistiä, jos ei tarttis määritellä...” Kuriton ja tavallinen sateenkaarinuoruus*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura /Nuorisotutkimusverkosto & Setä. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori.pdf

Kirjoittaja

Kia Aarnio

Pst, toimii tutkijana Sateenkaariperheet ry:ssä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa hankkeessa ”Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi”

Riikka Taavetti

VTM, FM, on työskennellyt Hyvinvoiva sateenkaarinuori -hankkeen tutkijana. Nuorisotutkimusseuran ja Setan tutkimushankkeen rahoitti opetus- ja kulttuuriministeriö.

Tuottavuusloikka pyörätuolilla

– vammaisten nuorten asema hallitusohjelmassa

Anna-Maija Niemi, Arno Kauppila & Reetta Mietola

Tarkastelemme tässä näkökulmakirjoituksessa Juha Sipilän Ratkaisujen Suomi -hallitusohjelmaa puretuen vammaisten nuorten asemaan ajankohdan suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vammaisuus ja vammaispolitiikka hallitusohjelmassa

Suomi allekirjoitti maaliskuussa 2007 YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (United Nations 2006). Sopimuksella pyritään takaamaan vammaisille henkilöille yhdenvertainen yhteiskunnallinen asema sekä mahdollisuudet toimia ja olla osallisina yhteiskunnassa. Sen ratifiointi velvoittaa allekirjoittaneita valtioita muuttamaan lainsäädäntöään sopimuksen mukaiseksi, jolloin vammaisuutta tarkastellaan ihmisoikeuskysymyksenä. Suomi ei ole vielä ratifioinut sopimusta, vaikka ratifiointia on valmisteltu aina sopimuksen allekirjoittamisesta lähtien.

Suomalaiseen politiikkaan sopimus on vaikuttanut siten, että vammaisia henkilöitä koskevat kysymykset ovat olleet vahvasti esillä edellisten hallitusten ohjelmissa. Matti Vanhasen toisen hallituskauden aikana laadittiin Suomen vammaispoliittinen ohjelma vuosille 2010–2015 (STM 2010). Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa vammaispolitiikka noudatti pitkälti tätä vammaispoliittista ohjelmaa.

Juha Sipilän hallitusohjelmassa vammaisiin henkilöihin kohdistetut erilliset tavoitteet ja toimenpiteet ovat lähes kadonneet. Vammaiset mainitaan tekstissä yhteensä ainoastaan kaksi kertaa: “Edistetään vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksia avoimille työmarkkinoille” ja “Parannetaan vammaisten yrittäjien toimintamahdollisuuksia” (s. 22). Vammaisjärjestöt ovatkin jo ehtineet kritisoida hallitusohjelmaa vammaispolitiikan unohtamisesta sekä ohjelman esitysten kertautuvista vaikutuksista vammaisten elinoloihin.

Eri arvioiden mukaan Suomessa elää 300 000-500 000 vammaista henkilöä. Erot arvioissa johtuvat vammaisuuden määrittelyn vaikeudesta: kategoria ‘vammaiset’ pitää sisällään varsin heterogeenisen joukon ihmisiä, joiden määrä riippuu siitä, mitä tarkoitusta varten määrittystä kulloinkin tehdään. Vammaisuus ei itsessään ole hallinnollinen luokitteluperuste. Vammaisia koskevaa tilastotietoa saadaan lähinnä palveluita ja tukia koskevista tilastoista, jotka kuitenkin piilottavat tukijärjestelmän ulkopuolella olevat henkilöt. Pal-

veluiden käyttäjämäärien perusteella vuonna 2011 Suomessa arvioitiin olevan vähintään 26 000 vammaista nuorta (Ekholm & Teittinen 2014, 16–17). Myös vammaisten elinoloja, osallisuutta ja yhteiskunnallista asemaa koskeva tutkimustieto on niukkaa ja pirstaleista (Haarni 2006). Yhteiskunnallinen päätöksenteko onkin perustunut ohuelle ymmärrykselle vammaisten henkilöiden elämästä ja elinoloista. Sama koskee vammaisten nuorten tilannetta. Keskitymme kirjoituksessamme heidän osaltaan erityisesti koulutuksen, työelämän sekä itsenäisen elämän ja osallisuuden tarkasteluun.

Vammaisten nuorten koulutus

Vammaispoliittisissa sopimuksissa ja ohjelmissa koulutuksella on keskeinen asema. Se nähdään tärkeänä välineenä vammaisten nuorten ja aikuisten osallisuuden edistämiseksi, elintason nostamisessa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä. Suomessa vammaisten nuorten koulutuksellinen tilanne on jo varsin hyvä: lähes kaikilla vammaisilla nuorilla on peruskoulun jälkeisiä opintoja ja useilla myös peruskoulun jälkeinen tutkinto. Eri vammaryhmiin kuuluvat nuoret asemoituvat kuitenkin eri tavoin peruskoulun jälkeisten koulutusmahdollisuuksien mukaan. Tämä tuottaa eroja koulutustasoon ja työllistymismahdollisuuksiin. (Niemi 2015.)

Hallitusohjelmassa tavoitellaan samanaikaisesti sekä koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisemistä että työurien pidentämistä. Näiden toimenpiteiden kohteena on syrjäytymisvaarassa olevaksi nimettyjen nuorten joukko, joiden kohdalla ratkaisua haetaan mm. moniammatillisen yhteistyön vahvistamisesta. Vammaisten nuorten kohdalla tällainen keinovalikko näyttäytyy kuitenkin ristiriitaisena. Useat vammaiset nuoret ovat jo vahvasti tuettuina moniammatillisen yhteistyön ja verkostojen piirissä. Vaikka näillä pyritään turvaamaan heille peruskoulun jälkeinen opiskelu ja/tai kuntoutuspaikka, eivät hallitusohjelmassa esitetyt toimenpiteet ole yksiselitteisesti edistäneet nuorten osallisuutta koulutusmarkkinoilla ja työelämässä.

Moniammatillisen yhteistyön käänköpuolena on voimakas professionaalistuminen, mikä voi jättää varjoonsa nuorten näkökulmien ja omien koulutustarpeiden kuulemisen (Mietola 2010). Hankaluutena ei ole niinkään se, että nuori ei pääsisi johonkin koulutukseen kiinni, vaan se, pääseekö hän omia toiveitaan vastaavaan koulutukseen ja se, mitä tapahtuu koulutuksen jälkeen. Vammaiset nuoret saattavat jäädä kiertämään koulutuksesta toiseen siirtymättä näiden välissä lainkaan työmarkkinoille. (Niemi 2015.) Useilla siirtymää työelämään ei tapahdu koskaan, kun jäädään kiertämään erilaisissa koulutuksissa ja kuntoutuksissa ilman aikuistumisen siirtymäriittejä (ks. Baron ym. 1999). Tällainen ”ikuinen nuoruus” (em.) on tavanomaista erityisesti kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla, jotka usein siirtyvät toisen asteen koulutuksesta suoraan päivätoimintaan.

Hallitusohjelmassa linjataan, että ammatillisen koulutuksen työpaikoilla tapahtuvaa oppimista lisätään. Näemme tämän positiivisena, sillä työhön perustuva opiskelu voi innostaa monia enemmän kuin koulumainen opiskelu. Työn kautta oppimista pidetään myös tärkeänä ammatillisen erityisopetuksen muotona. Vammaisten nuorten kohdalla työssäoppimisen painottaminen ei kuitenkaan vielä itsessään ole ratkaisu. Aiemman tutkimuksen mukaan vammaisille nuorille soveltuvien työssäoppimispaikkojen löytäminen voi olla haastavaa. Opiskelijat ovat kohdanneet myös syrjintää, sillä työpaikat eivät ole aina olleet halukkaita tarjoamaan työssäoppimispaikkoja erityisopiskelijoille (esim. Jauhola & Vehviläinen 2015).

Vammaisia ei huomioida erillisenä ryhmänä hallitusohjelmassa.

Toimenpide-ehdotukset vammaisten osallisuuden lisäämiseksi puuttuvat.

Vammaisten nuorten työllistyminen

Vammaisten nuorten työllistyminen palkkatyöhön on vähäisempää kuin muiden ikäryhmään kuuluvien ja se on verrattavissa vammaisten henkilöiden yleiseen työllisyysasteeseen, joka on arviolta 15–20 prosenttia (Ekholm & Teittinen 2014; Vesala ym. 2014). Nuorisotakuun lisäksi vammaisten henkilöiden työllisyystilanne on huomioitu hallitusohjelman Hyvinvointi ja terveys-alueelle kuuluvassa 'Osatyökykyisille tie työelämään' -kärkihankkeessa, jonka tavoite on edistää vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksia avoimille työmarkkinoille. Keskeisiksi toimenpiteiksi esitetään esimerkiksi tiedottamisen vahvistamista tarjolla olevista työllistämistä koskevista palveluista, keinoista ja etuuksista. Lisäksi halutaan tukea asiakaslähtöisyyttä palveluketjussa ja -ohjauksessa sekä varmistaa työnantajalle annettava tuki. Edelleen tavoitteena on lisätä työhönvalmennusta, parantaa vammaisten yrittäjien toimintamahdollisuuksia sekä poistaa työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulon kannustinloukkuja.

Hallitusohjelma näyttää kuitenkin jättävän avoimeksi sen, miten edellä mainituista toimenpiteistä edetään vammaisten ja osatyökykyisten parempiin työllistymismahdollisuuksiin. Ainoana konkreettisenä toimenpiteenä esitetään Osatyökykyiset työssä -ohjelman toimintamallin laajentamista osatyökykyisten työllistymisen ja työssä jatkamisen tueksi. Toimintamalli ei sinänsä tarjoa uusia keinoja työllistymisen tukemiseen: siinä ehdotetut välineet ovat kentällä jo tuttuja ja toimiviksi havaittuja. Lisäksi ne kohdistuvat pääasiassa työnhakijaan. Työnantajapuolen kohdalla keinot rajautuvat kannustaviin ja tukeviin toimenpiteisiin.

Hallitusohjelmassa ei edes viitata työmarkkinoiden rakenteellisiin kysymyksiin, kuten yleiseen työmarkkinatilanteeseen tai työmarkkinoilla tapahtuvaan syrjintään. Nämä vaikuttavat merkittävästi vammaisten henkilöiden työllistymisen lähtökohtiin ja asemaan työmarkkinoilla (ks. Ekholm & Teittinen 2014). Vammaisten henkilöiden työmarkkina-asemaa parantavista keinoista on nostettu esiin ainoastaan yrittäjäyys. Tämä on kuitenkin mahdollinen vaihtoehto vain hyvin pienelle osalle avoimille työmarkkinoille pyrkivistä vammaisista henkilöistä.

Pidämme kuitenkin myönteisenä hallitusohjelmassa esitettyä tavoitetta työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulon kannustinloukkujen poistamisesta (s. 15). Monet työmarkkinoilla olevat vammaiset henkilöt saavat työkyvyttömyyseläkettä tai takuueläkettä, joka nykyisen lainsäädännön seurauksena rajoittaa ansiotulojen määrää (ks. Hakala 2013). Sosiaaliturvan tulorajojen mahdollisilla muutoksilla on varmasti positiivisia yksilötason vaikutuksia osa-aikatyössä työskentelevien henkilöiden elintasoon. On kuitenkin vaikea ymmärtää, miten muutos vaikuttaisi yleiseen työmarkkinatilanteeseen.

Hallitusohjelmassa ei myöskään huomioida muita työmuotoja, kuten avotyötä ja työtoimintaa. Suurin osa kehitys- ja vaikeavammaisista nuorista siirtyy suoraan toisen asteen opinnoista erilaisiin työ- ja päivätoimintoihin ja ainoastaan hyvin pieni osa tästä ryhmästä osallistuu palkkatyöhön (Vesala ym. 2015). Pohdimmekin, näkeekö nykyinen hallitus työmarkkinoiden ulkopuolelle jäävien vaikeimmin vammaisten nuorten aseman olevan kunnossa jo nykyisellään, kun hallitusohjelmassa ei linjata siitä mitään.

Sitoutuminen YK:n yleis-
sopimukseen vammaisten
henkilöiden oikeuksista puuttuu.

Vammaisten nuorten itsenäinen elämä ja osallisuus

Vammaisia nuoria koskevassa tutkimuksessa ja vammaispolitiikassa erittäin keskeinen käsite on itsenäinen elämä (independent living) (ks. Mietola ym. 2013). Käsite määrittää, millaiseen elämään vammaisella henkilöllä on oikeus, ja millä tavoin se mahdollistetaan. Itsenäinen elämä on omaksuttu myös YK:n sopimukseen, jossa sillä viitataan yksilön oikeuteen asua lähiyhteisössä, tehdä omaa elämäänsä koskevia valintoja ja saada riittävää apua ja tukea näiden mahdollistamiseksi. Erityisesti kehitysvammaisten ihmisten elämää ja oikeuksia koskevissa tarkasteluissa itsenäisen elämän käsite on ollut keskeinen. Nykyään kehitysvammaiset nuoret, toisin kuin aiemmat sukupolvet, tavoittelevat usein itsenäistä, tavallista aikuisuutta, johon kuuluu oma asunto, palkkatyö ja perhe.

Vammaisen nuoren elämässä itsenäistyminen tapahtuu kuten muillakin – muuttamalla lapsuudenkodista omilleen. Heidän mahdollisuutensa valita ja vaikuttaa elämäänsä ovat kuitenkin monesti rajatummalla kuin muilla nuorilla. Vammaisen nuori joutuu usein sovittamaan omat itsenäistymistä koskevat toiveensa siihen, milloin ja mistä voi saada tarpeitaan vastaavan asunnon ja sellaista tukea, joka mahdollistaa arjessa selviämisen. Pohjoismaisissa tarkasteluissa on tuotu esiin, että vammaiset henkilöt saattavat joutua asumaan tulo- tasoaan kalliimmassa asunnossa esteettömyyden tai palveluiden saatavuuden vuoksi (ks. esim. Socialstyrelsen 2010; Mietola ym. 2013). Hallitusohjelmaan sisältyvä asumistuen leikkaus (s. 23) kohdentuukin perustavalla tavalla juuri vammaisiin. Asumiskustannusten noustessa vammaisen henkilö ei välttämättä voi muuttaa huokeampaan asuntoon, vaan ainoa vaihtoehto on elää entistä niukemmilla tuloilla.

Hallitusohjelmassa esitetyt uusien asuntojen esteettömyysvaatimusten höllentäminen (s. 11) ja asumistuen leikkaus kohdistuvat voimakkaimmin juuri itsenäisesti asuviin vammaisiin henkilöihin, sillä taloudellinen kurjittuminen ja esteettömien asuntojen puute vaikeuttavat itsenäistä asumista ja itsenäistymistä. Nuorten kohdalla nämä todennäköisesti jarruttavat lapsuudenkodista muuttamista ja rajaavat entisestään vammaisten nuorten valinnanmahdollisuuksia. Tuen leikkaamisesta seuraava taloudellinen niukkuus vaikuttaa myös suoraan osallistumiseen ja osallisuuteen: mahdollisuuksiin liikkua, harrastaa, rakentaa sosiaalisia suhteita ja osallistua palvelujärjestelmän ulkopuoliseen yhteisöön ja yhteiskuntaan.

Vammaisten ratkaisujen Suomi?

Hallitusohjelmassa maalataan kuvaa tulevaisuuden Suomesta valtiona, jossa hyvinvointi ja pärjääminen toteutuvat sekä vaikuttaminen ja yksilöllisten valintojen tekeminen on mahdollista (s. 20). Vammaisilla henkilöillä nämä yllä mainitut tavoitteet ovat usein perustavalla tavalla riippuvaisia riittävästä taloudellisesta tuesta ja palveluista. Vaikka hallitusohjelmassa linjataan työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulon kannustinloukkujen poistamisesta, tulevat muut edellä käsitellyt ohjelman esitykset mitä todennäköisimmin lisäämään vammaisten nuorten elämässä taloudellista niukkuutta sekä vähentämään heidän valinnan, toiminnan ja osallisuuden mahdollisuuksia.

Nuorten elämään epävarmuutta tuottavat poliittiset päätökset eivät edistä hallitusohjelman tavoitteita hyvinvoinnin ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääntymisestä. Useat hallitusohjelman esityksistä poikkeavat siitä poliittisesta linjasta, jota viime vuosikymmeninä on tehty vammaisten oikeuksien ja yhteiskunnallisen inklusion edistämiseksi. Vammaisuus puuttuu hallitusohjel-

Kirjoittajat

Anna-Maija Niemi
KT, post doc-tutkija
Helsingin yliopisto,
Käyttätymistieteiden laitos

Aarno Kauppila
KM, tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto,
Käyttätymistieteiden laitos

Reetta Mietola
KT, tutkijatohtori
Helsingin yliopisto,
Sosiaalitieteiden laitos

masta, eikä hallitusohjelman esitysten kertautuvia vaikutuksia vammaisten henkilöiden elämään mitä ilmeisimmin ole arvioitu. Silmiinpistävää on myös se, että ohjelmassa ei sitouduta YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen ratifioinnin loppuunsaattamiseen. Kyseinen sopimus konkretisoi sitä, millaiset tekijät vaikuttavat vammaisten henkilöiden osallisuuteen ja miten osallisuus mahdollistetaan. YK:n sopimus tarjoaisi juuri niitä konkreettisia ratkaisuja, joita hallitusohjelma peräänkuuluttaa, mutta tarjoaa kovin vähän.

Tekstimme otsikko “tuottavuusloikka pyörätuolilla” viittaa epäsuhtaan siinä, keihin hallitusohjelmassa esitetyt leikkaukset kohdistuvat. Haluamme otsikollamme alleviivata sitä, millä tavoin hallituksen käyttämä kieli tekee näkyväksi sen, keiden lähtökohdista ohjelma on tehty. Emme löytäneet hallitusohjelmasta ymmärrystä sitä kohtaan, minkälaisista elämäntilanteista ja millä resursseilla vammaiset henkilöt lähtevät “loikkaamaan” tai “osallistuvat talkoisiin”. Hallitusohjelma, jonka päätöksillä on merkittäviä seurauksia vammaisten henkilöiden elinoloihin, vaikenee vammaisuudesta. Tämä jos mikä on arvovalinta.

Lähteet

- Baron, Stephen, Riddell, Sheila & Wilson, Alistair (1999) The secret of eternal youth: identity, risk and learning difficulties. *British Journal of Sociology of Education*, 20 (4), 483–499.
- Ekhölm, Elina & Teittinen, Antti (2014) [Vammaiset nuoret ja työntekijäkansalaisuus: Osallistumisen esteitä ja edellytyksiä](#). Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 133. KELA: Helsinki. (Viitattu 21.1.2016.)
- Haarni, Ilka (2006) [Keskeneneräistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa](#). Stakes raportteja 2006: 6. Helsinki: Stakes. (Viitattu 21.1.2016.)
- Hakala, Katariina (2013) Kehitysvammaisten koulutuspolkujen ja työntekijäkansalaisuuden mahdollisuuksia ja mahdolltomuuksia. Teoksessa Kristiina Brunila, Katariina Hakala, Elina Lahelma & Antti Teittinen (toim.) *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot*. Gaudeamus: Helsinki, 216–235.
- <http://valtioneuvosto.fi/sipilan-hallitus/hallitusohjelma> (Viitattu 21.1.2016.)
- Jauhola, Laura & Vehviläinen, Jukka (2015) [Syrjiintä koulutuksessa. Erytystarkastelussa kokemukset yhdenvertaisuuden toteutumisesta opintojen ohjauksessa eri vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten osalta](#). Oikeusministeriö, selvityksiä ja ohjeita 21/2015. (Viitattu 21.1.2016.)
- Mietola, Reetta (2010) Reippaasti itekseen vai kädestä pitäen? Monenlaiset oppilaat, ammatinvalinnanohjaus ja koulutusmarkkinoiden asiakkuus. Teoksessa Katri Komulainen, Seija Keskitalo-Foley, Maija Korhonen & Sirpa Lappalainen (toim.) *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino, 156–186.
- Mietola, Reetta, Teittinen, Antti & Vesala, Hannu T. (2013) [Kehitysvammaisten ihmisten asu-
misen tulevaisuus. Kansainvälisiä esimerkkejä ja vertailu Suomeen](#). Suomen ympäristö 3/2015. (Viitattu 21.1.2016.)
- Niemi, Anna-Maija (2015) [Erytisiä koulutuspolkuja? Tutkimus erityisopetuksen käytännöistä peruskoulun jälkeen](#). Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteiden laitos. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 264. (Viitattu 21.1.2016.)
- Socialstyrelsen (2010) [Alltjämt ojämlikt! Levnadsförhållanden för vissa personer med funktionsnedsättning](#). Socialstyrelsen, artikelnr 2010-6-21. (Viitattu 11.10.2015.)
- STM (2010) [Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle: Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015](#). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2010:4. Yliopistopaino: Helsinki. (Viitattu 21.1.2016.)
- United Nations (2006) [Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol](#). (Viitattu 21.1.2016.)
- Vesala, Hannu T., Klem, Simo & Ahlström, Marika (2015) [Kehitysvammaisten ihmisten työllisyystilanne 2013–2014](#). Kehitysvammaliiton selvityksiä 9. Kehitysvammaliitto ry: Helsinki.
- Vesala Hannu, T., Teittinen Antti & Kaikkonen Risto (2014) [Vammaispalveluja tarvitsevien kotitalouksien koettu taloudellinen tilanne vuonna 2013. ATH-tutkimuksen tuloksia](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpapereita 37/2014, s.45–48. (Viitattu 21.1.2016.)

Nuorten vapaa-aika ja harrastukset

Nuorisotyö norminpurkutalkoiden pyörteissä

Niina Mäntylä & Tomi Kiilakoski

Nuorisopalveluiden katoamisen uhkakuva on todellinen Suomessa. Sekä hallitusohjelman että nuorisolain kaavailut muutokset viittaavat suuntaan, jossa nuorisopalveluiden sisältöön ja järjestämistapaan ei lailla enää velvoiteta. Suunnitellut muutokset meillä ovat samanlaisia kuin Isossa-Britanniassa jo tehdyt. Siellä ne johtivat laajamittaiseen nuorisotyön alasajoon.

Nuorisotyö voidaan määritellä keinoksi paitsi rakentaa nuorten hyvää arkea, myös toimia ongelmia ennaltaehkäisevästi. 2000-luvulla nuorisopolitiikassa on näkynyt nuorisotyön arvostuksen ja rahoituksen kasvu sekä vahvempi kokonaisvaltainen moniammatillinen lapsi- ja nuorisopoliittinen työ. Nuorisotyöllä onkin merkitystä niin omana toimialanaan kuin kyvyssä tuoda oma osaamisensa osaksi monialaista nuorten kasvuyhteisöjä kehittävää työtä. Suomessa nuorisotyötä toteuttavat kunnat, järjestöt ja seurakunnat. Sitä tehdään sekä vapaaehtoisesti että palkattuna. Nuorisotyön kokonaisuuden tärkeä ja näkyvä osa on kunnallinen nuorisotyö, sillä valtiovalta on nuorisolaissa määrittänyt nuorisotyön ja nuorisopolitiikan kuntien tehtäväksi. Kuntaliiton mukaan maassamme on 3400 kuntien työllistämää nuorisotyöntekijää.

Normien purku ja nuorisolain velvoittavuus

Hallitusohjelman mukaisesti kuntien tehtäviä ja velvoitteita on tarkoitus vähentää. Erityisesti liitteessä 3 tätä on konkretisoitu myös nuorisotyötä ja -politiikkaa koskien. Seuraava maininta koskee muun muassa nuoriso-, kirjasto- ja liikuntalakia:

Säädetään laki, jonka puitteissa kunnat voivat harkintansa mukaan päättää, millä tavalla ne järjestävät laissa lueteltujen lakien mukaisia palveluja. Kunnat eivät ole velvollisia noudattamaan mainituissa laeissa tai niiden nojalla annetuissa asetuksissa säädettyjä velvoitteita tai suosituksissa mainittuja menettelytapoja palveluiden toteuttamiseksi. (Hallitusohjelma s. 11 & liite 3.)

Voimassa olevaan nuorisolakiin (jota ollaan uudistamassa) on kirjattu kunnille lukuisia tehtäviä, kuten kasvatuksellinen ohjaus, tieto- ja neuvontapalvelut, toimitilojen ja harrastusmahdollisuuksien järjestäminen, nuorisoyhdistyksi- en ja muiden nuorisoryhmien tukeminen, liikunnallinen, kulttuurinen, kansainvälinen ja monikulttuurinen nuorisotoiminta, nuorten ympäristökasvatus sekä nuorten työpajapalvelut ja etsivä nuorisotyö tarpeen mukaan. Myös

muut paikallisista olosuhteista ja tarpeista juontuvat toimintatavat on mahdollistettu. (Nuorisolaki 7 §, 20.8.2010/693.) Nuorisolaki on puitelaki, jossa määritellään yleisellä tasolla nuorisotyön tavoitteet ja tehtävät, ja kunta päättää tarkemman palveluiden järjestämistavan. Tätä kehitystä järjestämistavan vapaudesta edellä esitetty hallitusohjelman mainitsema uusi laki vahvistaisi.

Jo edellisellä hallituskaudella aloitetussa nuorisolain uudistamistyössä pitäisi palveluiden toteuttamistavat, myös itse palvelut on suunniteltu kirjoitettavaksi varsin väljään muotoon paikallisten olosuhteiden korostuessa. Lähinnä todetaan, että nuorisotyö- ja politiikka kuuluvat kunnan tehtäviin. Palveluista erillisen maininnan saa vain etsivä nuorisotyö. (Hallituksen esityksen luonnos 2.9.2015.) Jos molemmat uudistukset – palveluiden sisällöt ja toteuttamistavat – tulevat edellä esitetyn sisältöisinä voimaan, ei nuorisopalveluille ole kunnissa lainsäädännöllistä minimitasoa kuin etsivän nuorisotyön osalta. Vaikeassa taloudellisessa tilanteessa kunta tuottanee vain sen, mikä on pakko. Nuorisolakia uudistettaessa olisi siksi tärkeää huomioida, ettei itse palveluita jätettäisi konkretisoimatta. Palveluiden konkretisoimattomuus vaarantaa myös nuorten alueellisen yhdenvertaisuuden. Näin siitäkin huolimatta, että hallitusohjelmaan on kirjattu alueellista eriarvoisuutta tasapainottavia elementtejä, kuten lasten ja nuorten luovuuden vahvistaminen lisäämällä taiteen perusopetusta ja kulttuuritoimintaa niin, että epätasaisesti jakautunut taiteen perusopetus ja lastenkulttuuri olisi saatavissa tasaisesti maan eri osissa (hallitusohjelma s.16).

Jos molemmat uudistukset – palveluiden sisällöt ja toteuttamistavat – tulevat edellä esitetyn sisältöisinä voimaan, ei nuorisopalveluille ole kunnissa lainsäädännöllistä minimitasoa kuin etsivän nuorisotyön osalta.

Jotain hyvää? Monialaisen yhteistyön helpottuminen

Normien purkaminen ei ole yksiselitteisesti huono asia. Jos ja kun kuntien velvoitteita tullaan vähentämään myös nuorisotyön ja -politiikan sektoreilla, korostuvat muiden tällä sektorilla toimivien tahojen roolit. Voimassaolevan nuorisolain mukaisesti nuorisotyötä ja -politiikkaa toteutetaan jo nyt monialaisena yhteistyönä sekä yhteistyönä nuorten, nuorisoyhdistysten ja muiden nuorisotyötä tekevien järjestöjen kanssa (nuorisolaki 7.3 § 20.8.2010/693).

Hallituksen esityksessä voimassa olevaa nuorisolakia koskien on kuvattu monialaista yhteistyötä: ”[n]uorisopolitiikassa korostuu moniammatillinen yhteistyö kunnan opetus-, sosiaali-, liikunta- ja kulttuuritoimen sekä kunnassa toimivien valtionviranomaisten kanssa (HE 28/2005 vp.)” Hallitusohjelman mukaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välistä yhteistyötä nuorten tukemisessa syvennetään entisestään (hallitusohjelma s.17). Hallitusohjelmaan sisältyvä tavoite helpottaa järjestötyötä ja vapaaehtoistoimintaa normeja purkamalla tukee tätä suuntausta (mt. s. 18). Tässä yhteydessä pyrkimystä normien purkamiseen voidaan pitää kannatettavana. Sääntelytaakan keventäminen on yleisemminkin vahva EU-tasolta asti vaikuttava suuntaus (European Commission COM(2014)368).

Lopuksi: normien ikeestä omavalvonnan autuuteen?

Oikeudellisesti sitovien normien purkamisella on myös haittapuolia. Tutkimukset osoittavat, että sääntelyn sisältö voi karata nk. ”soft law” -normistoon, josta ohjausta on vaikea löytää. Yhdenvertaisen linjan takaamiseksi joudutaan tällöin turvautumaan kasvavaan informaatio-ohjaukseen. Informaatio-ohjauksella tarkoitetaan tavoit-

Kuva: Sole Lätti

teellista tiedon välitystä, jolla pyritään vaikuttamaan. Se voi konkreettisesti olla esimerkiksi hyvien käytäntöjen tai tutkimustiedon välittämistä. (Tukia & Wilksman 2011, 6.)

Valvonnan ja informaatio-ohjauksen lisääntynyt tarve saattavat syödä normien purkamisen ja yksityisen ja kolmannen sektorin roolin vahvistamisen tuoman taloudellisen hyödyn julkiselle sektorille (ks. Stenvall & Syväjärvi 2006). Vaikka hallitusohjelman liitteessä 3 on kiinnitetty huomiota valvontaan, keskittyy se valtion ja kunnan välisen valvonnan huomioimiseen ja karsimiseen. Hallitusohjelmassa ei avata, kuinka yksityisiä tai kolmannen sektorin toimijoita valvotaan ja ohjataan ja miten tähän liittyvä taakka jaetaan. Ratkaisuksi tarjotaan hallitusohjelmassa lähinnä omavalvontaa, joka on otettu erityisesti yksityistettyjen sosiaali- ja terveystalouden osalta ratkaisuksi valvonnan resurssiongelmien Suomessa (ks. myös HE 302/2010 vp, s.1). Omavalvonnassa palveluntuottaja huolehtii valvonnasta itse laatimalla julkisen omavalvontasuunnitelman, jota asiakkaat voivat arvioida. Koska omavalvonta edellyttää asiakkailta aktiivista roolia, sitä on pidetty ongelmallisena perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Asiakkaina kun on usein toimintakyvyiltään heikkoja ryhmiä, kuten vanhuksia tai vammaisia, joiden kyky ajaa oikeuksiaan voi olla alentunut. (Kotkas 2015.)

Voidaan ajatella, että omavalvonnan ongelmat koskettavat myös nuoria, jotka eivät vielä tunne omia oikeuksiaan, ja joille yhteiskunnan palvelujärjestelmän mahdollisuudet voivat olla vieraita. Ongelma ei tietenkään ole kovin relevantti, jos nuorisopalvelut määrittellään lainsäädännössä niin väljästi, että lain vastainen toiminta on mahdotonta. Tällöinhän mitään valvottavaa ei enää ole.

Lähteet

European Commission (COM(2014)368) Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Regulatory Fitness and Performance Programme (REFIT): State of Play and Outlook. http://ec.europa.eu/smart-regulation/docs/com2014_368_en.pdf (Viitattu 6.11.2015.)

Hallituksen esitys (HE 28/2005) Hallituksen esitys eduskunnalle nuorisolaiksi sekä laiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta.

Hallituksen esitys (HE 302/2010 vp) yksityisiä sosiaalipalveluja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Hallituksen esityksen luonnos uudeksi nuorisolaiksi 2.9.2015. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/vireilla_nuoriso/nuorisolaki/liitteet/Nuorisolaki_HE-luonnos_PYKX-LxT_NETTIIN_2015.09.pdf (Viitattu 5.11.2015.)

Kotkas, Toomas (2013) Viranomaisvalvonnasta omavalvontaan: yksityisten sosiaalipalveluiden valvontakeinojen murros. Lakimies 4/2013 s. 720–733.

Kotkas, Toomas (2015) From official supervision to self-monitoring: Privatizing supervision of private social care services in Finland. *Social Policy & Administration* [in print].

Mäntylä, Niina (2015) Bullying at School in Finland and Sweden: Are there any Effective Legal Remedies? Teoksessa Peter Wahlgren (toim.) *Scandinavian Studies in Law: Comparative Law*. Volume 61. Stockholm: Stockholm University Law Faculty, 247–262.

Stenvall, Jari & Syväjärvi, Antti (2006) Onks tietoo? Valtion informaatio-ohjaus kuntien hyvinvointitehtävissä. Tutkimukset ja selvitykset 3/2006. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Tukia, Helena & Wilksman, Kaarina (toim.) (2011) Informaatio-ohjaus kuntien tukena. Raportti 57/2011. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82 (Viitattu 5.11.2015.)

Voidaan ajatella, että omavalvonnan ongelmat koskettavat myös nuoria, jotka eivät vielä tunne omia oikeuksiaan, ja joille yhteiskunnan palvelujärjestelmän mahdollisuudet voivat olla vieraita.

Kirjoittajat

Niina Mäntylä
HTT, OTM
julkisoikeuden tutkijatohtori
Vaasan yliopisto

Mäntylän erikoisalaa ovat hallinto-oikeus, lapsioikeus sekä ympäristöoikeus.

Tomi Kiilakoski
FT, tutkija
Nuorisotutkimusverkosto

Kiilakoski tutkii nuorisotyötä, koulua yhteisönä ja nuorten tilakokemuksia.

Kommentti:

Nuorisotyö voi kadota nopeasti – Suomi Iso-Britannian jalanjäljissä?

Anu Gretschel

Nuorisolain ansiosta nuorisotyötä on Suomessa tarjolla joka puolella maata ja suhteellisen laadukkaasti. Hallitusohjelmassa suunniteltu nuorisolain sisälön neutralisointi asettaa nuorisotyön osaksi rahoituspelejä, jossa systeemiset voimat voivat kaataa koko työn olemassaolon. Iso-Britanniassa näin jo kävi.

Iso-Britanniassa nuorisotyön alasajon voi katsoa tapahtuneen kolmessa vaiheessa. Vuonna 2003 kansakunnan herätti hyväksikäytetyn kahdeksanvuotiaan kuolema. Tämän seurauksena tuotettiin Every Child Matters -aloite ja Children Act -laki, joissa eri tahot velvoitettiin yhteistyöhön. Lisäksi palveluille asetettiin laatu- ja mittausvelvoitteita. Mittauksia tehtiin huomioimatta kunkin työn luonnetta. Nuorisotyö epäonnistui tuottamaan vaikutuksistaan tilastollista näyttöä. Tämän vuoksi keskushallinto lopetti nuorisotyön rahoituksen välittömästi.

Tämäkään ei kuitenkaan selitä, miten nuorisotyö onnistuttiin ajamaan alas maan joka kolkasta, kun paikallishallinnollakin on päätösvaltaa. Muutosvoimana toimikin säästämisen ja kurjistamisen politiikka, jonka seurauksena kaikki rahoitus keskushallinnolta paikallistasolle väheni pisteeseen, jossa eilakisääteinen toiminta yksinkertaisesti lakkautettiin. Mekanismi toimi täydellisesti: nuorisotyö loppui muutamassa kuukaudessa kaikista kaupungeista. Julkisen puolen nuorisotyöntekijät sijoitettiin tekemään kohdennettua työtä sosiaalityön puolelle. Avointa työtä ovat pienessä mittakaavassa jatkaneet keskenään kilpailevat järjestöt, joiden pitäisi lyhyessä siirtymäajassa saada oma toimintansa kannattavaksi ilman julkista rahaa. Ymmärrettävästi on haastavaa saada yksityistä rahaa toimialalle, joka on ensin leimattu tehottomaksi.

Uusimmassa vaiheessa nuorisotyötä korvaamaan on kehitetty kaikille nuorille suunnattu muutaman viikon tehokkaaksi väitetty kansalaispalvelusohjelma. Ohjelman järjestämisen osalta kilpailutuksen voitti monikansallinen yhtiö, joka hoitaa raideliikenteestä lähtien kaikkea mahdollista. Yhtiö (Serco) on sittemmin jäänyt kiinni väärinkäytöksistä (the Guardian 29.7.2013) – ja muun muassa liittyen kansalaispalveluohjelman vaikutusten todentamiseen (lisätietoja <http://indefenceofyouthwork.com/>).

Keväällä Sipilän hallitusohjelman tavoite riisua nuorisolaki kaikesta velvoittavuudesta vain kimpaannutti. Iso-Britanniassa käynnin jälkeen suhtautumiseni muuttui. Nyt asia painaa sielua koko voimallaan. Toimien lopputulosta on turha yrittää ennustaa – miksi niihin pitää siis ryhtyä? Kuntien itsemääräämisoikeuden turvaamisella hallitusohjelman ylivetoja on turha perustella. Myös nuoret ovat kuntalaisia, eikä heitä kuultu ohjelmaa kirjoitettaessa. Tuskin kukaan kuitenkaan halusi, että nuorisotyö katoaisi?

Iso-Britanniassa ja nyt myös Suomessa kampanjoidaan Nuorisotyön säilymiseksi, ks. <http://indefenceofyouthwork.com/> ja <https://nuorisotyonpuolesta.wordpress.com/>. Nuorisotyön alasajon jälkeen Iso-Britannian keskushallinto oli aloitteellinen organisaation perustamiseksi kehittämään nuorisotyön vaikutusten esille saamista <http://youthimpact.uk/>

Anu Gretschel

FT, erikoistutkija
Nuorisotutkimusverkosto

Gretschel perehtyi nuorisotyön koulutukseen ja organisaatioihin Iso-Britanniassa kesällä 2015 ollessaan vierailevana tutkijana University of St Mark & St Johnissa Plymouthissa.

Lähteet

Jones, Kevin. Engagement – Exploring the Value to the Relationship. Esitelmä Mikkelin amk 6.10.2015 työpajassa: "Personalisation in Youth Services – Still an Untapped Opportunity?"

National Council for Voluntary Services (2010) Comprehensive Cuts: Report on Funding Changes in the Voluntary and Community Sector. London: NCVS.

Ord, Jon (2012) Planning, for Opportunities Not Outcomes. Teoksessa Jon Ord (toim.) Critical Issues in Youth Work Management, London: Routledge, 72–81.

Ord, Jon (2014) Aristotele's Phronesis and Youth Work: Beyond Instrumentality. Youth & Policy 112, 56–73.

Prideaux, Simon. Austerity! Austerity! Austerity! The Preserve of the Poor. Esitelmä Mikkelin amk 6.10.2015 työpajassa: "Personalisation in Youth Services – Still an Untapped Opportunity?" (Viitattu 6.11.2015.)

The Guardian (29.7.2013) Serco: the Company That is Running Britain. Article by John Harris.

Unison Local Government. The UK's youth services. How cuts are removing opportunities for young people and damaging their lives. <https://www.unison.org.uk/content/uploads/2014/07/On-line-Catalogue225322.pdf> (Viitattu 6.11.2015.)

Liikuntaharrastuksia liikkumisen sijaan

Veli Liikanen & Anni Rannikko

Kevään 2015 eduskuntavaalien alla nuorten liikunta nostettiin näyttävästi poliittiseen keskusteluun Urheilusanomien Liikuntapommi-kansikuvajutussa (Urheilusanomat 19.3.2015). Jutussa julistettiin, että huoli ”nuorten vähäisestä liikkumisesta ei kuulu vain urheiluväelle, vaan jokaiselle vanhemmalle ja veronmaksajalle”. Vaalien ja hallituksen muodostamisen jälkeen Ilta-Sanomat nosti reportaasin uudelleen esille: ”Tämä Urheilusanomien juttu vaikutti hallitusohjelmaan – lue kauhutarina lasten liikuntapommista tästä”. Miten väitetyt liikuntapommin vaikutus sitten näkyy hallitusohjelmassa?

Hallituksen linja nuorten liikuttamisen suhteen on tiivistetty yhteen lauseeseen Uudet oppimisympäristöt ja digitaaliset materiaalit peruskouluihin -kärkihankkeen alla: ”Liikutaan tunti päivässä esimerkiksi laajentamalla Liikkuva koulu -hanketta¹ valtakunnalliseksi.” (Valtioneuvosto 2015, 17.) Liikkuvan koulun perusideana on tuoda liikkuminen osaksi koulujen arkea. Myöhemmin, syyskuun alussa, kärkihankkeiden sisältöä avattiin hiukan tarkemmin kesän valmistelun jälkeen:

Kärkihanke tuo tunnin liikuntaa jokaisen peruskoululaisen päivään. Liikkuva koulu -hanke laajennetaan valtakunnalliseksi kattamaan kaikki perusopetuksen lapset ja nuoret. Lisäksi hanke ulotetaan kokeilujen avulla myös osaan lukioista ja ammatillista oppilaitoksista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 4.9.2015.)

Tavoitteena liikkeen lisääminen

Liikunnan terveys- ja hyvinvointivaikutukset on dokumentoitu hyvin tutkimuksissa (ks. esim. Lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä 2008). Fyysisen aktiivisuuden perussuosituksista (Lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä 2008) nousee selkeästi esiin käsitys, jonka mukaan liikunnan hyvinvointivaikutusten kannalta olennaista on säännöllisesti arjessa läsnä oleva liikkuminen. Etenkin nuorena pitäisi liikkua jonkin verran joka päivä. Sekä hikiliikunta että muu fyysinen aktiivisuus ovat hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiä.

Nuorten liikkuminen on tutkimusten mukaan selvästi suosituksia vähäisempää (Aira ym. 2013, Tammelin ym. 2013). Tutkimuksissa esitettyjen lukujen valossa ”liikutaan tunti päivässä” -tavoitteen saavuttaminen merkitsisi nuorten liikkumisen lisääntymistä lähemmäs suositusten tasoa. Tavoite ei ole erityisen epärealistisen tuntuinen, ja se on helppo muistaa ja hahmottaa.

Liikkuvan koulun interventioiden ja kehittämistoimien ulottaminen toiselle asteelle on hyvin perusteltua. Riittämättömästi liikkuvien nuorten osuus kasvaa täysi-ikäisyyttä lähestyttäessä, ja erityisesti ammatillisella toisella asteella liikkumattomien nuorten osuus on suuri (Husu ym. 2011). Näiden nuorten liikkumattomuuden taustalla on myös yhteisön ohjaamaa valintaa: ”vähäiseksi jäävä liikunta saattaa olla nuoren kannalta hyvän ja mielekkään elämän toteuttamista, jota lapsuudenkodissa ja koulussa sisäistetyt maku-mieltymykset, asenteet sekä ajatus- ja suhtautumistavat ohjaavat” (Kauravaara 2013). Tätä tutkimuksen tuottamaa ymmärrystä on syytä hyödyntää, kun Liikkuvan koulun kokeiluja toisella asteella tehdään.

Liikettä vai liikuntaa?

Hallituksen hallitusohjelmaan kirjatuihin sanavalinnoihin näkyy sen sisäistäminen, että tunti liikettä ei tarkoita samaa asiaa kuin tunti urheilua tai tunti liikuntaa. Fyysisen aktiivisuuden ei tarvitse olla tarkoituksellista kuntoilua, vaan se voi yhtä hyvin tapahtua arjen tekemisen ohella (hyötyliikunta) tai toteutua jonkin muun viihteellisen toiminnan ohessa (esimerkiksi pelattaessa). Jotta huomio kiinnitettäisiin hyvinvointia lisäävään fyysiseen aktiivisuuteen ylipäättään, on syytä puhua liikkumisesta liikunnan tai urheilun sijaan. Tämä fyysisen aktiivisuuden moniulotteisuus on hallitusohjelmassa huomioitu.

Sama liikuttamisen politiikan sisäistäminen ei kuitenkaan näy kansanedustajien puheenvuoroissa eduskunnan täysistunnosta, jolloin käsittelyssä oli hallituksen vastaus opposition välikysymykseen koulutusleikkauksista.² Puheenvuoroja hallitusohjelman liikkumistavoitteista käyttivät pääasiassa hallituspuolueiden kansanedustajat. Sanavalinnat paljastavat, että kansanedustajat enimmäkseen mieltävät ”liikutaan tunti päivässä” -tavoitteen ”tunti liikuntaa päivässä” -tavoitteeksi. Jopa liikunnasta vastaava opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen näyttää ajattelevan näin.

Tulemme tuomaan jokaisen peruskoululaisen päivään tunnin liikuntaa. Tunti liikuntaa päivässä toteutetaan laajentamalla Liikkuva koulu -hanketta valtakunnalliseksi. (Grahn-Laasonen (kok.), 22.9.2015.)

Tunti liikettä ei tarkoita samaa asiaa kuin tunti urheilua tai tunti liikuntaa.

Kuva: Sole Lätti.

Monessa puheenvuorossa korostuvat perinteiset koululiikunnan ja urheilun näkökulmat. Lähes kaikissa puheenvuoroissa painotetaan myös liikunnan välillisiä ja välittömiä hyötyjä, kuten vaikutuksia terveyteen, oppimistuloksiin ja sosiaalisiin suhteisiin. Edustajien esittämä keinovalikoima jää kuitenkin varsin kapeaksi ja perinteiseksi. Heiltä jää huomaamatta, että liikkumisesta saatavat hyödyt voivat toteutua muutenkin kuin ”aktiiviturheilun” tai ”liikunnan harrastamisen pariin” pääsyn kautta.

Kun on näin iäkkääksi jo elänyt, niin voin sieltä vanhasta ottaa pienen esimerkin taas. Joskus, kun valmistuin sairaanhoito-opistosta, niin muistan, että meillä oli silloin liikuntaa, siis se kuului opinto-ohjelmaan, juoksimme jopa Cooperin testin. (Ritva Elomaa (ps.), 22.9.2015.)

Liikkuva koulu tarkoittaa paljon muutakin kuin yhden tavallisen koululiikuntatuntin lisäämistä joka päivään. (Hannakaisa Heikkinen (kesk.), 22.9.2015.)

Kuten jo edellisistä puheenvuoroista voi huomata, osa edustajista vaikuttaa mieltävän hallitusohjelman tavoitteen niin, että hallitus aikoo lisätä liikuntatuntien määrää perusopetuksen tuntikehyksessä, muiden toimenpiteiden ohella. Hallitus ei kuitenkaan ole missään ilmaissut suunnittelevansa liikuntatuntien lisäystä opetussuunnitelmaan, eikä se välttämättä olisi liikkuvan elämäntavan syntymisen kannalta perusteltua.

Koulutuspoliittinen keskustelu on keskittynyt liikuntaan, kädentaitoihin, uskonnon tuntimäärään, kaunokirjoitukseen. Jos meidän taloutemme perustuisi jääkiekkoilijoiden vientiin, hallituksen linjan voisi jotenkin ymmärtää. (Jyrki Kasvi (vihr.), 22.9.2015.)

Koululiikuntaa on lisättävä. Esimerkiksi niillä Keski-Suomen alueilla, jotka eivät ole ruotsinkielisiä tai kaksikielisiä, ruotsin kieli joutaa pois ja sen tilalle liikuntaa, koska siitä on hyötyä myös tulevaisuudessa. (Teuvo Hakkarainen (ps.), 22.9.2015.)

Toisaalta yksittäiset edustajat ilmaisevat tuntevansa hyvin myös Liikkuvan koulun varsinaisen ytimen, liikkeen lisäämisen koulupäivän sisälle. Jotkut edustajat vaikuttavat sisäistäneen liikkumiseen vaikuttavia sosiaalisia taustatekijöitä ja elämäntavallisia eroavaisuuksia.

Minulla on täällä eduskunnassa tällä viikolla yhdeksäsluokkalainen tet-harjoittelija, joka kertoi toiminnallisesta opetuksesta hyvän esimerkin: Äidinkielen tunnilla oli opetettu alistuskonjunktioita niin sanotulla pilkkukaratella. Pilkkukaratessa kullekin pilkkua vaativalle konjunktioille oli oma liikkeensä, esimerkiksi syvä kyykky, joka piti tehdä aina opettajan sanottua jonkin alistuskonjunktin. Tällainen kinesteettinen oppiminen parantaa oppilaiden keskittymiskykyä ja tekee oppimisesta hauskeempaa. Liikkuvan koulun metodeja voisi ottaa käyttöön myös työpaikoilla. Siihen sisältyy istumisen välttämistä esimerkiksi lisäämällä taukoja

Kuva: Maria Hopponen

Liikkumisesta saatavat hyödyt voivat toteutua muutenkin kuin ”aktiiviturheilun” tai ”liikunnan harrastamisen pariin” pääsyn kautta.

ja lyhyttä taukoliikuntaa. Tavallista luokassa tapahtuvaa opetusta voi korvata myös vaikkapa lähtemällä opettajan johdolla ulos kävelyille. [...] Liikkumaan pitää kannustaa myös oppituntien ulkopuolella. (Puhemies koputtaa) Kouluissa on saatu aikaan hyviä tuloksia järjestämällä välitunneille ohjattua liikuntaa. (Heikkinen (kesk.), 22.9.2015.)

Pidän myös erittäin tärkeänä, että Liikkuva koulu -hanke, jonka ideana on harrastaa tunti liikuntaa koulupäivässä, laajennetaan hyvien kokemusten perusteella valtakunnalliseksi. [...] Liikkumiseen rohkaisevalla elämäntyyllillä saamme kouluissa tavoitettua liikunnan harrastamisen pariin myös niitä lapsia ja nuoria, jotka eivät ole saaneet kodeissaan mallia tai kannustusta päivittäiseen liikkumiseen. (Hanna Kosonen (kesk.), 22.9.2015.)

Tässä viimeisessä lainatussa puheenvuorossa, kuten lähes kaikissa muissakin, tavoitteena on nuorten saattaminen liikunnan harrastamiseen pariin. Kansanedustajien puheenvuoroissa liikkuminen nähdään muusta tekemisestä ja olemisesta irrallisena toimintana, jonka tarkoituksena on liikunta. Tämä osoittaa, että kaikista kehuista huolimatta Liikkuvan koulun ydinajatusta ei ole vielä täysin sisäistetty.

Painopisteen muutos ja muutoksen jarrut

Hallituksen liikuntapoliittinen tavoitteenasettelu on lyhytsanainen, ja käytännön toteuttamiseen liittyy vielä paljon kysymysmerkkejä. Erityisesti resurssoinnin suhde koulutus- ja nuorisosektorilla tehtäviin leikkauksiin voi vaikeuttaa tavoitteiden saavuttamista. Mielestämme vähenevien resurssien ongelma olisi liikkumisen edistämiseksi ylitettävissä, mikäli arjen muutostyötä tehtäisiin tehokkaasti yli hallintorajojen. Tämä vaatii yhteisesti sisäistettyjä tavoitteita.

Painopisteen siirtäminen urheilusta liikkumiseen on aikamme keskeinen liikunta- ja hyvinvointipoliittinen kysymys. Hallinto on ainakin valtioneuvoston tasolla osoittanut merkkejä liikkumisen merkityksen lisääntyneestä ymmärtämisestä. Tästä huolimatta liikuntapolitiikan perimmäiset tavoitteet ymmärretään yhä eri tavalla päättäjien keskuudessa. Resurssien jaossa ja työryhmien kokoonpanossa urheilupuolueen valta ja edustus näkyvät selvästi.

Tämän muuttamiseksi yhä useamman päättäjän on vastattava – ironista kyllä – Urheilusanomien taistelukutsuun: nuorten liikkumisen lisääminen ei kuulu vain urheiluväelle.

Kansanedustajien puheenvuoroissa liikkuminen nähdään muusta tekemisestä ja olemisesta irrallisena toimintana.

Vähenevien resurssien ongelma olisi liikkumisen edistämiseksi ylitettävissä, mikäli arjen muutostyötä tehtäisiin tehokkaasti yli hallintorajojen.

Viitteet

- 1 "Liikkuvissa kouluissa ajatellaan asioita uusilla tavoilla: esimerkiksi istutaan vähemmän, tuetaan oppimista toiminnallisilla menetelmillä, liikutaan välitunneilla ja kuljetaan koulumatkat omin lihasvoimin." <http://www.liikkuvakoulu.fi/liikkuva-koulu>
- 2 Kirjoituksessa hyödynnetään keskustelupöytäkirjoja täysistunnosta 22.9.2015.

Lähteet

Aira, Tuula, Kannas, Lasse, Tynjälä, Jorma & Kokko, Sami (2013) Hiipuva liikunta nuoruusiässä. Drop off -ilmiön aikatrendejä ja kansainvälistä vertailua WHO-Koululais-tutkimuksen (HBSC-Study) aineistolla 1986–2010. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 5. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41670/978-951-39-5261-7.pdf?sequence=1>

Eduskunta (2015) Pöytäkirjan asiakohta PTK 37 2015 vp. Täysistunto 22.9.2015. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_37+2015+3.aspx

Husu, Pauliina, Paronen, Olavi, Suni, Jaana & Vasankari, Tommi (2011) Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010. Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKM15.pdf?lang=fi>

Kauravaara, Kati (2013) Vähäinen liikunta nuoren miehen mielekkäänä valintana. Teoksessa Päivi Harinen & Anni Rannikko (toim.) Tässä seison enkä muuta voi? Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 20–24. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/liikuntapamfletti2013.pdf>

Lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä (2008) Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7–18-vuotiaille. Helsinki: Opetusministeriö ja Nuori Suomi ry. http://www.ukkins-tituutti.fi/filebank/1477-Fyysisen_aktiivisuuden_suositus_kouluikäisille.pdf

Liikkuva koulu (2015) <http://www.liikkuvakoulu.fi/liikkuva-koulu>. Luettu 8.10.2015.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015) Osaamisen ja koulutuksen kärkihankkeilla uudistetaan suomalaista koulutusta. Tiedote 4.9.2015. http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/09/osaaminen_koulutus.html

Tammelin, Tuija, Laine, Kaarlo, Turpeinen, Salla (toim.) (2013) Oppilaiden fyysinen aktiivisuus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 272. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämiskeskus LIKES. http://www.liikkuvakoulu.fi/filebank/473-Oppilaiden-fyysinen-aktiivisuus_web.pdf

Valtioneuvosto (2015) Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Hallituksen julkaisuja 10/2015. <http://valtioneuvosto.fi/sipilan-hallitus/hallitusohjelma>

Kirjoittajat

Veli Liikanen

FM, tutkija, nuorisotalon tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia, Mikkelin ammattikorkeakoulu

Liikanen toimii myös politiikassa vihreiden puoluehallituksen jäsenenä, valtuutettuna ja kaupunginhallituksen jäsenenä.

Anni Rannikko

YTM, tutkija, yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Rannikon tutkimusteemoja ovat nuorisokulttuurinen liikunta ja nuorten alakulttuurien sisäänpääsyesteet.

Taimikon kasvua ei voi loputtomiin kiihdyttää

Miten käy lasten ja nuorten kulttuurin?

Satu Olkkonen & Fanny Vilmilä

”Peli pitäisi viheltää poikki, ja yhteiskuntaa pitäisi ruveta suunnittelemaan ja rakentamaan lasten näkökulmasta.” – kasvatustieteen professori Veli-Matti Värrö (2003)

”Kasvattajan tehtävä on katsella pienempää kuin kristallia, mitä värejä siel- tä sinkoaa, miten se taittaa valoa.” – kuvataiteilija Miina Äkkijyrkkä (2013)

Hallituksen osaamiseen ja koulutukseen liittyvässä kärkihankkeessa taiteen ja kulttuurin saavutettavuus nostetaan toimenpiteiden kohteeksi (2015). Perustelut tälle ovat löydettävissä edellisten hallituskausien Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportista (2015) ja Lastenkulttuuripoliittisen ohjelmaehdotuksen 2014–2018 toimenpide-ehdotuksista (2014). Molemmissa korostetaan lasten ja nuorten pääsyä taiteen ja kulttuurin äärelle heidän perusoikeutenaan sekä peräänkuulutetaan hallintoalojen yhteistyötä ja sitoutumista.

Näkökulmassamme tarkastelemme neljän noston kautta kärkihankkeen toimenpiteitä sekä hallitusohjelman yleisiä tavoitteita nuoruuden ja taiteen tekemisen, saavutettavuuden sekä kulttuuritoiminnan tulokulmista. Katseemme on nuorisotutkimusta, taiteellista tutkimusta, kulttuurista nuorisotyötä ja taidekasvatusta yhdistävä. Nuorisotutkimuksessa lähestytään nuoruutta itseisarvoisen tärkeänä ajanjaksona ja nuoria yhteiskunnallisina toimijoina. Taidekasvatuksen ja kulttuurisen nuorisotyön kentillä nuoruutta tarkastellaan kasvun sekä identiteetin näkökulmasta ja taiteellisessa tutkimuksessa keskeistä on kokemuksellisesta käytännöstä syntyvä tieto. Tiedostamme, että lyhyessä puheenvuorossa kykenemme tuskin välttämään yksinkertaistuksia.

Hyvinvointinäkökulma

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista on enenevässä määrin positiivisia tutkimustuloksia (mm. Hyyppä 2007, Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelman -loppuraportti 2015, Brandenburg von 2008,

[Kakko & Kekäläinen 2013](#)), ja onneksi myös kielenkäyttöön pesiytyneiden käsitteiden kriittistä tuuletusta (Lehtonen 2015). Erityisesti lasten ja nuorten kulttuuripalveluihin viitattaessa hyvinvointinäkökulma on vain yksi, jäykähkön trendikäs tapa lähestyä nuorille suunnattua kulttuuritoimintaa. Jos hyvinvoinnilla viitataan hallitusohjelman mukaisesti sosiaali- ja terveysalaan ja sen tarjoamiin palveluihin, tapahtuu ongelmallinen käsitteellinen siirtymä ja päädytään puhumaan nuorten kulttuuripalveluista hyvinvointipalvelujen kontekstissa.

Viitataan hallitusohjelmassa nuorten kulttuuripalveluilla tutkimusten ja käytännön toimijoiden peräänkuuluttamaan yhden luokun palvelumalliin (kts. mm. [Aaltonen, Berg & Ikäheimonen 2015](#); [Harkko & Tuusa 2014](#); [Gretschel & Junttila-Vitikka 2014](#); nuorten palveluja tarjoava [Byströmin talo](#))? Millaisia merkityksiä tämäntyyppinen keskittäminen luo nuorten kulttuuripalveluihin? Kulttuurin hyvinvointivaikutukset eivät ole lajitelma, josta voidaan koota sopiva herkkupussi elokuvaillaan makeannälkään. Demokraattisessa oikeusvaltiossa taiteellisen toiminnan paikka on valtiovallan ja yksityisen välisellä kansalaisyhteiskunnan alueella ([Rautiainen 2007](#)). Myös nuorilla on oikeus taiteeseen omin aistimuksin koeteltuna itsetajuisena tietona, ei poliittisin toimintaohjelmin pakotettuina kärkihankkeina, jolloin ne sisältävät myös vaateita, paineita ja rajoituksia.

Nuoruuden ja kasvatuksen tarvitsema aika, tila ja kunnioitus ovat elämän ydinaluetta, jonka voi kohdata dialogisesti vain maltilla, herkällä korvalla ja kunnioituksella (mm. [Varto 2007](#)). Kasvaminen sinänsä ei ole innovatiivisuuden esiaste. Sitä ei pidä supistaa poliittisin toimin vain hyödyksi, yrittäjyydeksi tai liiketoiminnaksi. Taimikon kasvua ei voi loputtomiin kiihdyttää. Samat terveen kasvun edellytykset – autonomia, eettinen vastuu ja hyvin tekemisen eetos – kuuluvat tieteeseen ja taiteeseen. Niitä ei voi ylviistosta määrätä ja ne ovat myös riippumattomia siitä, miten kulttuuri- ja taidekenttä reagoi. Kulttuuripalveluja ja taideharrastuksia ei pidä nähdä vain ansaintamahdollisuuksien näkökulmasta, koska silloin peittyä se perustava merkitys, joka taiteella on ihmiselämässä ([Pätäri, Turunen & Sivenius 2015](#)).

Saavutettavuuden ongelma

Julkisten kulttuuripalveluiden katsotaan olevan 2,4 miljoonan suomalaisen tavoittamattomissa ([Kangas & Kivistö 2011](#)). Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2009 jälkeen on lakkautettu lähes 600 perusopetusta antavaa koulua ([Suomen virallinen tilasto](#)). Käytännössä tämä tarkoittaa koulukyötiä yleistyminen tai pidentymistä erityisesti haja-asutusalueilla. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus ei ratkea kulttuuritoiminnan panostamiseen koulujen tiloissa koulupäivän jälkeen toteutettavana taiteen perusopetuksena. Toimenpiteissä tulee huomioida paitsi fyysinen saavutettavuus myös kulttuurinen monimuotoisuus ja sosioekonomiset tekijät, erityisesti kasvukeskusten ulkopuolella (ks. [Näkökulma 18](#)). Vuonna 2012 taiteen perusopetuksen laajaa oppimäärää musiikin alalla järjestettiin 140 kunnassa, mutta vain 24 kunnassa tarjot-

Kuva: Sole Lätti

tiin kuvataiteen laajaa oppimäärää. Vastaavasti vain 51 kunnassa järjestettiin tanssin opintoja ja 11 kunnassa teatteritaiteen opintoja. ([Taiteen perusopetuksen alueellinen saavutettavuus 2012. Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arviointi 2014](#)) Vuonna 2014 visuaalisten taiteiden perusopetuksessa oli poikien osuus oppilaista 23 prosenttia ja vain 38 opetuksen järjestäjää 71:stä ilmoitti huomioivansa opetuksessaan erilaiset oppijat ([Taiteen perusopetus visuaalisissa taiteissa vuonna 2014; 2015](#)).

Alle 16-vuotiaiden kohdalla taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta on mahdollista parantaa ensisijaisesti kehittämällä peruskoulua, jolla on olemassa oleva saavutettavuusetu. Taiteen perusopetus voi kuulua perusopetukseen, mutta silloin peruskoulua on kyettävä kehittämään muutoin kuin oppiainekeskeisesti. Muuten taiteen perusopetus, nimestään huolimatta, on tosiasiallisesti edelleen tarjolla vain niille nuorille, joiden saama tuki, resurssit ja usko mahdollisuuksiinsa ovat jo muutoinkin vakaalla pohjalla. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus sekä kulttuuripalvelut paranevat tasa-arvoisesti nuorten elämässä vain peruskoulun kyljessä tai sen sisällä. Kuitenkin esimerkiksi kokonaiskoulupäivän kehittäminen (Pulkinen 2011; Pulkinen & Launonen 2005) on jäänyt kärkihankkeiden ja oppiainesävytteisten koulu-uudistusten varjoon, vaikka hallitus lupaakin panostaa *kouluviihtyvyyteen sekä lasten ja nuorten henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin tasoon*.

Kokonaiskoulupäivän kehittäminen koskee pääasiassa peruskoululaisia. Hallitusohjelma esittelee peruskoulun päättäneen nuoren tulevaisuuden tuottavana kansalaisena, joka ei putoa koulutuksen, työn tai mielenterveyden piiristä verotuloja tuhlaamaan. Hallitusohjelman mukaan peruskouluiän ohittaneen nuoren oikeus taiteeseen toteutuu lähinnä vain laitosten ”prosenttitaiteen” muodossa. Hallituksen kehittämiskohteena olevan Lastenkulttuurikeskusten verkoston www.taikalamppu.fi-sivuilla toimintaa esittelevä ”*Vauvakulttuuri on juuri nyt suuressa suosiossa*” -nosto tuskin houkuttelee nuoria taiteen pariin. Toimivia malleja on löydettävissä esimerkiksi vapaan sivistystyön ja kulttuurisen nuorisotyön puolelta. Peruskoulussa opitut valmiudet taiteen tekemiseen ja kuluttamiseen kantavat omaehtoisena tai vertaisuhteissa tehtävänä taidetoimintana, kuten teatteriharrastamisena ([Koi-vunen 2013](#)). Omaehtoisuudella ei voida mitätöidä pedagogin ja aikuisen merkitystä pitkäjänteisten taiteellisten prosessien tukena.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta tulee parantaa peruskoulun kyljessä ja sen sisällä kokonaiskoulupäivää kehittämällä.

Nuorten mahdollisuudet taiteeseen ja kulttuuriin on taattava myös peruskoulun jälkeen.

Hankeviidako vai pitkäjänteisyys?

Hankevoittoisen hallitusohjelman ankkuroitumisessa toimintaympäristöön ja konkretisoitumisessa käytännön politiikkaan on hankaluutensa. Perusongelma paikallisen kulttuuritoiminnan edistämässä on kulttuurin marginaalinen asema ja aliarvostus paikallispolitiikassa. Epäsuhta hankkeiden yliampuvien tavoitteiden ja käytettävissä olevien resurssien välillä on näyttävä, varsinkin kun hallintosektorit ja toimialat ylittävää yhteistyötä ei ole totuttu tekemään. Taidealakohtaiset alueelliset painotukset jäävät yksittäisten toimijoiden aktiivisuuden varaan. Hallituksen asettamat odotukset, kärkihankkeet ja säästöt näyttävät siksi kiireessä tuuleen rakennetuilta. Lasten kulttuuritoiminnan ja taiteen ja kulttuuriin saavutettavuuden parantamiselle on vuonna 2016 varattuna 2 miljoonaa euroa ([Valtioneuvosto](#)). Samaan aikaan koulun kerhotoiminnan kehittämiseen jaettava rahoitus on lähes 2,4 miljoonaa euroa pienempi kuin vuonna 2015 (Opetushallituksen koulun kerhotoiminnan kehittäminen -haku tiedotteet [2015](#) ja [2016](#)). Nimensä mukaisesti kapeimmalle kärjelle rakennettu ’kärkihanke’ ei täytä odotuksia kokonaisvaltaisuuteen ja monimuotoisuuteen

perustuvassa kulttuuritoiminnassa. Kärkihankepainotuksin ei voi tehdä koko tulosta eikä poliittinen hallinnointi voi ulottua toiminnan kaikkiin osa-alueisiin. Hankekielen kehittäminen totuudenmukaiseksi on tärkeää, koska se luo todellisuutta ja odotuksia. Käytetty kieli ohjaa taiteen ja kulttuurin arvostusta, rahoitusta ja kulttuuripalveluita tai köyhdyttää sitä. Hankkeet olisikin ankkuroitava tukevasti toimintaympäristöönsä.

Kun sanomme, että taimikon kasvua ei voi loputtomiin kiihdyttää, tarkoitamme hallituksen lyhytnäköisyyttä: se leikkaa juuri niiltä osa-alueilta, joilla se toivoo tulevaisuuden olevan *hyvinvoiva, osaava ja välittävä*. Hankkeet eivät vastaa pitkäjänteisen ja tutkimustietoon perustuvan kehittämisen tarpeeseen. *Luovuuden ja osaamisen kehittyminen, hyvinvointi ja välittäminen* eivät ole hankkeita vaan päivä päivältä rakentuvia pitkäjänteisiä jatkumoa. Hyvistä hankkeista ei ole pulaa, mutta pitkäjänteisestä työstä, pedagogisesta rakkautesta ja kokonaisuuksista on. Kun varoja siirretään perustyöstä hankkeisiin, dialoginen näkökulma jää helposti puuttumaan. Poliitikko on kuin norsu poliinikaupassa, ellei kuunnella heitä, jotka toimintaa toteuttavat.

Hankkeet on ankkuroitava toimintaympäristöönsä.

Kuka kertoo taiteellisen toiminnan hyödyistä?

Miten välittää tehdasmaiseen päätöksentekoon todistusaineistoa toiminnan hyödyistä ja vaikuttavuudesta? Mitä taide tuottaa yksilöille ja yhteiskunnalle myös muussa kuin hyvinvoinnin muodossa? Taiteen tuottamaa yhteiskunnallista tietoa on tuotu esille liian vähän. Vastuussa tästä ovat toki myös tekijät. Hyvinvointiteemojen kontekstissa toteutettua sosiaali- ja terveysalan rakenteisiin kiinnittyvää tutkimusta tulee tasapainottaa taiteen sisältö- ja näkökulmatutkimuksen kautta. Tutkijoiden ja taiteilijoiden on puhuttava taiteesta ennen kaikkea muualla kuin omiensa joukossa. On puhuttava siitä, mitä tutkimuksilla voi tehdä. Osaamista ei tule taivuttaa vain hallintotieteiden tutkimusmenetelmiin sopivaksi.

Nuorten, taiteilijoiden, tutkijoiden ja hallinnon yhteistyö edistää moraalijohdattuna kasvun mahdollisuuksia. Vapauden sekä toden- ja elämäntunteen rooli taiteessa on nimenomaan yhdessä kasvamisesta. Näkemyksemme mukaan taiteen autonomiasta niin kuin sivistyksestäkin keskustellaan yhteiskunnassa liian vähän. Samasta syystä meillä on liian vähän koulutuksellisia suunnannäyttäjiä, tai heitä ei kuulla tarpeeksi. Tässä on työsarkaa pidemmällekin kuin tälle hallituskaudelle. Sivistystyö, kulttuurinen nuorisotyö ja taidekasvatus ovat luottamuksen, tuen ja tilan antamisesta yksilöille ja yhteisöille elämää ylläpitävien vahvojen kulttuuristen juurien kasvamiseksi.

Tutkijoiden ja taiteilijoiden on puhuttava taiteesta ja tieteestä ennen kaikkea muualla kuin omiensa joukossa.

Lähteet

Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. (2015) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.

Brandenburg von, C. (2008) *Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön*. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12.

[Byströmin nuorten palvelut](#). (Viitattu 1.10.2015.)

Ehdotus lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi. 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:6.

Gretschel, A. & Junntila-Vitikka, P. (2014) *Kokemuksia nuorten Suunta-ohjauksesta verkossa*. Sitran selvityksiä 79. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Harkko, J. & Tuusa, M. (2014) *Vahvat ja yksilölliset tukipalvelut nuorille yhdeltä luukulta*. *Kuntoutus-lehti* 2014/1, s. 53–61.

Hyyppä, M. T. (2007) *Elinvoimaa kulttuurista*. Teoksessa *Taide keskellä elämää*. Toim. Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen. Helsinki: Nykyaiteen museo Kiasma, s. 155–159.

Kakko, S-C. & Kekäläinen, K. (toim.) (2013) *”Siellä on suupielet korvissa”. Hyvinvointivaikutuksia sosiaalisesta sirkuksesta*. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. Tampereen yliopisto.

Kangas, A. & K. Kivistö (2011) *Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämisspolitiikka*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:12.

Koivunen, A. (2013) *Nuorten omaehtoinen teatteritoiminta. Omaehtoisen teatteritoiminnan merkitys nuorille*. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö: kansalaistoiminnan ja nuorisotyön ko.

Lehtonen, J. (2015) *Elämäntunto - Näyttelijä kohtaa hoitolaitosyhteisön*. Acta Scenica 42. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus. Helsinki: Edita.

Pulkkinen, L. (2011) *Ehetytty koulupäivä – lapsilähtöinen toimintakulttuuri*. Teoksessa J. Paalasmaa (toim.). *Lapsesta käsin: Kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja*. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 313–327.

Pulkkinen, L. & L. Launonen (2005) *Ehetytty koulupäivä: Lapsilähtöinen näkökulma koulupäivän uudistamiseen*. Helsinki: Edita.

Pätäri, J., Turunen, A. & Sivenius, A. (2015) *Vapaa, vallaton & vangittu sivistystyö. Sivistystyön vapaus ja vastuu - pamfletti*. Helsinki: Vapaa sivistystyö ry.

Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.

Rautiainen, P. (2007) *Taiteen vapaus perusoikeutena*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta, tutkimusyksikön julkaisuja N:o 33.

Suomen virallinen tilasto (SVT): [Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset](#). Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 01.10.2015].

Taiteen perusopetuksen alueellinen saavutettavuus 2012, Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arviointi (2014) Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 28/2014.

Taiteen perusopetus visuaalisissa taiteissa vuonna 2014. (2015) Suomen Lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liitto ry.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – Toimintaohjelman 2010–2014 raportti (2015) Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17.

Varto, J. (2007) Ihmisen seuraaminen. *Synnyt – Origins* 4/2007, s. 15–28.

Värri, V-M. (2003) *Miksi olemme kodittomia? Saarna psykokaapitalismin hengessä*. AVEK 1/03, 10–12.

Äkkijyrkkä, M. (2013) *Yksilöllisesti yhdessä*. Kostiainen, E. Rautiainen M. (toim.) 2013. *Kadonnut kasvatus? Seitsemän keskustelua*. Jyväskylä: University of Eastern Finland, s. 59–73.

Kirjoittajat

Satu Olkkonen

TeT, post-doc tutkija

Taiteellista tutkimusta tekevä Olkkonen työskentelee Tampereen yliopiston viestinnän, media ja teatterin yksikön Koneen säätiön rahoittamassa Nuoret Estradille -hankkeessa.

Fanny Vilmilä

TaM, tutkija, taidekasvattaja
Nuorisotutkimusverkosto

Vilmilä työskentelee taiteen, tutkimuksen ja kulttuurisen nuorisotyön rajapinnoilla tutkijana RAY:n rahoittamassa *Taidot elämään*, ESR-rahoitteisessa *TENHO – elämäntaitoja nuorille taiteen keinoin* sekä Svenska Kulturfondenin ja Koneen säätiön rahoittamassa *Finlandia 2.1* -hankkeissa.

Tulevaisuuden kuvia ja sukupolvisuhteita

Vastakkainasettelujen Suomi

Mitä tapahtuu maanpuolustustahdolle, kun arvomaailmat törmäävät ja kansa jakautuu?

Tiia Laukkanen & Mikko Salasuo

Pääministeri Sipilän hallituksen (2015–2019) ohjelmassa kansallisen ja kansallisia rajoja ylittävän puolustuskyvyn ylläpito ja vahvistaminen on kirjattu yleisen turvallisuuspolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi. Puolustuskyky käsitetään usein käytännönläheisesti ajanmukaiseksi puolustuskalustoksi ja laajamittaiseksi asevelvollisuusreserviksi. Se pitää myös sisällään ajatuksen kansan yhtenäisyydestä ja valmiudesta toimia kriisitilanteissa. Tässä kirjoituksessa pohdimme puolustuskyvylle välttämättömän maanpuolustustahdon asemaa tilanteessa, jossa kansa lähes aggressiivisesti kaivautuu omiin poteroihinsa. 2010-luku on nimittäin jälleen osoittanut, että yhden Suomen sijaan kansallisvaltion sisällä on useita Suomia.

Historian valossa havainto suomalaisista monin tavoin jakautuneena kansana ei ole järisyttävä, vaikka se poikkeakin usein julkisuudessa esitetystä ja monien mielessä sitkeästi elävästä yhtenäisen Suomen mantrasta (mm. Häkkinen 2004). Kansalaissota ja sen jälkeisten jännitteiden kärjistyminen 1930-luvulla, sotien jälkeinen vasemmiston nousu sekä vennamolaisuus ovat kaikki esimerkkejä kuohuista, joissa kansalaisten arvot ja asenteet ovat törmänneet voimalla luoden jännitteitä ja aiheuttaen järistyksiä (mt.).

Oikeistopopulismin ja radikaalin oikeiston nousu sekä niiden kanssa samanaikaisesti kehittynyt uusi informaatioteknologia tekevät 2010-luvun Suomen törmäyksistä erityisiä. Ne suorastaan ryöppyävät sosiaalisen median ja iltapäivälehtien välityksellä koko kansan tietoisuuteen. Uusien medioiden vuorovaikutteisuus tarjoaa mahdollisuuden jakolinjojen luomiseen ja ylläpitämiseen – trollaamiseen, joksi tietoisesti provokatorista ”huutelua” sosiaalisessa mediassa nimitetään. Esimerkkinä voi käyttää monikulttuurisuudesta käytävää keskustelua, joka myrskyää valtoimenaan sosiaalisessa mediassa ja läikkyy, tai aika ajoin suorastaan tulvii, sieltä muuhun mediajulkisuuteen. Läikkynyt keskustelu palautuu sosiaaliseen mediaan synnyttäen itseään ylläpitävän kehän. Siinä kansalaiset joutuvat valitsemaan puolensa osana niin kutsuttua väärää vastakkainasettelua: olet joko meidän puolella tai meitä vastaan. Tässä prosessissa kansan keskuudessa olevista sosiaalisista railoista tulee uudella tavalla arkisia, näkyviä ja kuuluvia, lähes jokaista koskettavia kysymyksiä. (Esim. Pöyhtäri ym. 2013; Pöyhtäri 2015.)

Viime vuosien tapahtumat, kuten Utöyan veriteko, kotimaamme rasis-
tiset teot ja mielenilmaukset sekä suuria joukkoja keränneet kokoontumi-
set suvaitsevaisuuden puolesta, ovat antaneet vahvoja signaaleja siitä, ettei
läikkyminen ole ainoastaan diskursiivinen kysymys. Sosiaalinen kuohunta
mobilisoi vastakkainasettelun osapuolia myös toimintaan. Se kertoo voi-
makkaina kytevästä jännitteistä yhteiskunnan sisällä. Niin sanottu vihapuhe,
”väärinajattelijoiden” mustamaalaaminen ja suora uhkailu ovat ilmiöitä, joi-
ta on oikeistopopulismin nousun yhteydessä käsitelty paljon julkisuudessa.
Sähköistyneessä yhteiskunnallisessa ilmapiirissä ihmiset joutuvat valitsemaan
puoliaan muun muassa seksuaalivähemmistöjen oikeuksien, akateemisen tut-
kimuksen yhteiskunnallisen merkityksen ja kovempien vankeusrangaistusten
kannattamisen suhteen. Tällainen arvopluralismi ja kansalaisten törmäävät
todellisuusmäärittelyt johdattelevat meidät pohtimaan tilanteen vaikutuksia
maanpuolustustahtoon, eli niihin asenteisiin ja arvoihin, joiden vuoksi suo-
malaiset haluavat kyselytutkimusten mukaan puolustaa maataan, vaikka tulos
näyttäisi epävarmalta (ks. Myyry 2009). Otsikon mukaisesti pohdimme kysy-
mystä: mitä tapahtuu maanpuolustustahdolle, kun arvomaailmat törmäävät
ja kansa jakautuu?

Läikkynyt keskustelu palautuu
sosiaaliseen mediaan synnyttäen
itseään ylläpitävän kehän. Siinä
kansalaiset joutuvat valitsemaan
puolensa osana niin kutsuttua
vääriä vastakkainasettelua: olet
joko meidän puolella tai meitä
vastaan.

Mureneva maanpuolustustahto?

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion ideaalina on pidetty vahvaa sosiaalista pää-
omaa eli luottamusta muihin yksilöihin ja yhteiskunnan rakenteisiin. Käytän-
nössä tämä on tarkoittanut oletusta, että ihmiset jakavat suunnilleen saman-
kaltaisen arvo- ja asennemaailman (ks. Kankainen 2007, 59–60). Tällainen
kansallisvaltioissa vallitseva kuvitteellinen yhteisöllisyys on ollut maanpuo-
lustustahdon ja myös varusmiespalveluksen vahva perusta. Suomessa erityi-
sen tärkeänä kansalaisia yhdistävänä voimavarana on pidetty viime sotien
suurta kertomusta – kansalaisten velkaa isänmaata puolustaneita kohtaan
(mm. Salasuo 2010).

Suomalaisten maanpuolustustahtoa on mitattu noin 50 vuotta jotakuin-
kin seuraavan kaltaisella kysymyksellä ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko
suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa,
vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?”. Ensimmäisissä julkistetuissa raporteissa
1970-luvulla myönteisesti kysymykseen vastasi vain noin 43 prosenttia. So-
dista oli kulunut vain muutama vuosikymmen ja vastaajat olivat ikäpolvea,
jonka perheissä ja suvuissa sotakokemukset olivat niin myönteisillä kuin kiel-
teisillä tavoilla vahvasti läsnä.

Sotien etäännyessä myönteisten vastausten määrä alkoi kasvaa ja vakiin-
tui 1990-luvulla noin 70 prosenttiin – tasolle, jossa se on edelleen. Trendin
vakiintumista on selitetty muun muassa Suomen liittymisellä EU:hun, Neu-
vostoliiton hajoamisella ja kylmän sodan päättymisellä (esim. Sinkko 2015,
23–25). Vähemmän painoarvoa on annettu sukupolvivaikutuksille, kuten so-
dan suoran tai välillisen kokemuksellisuuden etäännyttämiselle nuorten ikäluok-
kien sosiaalisesta todellisuudesta ja merkitysmaailmasta. Sukupolvelta toiselle
siirtyvä kertomus on muuttunut. Tästä seuraa, Eviatar Zarubavelia (2003, 5)
mukaillen, että sotien muistamista ohjaavat uudet sosiaaliset normit.

Maanpuolustustahtoa mittaavissa kyselyssä käytetään yhden kysymyk-
sen mallia. Sen laveaa ja yleisluontoista muotoilua on kritisoitu siitä, ettei se
kerro ”maanpuolustustahdon” syistä: mitä ihmiset ovat valmiita puolustamaan
tai mikä lopulta nähdään puolustamisen arvoisena? (Mm. Sinkko 2015, Myy-
ry 2009.) Kiteyttäen voidaan todeta, ettei Suomessa ole toistaiseksi tuotettu
ajanmukaista tietoa kansalaisten maanpuolustustahdon taustalla vaikuttavis-

2010-luku on jälleen osoittanut, että
yhden Suomen sijaan kansallisvalti-
on sisällä on useita Suomia.

ta arvoista ja asenteista (ks. kuitenkin Myyry 2009). Tästä syystä kyselyiden korkea myönteisten vastausten määrä on lähinnä symbolinen. Kysymysmuoto ei 2000-luvulla kosketa nuorten sosiaalista muistia 1970- ja 1980-lukujen tapaan. Vaikuttaakin siltä, että sotien kertomus on 1990-luvulta lähtien jäämässä taustalle siinä käsikirjoituksessa, jonka uutta lukua nuoret sukupolvet ovat alkaneet kirjoittaa. Vuosituhannen taite näyttäytyy vedenjakajana sukupolvien sotia koskevassa sosiaalisessa muistelussa (ks. Zerubavel 2003, 80–85).

Edellä kuvatut prosessit ja niiden vaikutukset maanpuolustustahtoon liittyvät läheisesti myös nuorten elämäntavassa tapahtuneisiin muutoksiin. Suomi loikkasi muutamassa vuosikymmenessä maatalousvaltaisesta jälleenrakentamisesta informaatioteknologian ja identiteettityön kyllästävästä elämäntavasta globaaliin vaihtui globaaliksi ja jalat irtosivat viimeistään 1970-luvulla ”oman maan mullasta”. Nyt maailmanlaajuiset työmarkkinat tarjoavat vaihtoehtoisia hyvän elämän malleja yhä useammalle, ja kansallisen merkityksen sanotaan vähentyneen. Muu Eurooppa on vain reilun tunnin lentomatkan päässä, ja nykynuorten kielitaidoilla siirtyminen sinne ei ole kummoinen muutos elämäntavassa. Uudet mahdollisuudet vaikuttavat luonnollisesti nuorten sosiaaliseen todellisuuteen ja tapaan antaa niin menneelle, nykyiselle kuin tulevallekin merkityksiä.

Suomen kansa muodostuu erilaisissa yhteiskunnallisissa oloissa kasvanneista sukupolvista, joiden arvomaailma on moninainen (ks. Helkama 2015). Suurin osa jakaa yhteisen historian, mutta uusien sukupolvien sanotaan rakentavan identiteettinsä suurten kansallisten kertomusten sijaan pienten, aiempaa yksilöllisempien ja omissa sosiaalisissa lähiverkostoissa syntyvien kertomusten varaan. Kansallisen metakertomuksen hapertuminen, muutokset nuorten polvien sosiaalisessa muistamisessa ja repeämät sosiaalisessa luottamuksessa ovat kaikki tekijöitä, jotka heijastuvat suoraan ja välillisesti maanpuolustustahtoon.

Puolustuskyky ja käsitys maanpuolustustahdosta

Vuosi 2015 tarjosi kaiken kansan hämmästeltyä sellaisen peilikuvan suomalaisuudesta, joka muistutti monista Suomista Suomen sisällä. Arvo- ja asennemaailmassa paljastuneet syvät railot olivat monille yllätys. Poliitikassa ja julkisessa keskustelussa kamppaillaan nyt siitä, kenen arvoja tulevaisuuden Suomi edustaa. Samalla väistämättä määritellään myös niitä arvoja ja asenteita, joita kansalaisten pitäisi myös jatkossa olla valmiina yhdessä puolustamaan.

Pääministeri Sipilän hallituksen (2015–2019) ohjelmassa puolustuskyvyn ylläpito ja vahvistaminen nostetaan yhdeksi keskeiseksi turvallisuuspolitiikan kulmakiveksi. Maanpuolustustahto on tärkeä osa maan puolustuskykyä. Mediassakin esillä olleet kansainväliset yhteistyösopimukset tai puolustusvoimien uudet laitehankinnat ovat merkityksettömiä, jos maanpuolustajilla ei ole tahtoa hyödyntää niitä. Puolustuskyvyn turvaamiseksi tarvitaan niin ikään sellaisia indikaattoreita ja tutkimustietoa, joilla pystytään aidosti tunnistamaan maanpuolustustahtoa kartoittavia tekijöitä. Olennaista on, että nämä mittarit tavoittavat myös sukupolvien eriytyvät arvo- ja kokemusmaailmat

Kuva: Katja Tiilikka

Poliitikassa ja julkisessa keskustelussa kamppaillaan nyt siitä, kenen arvoja tulevaisuuden Suomi edustaa.

sekä sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Symbolisia vastauksia tarjoavat kyselytutkimukset eivät tähän tehtävään pysty.

Kysymys maanpuolustustahdosta on ajankohtainen, sillä pitkään aikaan Suomessa ei ole nähty vastaavia kansaa jakavia yhteiskunnallisia asetelmia. Aggressiivinen keskustelu ja leireihin jakautuminen on laittanut koetukselle monen suomalaisen sosiaalisen luottamuksen – niin muihin ihmisiin kuin yhteiskunnan rakenteisiin. On odotettavissa, että sosiaalisen luottamuksen rapautuminen vaikuttaa kansalaisten maanpuolustustahtoon ja sitä kautta Sipilän hallituksen tavoittelemaan puolustuskyvyn ylläpitoon ja vahvistamiseen.

Lähteet

Helkama, Klaus (2015) Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää? Helsinki: SKS.

Häkkinen, Antti (2004) Poverty and the social underclass during Finnish industrialization. Teoksessa Anna-Maija Castrén, Markku Lonkila & Matti Peltonen (eds.) *Between Sociology and History: Essays on Microhistory, Collective Action, and Nation-Building*. Helsinki: SKS, 148-161.

Myyry, Liisa (2009) "Et kai se siit tulee, et se pitää nähdä jotenkin se kohde puolustettavana ja arvokkaana". Käsitteitä maanpuolustustahdosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Helsinki: Puolustusministeriö ja Helsingin yliopisto.

Pöyhtäri, Reeta & Haara, Paula & Raittila, Pentti (2013) *Vihapuhe sanonvapautta kaventamassa*. Tampere: Tampere University Press.

Pöyhtäri, Reeta (2015) Vihapuhe julkisessa keskustelussa. <https://www.editapublishing.fi/edilexpro/ajankohtaista/vihapuhe-haasteena- uutismedialle- ja- journalismille> (Viitattu 26.10.2015).

Salasuo, Mikko (2010) Nuorten suhde sotiemme suureen kertomukseen. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 191–196.

Sinkko, Risto (2015) *Maanpuolustustahto asevelvollisen koulutuksen ja palveluksen onnistumista selittävänä tekijänä*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Zerubavel, Eviatar (2003) *Time Maps. Collective Memory and the Social Shape of the Past*. Chicago and London: University of Chicago Press.

Kirjoittajat

Tiia Laukkanen

VTM, tutkija

Nuorisotutkimusverkosto,

"Isältä pojalle ja takaisin – ylisukupolvinen maanpuolustustahto"-tutkimushanke

Mikko Salasuo

dos. (talous- ja sosiaalihistoria),

VTT, vastaava tutkija

Nuorisotutkimusverkosto

Epilogi: Nuorten paikat(tomuus) politiikassa

Tiia Laukkanen, Marja Peltola & Leena Suurpää

Nuoruus hallitusohjelmassa -sarjan kirjoitukset arvioivat moniäänisesti Sipilän hallitusohjelman nuorisovaikutuksia. Kirjoituksissa ruoditaan paitsi nuoria koskevan yhteiskunnallisen keskustelun valtavirtateemoja, kuten koulutus- ja työmarkkinakansalaisen aseman lunastamisen ehtoja, myös marginaalisempia tai hallitusohjelmassa vaiettuja aihepiirejä – vähemmistöryhmien erityiskysymyksistä syrjäseutujen nuorten arkeen. Tässä epilogitekstissä teemme kirjoitussarjan inspiroimina muutamia kokoavia nostoja.

Keskitymme tässä epilogissa erityisesti niihin ilmiöihin ja näkökulmiin, jotka ovat saaneet vain vähän huomiota hallitusohjelmassa, mutta jotka nuorisotutkimusten mukaan ovat nuorten elämässä keskeisiä, merkityksellisiä ja väistämättömiä. Tällä tavoin haluamme muistuttaa tutkitun tiedon arvosta poliittisia prioriteetteja ja agendoja laadittaessa. Selvää on, ettei aiempaa tiiviimpään hallitusohjelmaan mahdu koko nuoren ikäpolven elämäkirjo. Silti se, mitkä nuorisoagendat hallitusohjelmaan on valittu ja mistä on vaiettu, on paitsi poliittisen priorisoinnin kysymys, myös arvovalinta.

Vaaliohjelmista hallitusohjelmaan

[Viime keväänä analysoimme eduskuntapuolueiden vaaliohjelmien näkökulmia nuoriin ja nuoruuteen.](#) Totesimme myönteisesti, että nuoret olivat varsin vahvasti mukana vaaliohjelmissa. Lähiluenta osoitti kuitenkin nuorten poliittisen käsittelyn kaksinaisuus: väliin nuori sukupolvi näyttäytyi myyttisenä tulevaisuuden lupauksena, väliin aikuisyhteiskunnan toimenpiteiden kohteena. Vaaliohjelmissa nuoret asemoitiin politiikan ulkokehälle, ja heille avautui vain vähän yhteiskunnallisen toimijan paikkoja muillakaan elämänalueilla.

Hallitusohjelma alkaa ilahduttavasti yhteiskunnallisella visiolla siitä, että jokaisen tulisi voida kokea olevansa tärkeä. Kuten monet kirjoitussarjan kirjoittajat ovat todenneet, siitä löytyy myös muita kauniita tavoitteita, kuten luottamuksen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä yksilöllisen vastuunkannon tukeminen. Innovatiivisuutta, yritteliäisyyttä ja vastuuta henkivät tavoitteet perustuvat kuitenkin ideaalille yksilöstä, joka haluaa ja pystyy ohjaamaan elämäänsä. Sen kääntöpuolena niille, jotka eivät voi lunastaa täysi-valtaisen yksilökansalaisen ihannetta, on tarjolla rajatumpi asema erilaisten toimenpiteiden kohteena ([Pekkarinen](#)). Näin on myös nuorten kohdalla.

Se, mitkä nuorisoagendat hallitusohjelmaan on valittu ja mistä on vaiettu, on poliittisen priorisoinnin kysymys ja arvovalinta.

Hallitusohjelma jatkaa vaaliohjelmista tuttua toimenpidekeskeistä retoriikkaa, jossa nuori ikäpolvi määrittyy etupäässä palveluyhteiskunnan asiakkaaksi tai suoritusyhteiskunnan ponnistelijaksi ([Aaltonen](#); [Kivijärvi](#); [Huttunen & Pekkarinen](#); [Lähteenmaa](#)). Samalla ymmärrys erilaisten yhteisösidosten merkityksestä on verrattain kapea. Nuorten asema perheenjäsenenä tyypistyy hoi- van kohteena olemiseen, eikä nuorten omaehtoisia (vertais)ryhmäsidoksia ja niiden merkitystä huomioida.

Tavoitteet perustuvat ideaalille yksilöstä, joka haluaa ja pystyy ohjaamaan elämäänsä.

Arvokkuuden kokemus

Arvokkuuden tunteet liittyvät sekä henkilökohtaisiin, ruumiissa kiinni ole- viin kokemuksiin että median muokkaamiin mielikuviin. [Ville-Samuli Ha- verinen](#) (2012) analysoi vuoden 2011 eduskuntavaalien alla käytyä mediakes- kustelua kahdessa sanomalehdessä. Keskeisin nuorille julkisessa keskustelussa tarjoutunut yhteiskunnallinen paikka oli Haverisen analyysin mukaan ”oman elämänsä uhrit”, jossa nuoret esitettiin heille tarpeellisiksi arvioitujen toimi- en tai vaikuttamisen kohteena. Nuorten arvostamisesta – tai sen puutteesta – kertovat sellaiset tyypillisesti nuoriin liitetyt määreet kuin tietämättömyys, passiivisuus ja voimattomuus.

Hallitusohjelmaa on luettava paitsi poliittisena toimenpidedokumenttina, myös julkisen mediakeskustelun keskeisenä resurssina, josta juttusarjan kir- joittajien mukaan heijastuu nuoriin kohdistuva epäluottamus monella tavoin. Ei ole ihme, jos nuorten on vaikeaa tai epämieluisaa tunnistaa itseään huolen ja riskien kyllästämästä nykykeskustelusta. Vieraantuminen tai tietoinen etäi- syys omaa ikäpolvea koskevasta keskustelusta on tämän päivän yhteiskunnas- sa yksi yhteisösiteiden haurastumisen signaali.

Nuoren arkea jäljittävä [Nuorisobarometri 2015](#) käy hyvin hallitusohjelman keskustelukumppaniksi. Sen mukaan noin puolet 15–29-vuotiaista vastaajista on täysin samaa mieltä väitteen ”Tunnen olevani arvokas” kanssa. Suunnil- leen sama määrä sanoo pystyvänsä toimimaan arvojensa mukaisesti. Väitteen ”Arkielämä tuottaa minulle mielihyvää” kanssa on täysin samaa mieltä noin 40 prosenttia vastaajista. Nämä luvut ovat liian alhaisia, jotta voitaisiin puhua itsensä tärkeäksi kokevasta nuoresta ikäpolvesta.

Nuorten on vaikeaa tai epämieluisaa tunnistaa itseään huolen ja riskien kyllästämästä nykykeskustelusta.

Eriarvoinen nuoruus

Nuorisobarometrin tulokset nuorten arvokkuuden kokemisesta ovat erityi- sen pysäyttäviä, kun tarkastellaan taloudellista ja sosiokulttuurista eriytymistä nuoren ikäpolven sisällä. Eriytyminen ja eriarvoisuus ovat omiaan haurastut- tamaan sekä suhdetta yhteiskuntaan että solidaarisuutta nuoren sukupolven sisällä: tunnetta siitä, että ollaan samassa veneessä, tuetaan toisia, kyetään sitomaan luontevia sosiaalisia siteitä, taistellaan yhteisistä asioista ja eletään samassa maailmassa.

Yhtenä Nuorisobarometrin [keskeisimpänä tuloksena](#) nousee esiin nuorten arkeen liittyvän epätasa-arvoisuuden monimuotoisuus. Tulokset oikeuttavat osaltaan hyvinvointinäkökulmaa, joka hallitusohjelman tavoitelauseista on luettavissa. Näkökulma rajautuu hallitusohjelmassa kuitenkin turhan kape- aksi, etupäässä virallisen yhteiskunnan koulutus- ja työmarkkina(etuus)kysy- mykseksi. Otetaan esimerkiksi taloudellinen epätasa-arvo. Se näkyy Nuoriso- barometrin mukaan nuorten toimeentulo-ongelmien ja etuuskien tarpeiden lisäksi myös kompleksisena ylisukupolvisena ilmiönä, joka koskettaa laajasti nuorten arkipäivän sosiaalisia suhteita, tekemisen mahdollisuuksia ja ihmis-

arvon kokemuksiä. Hyvin toimeentulevat tapaavat ystäviään useammin, kokevat vähemmän yksinäisyyttä ja voivat harrastaa enemmän ja monipuolisemmin kuin vähävaraisemmat tai muutoin syrjään jääneet nuoret. Nämä arjen epävirallisia suhteita, toimintakykyä ja ympäristöjä koskevat epäoikeudenmukaisuuden teemat jäävät hallitusohjelmassa lähes koskemattomiksi alueiksi ([Liikanen & Rannikko](#); [Olkkonen & Vilmilä](#)).

Nuori sukupolvi näyttäytyy hallitusohjelmassa teknologisen edistyksen edelläkävijänä. Tähän liittyen digitalisaatio on nostettu hallituksen yhdeksi kärkihankkeeksi, jonka kautta tavoitellaan muun muassa tasa-arvoisia mahdollisuuksia palveluihin ja koulutukseen. Tavoitetta on muiden yhteiskunnallisten uudistusten ohella tarkasteltava myös kriittisesti. Hallituksen kaavailemassa muodossa, erityisesti palveluiden siirtämisenä sähköiseen muotoon, voi digitalisaatio vahvistaa olemassa olevia eriarvoisuuksia tai synnyttää uutta epätasa-arvoisuutta ([Wass, Lahtinen & Ahonen](#); [Niemi](#); [Armila](#)). Digisukupolven edustajinakin nuoret tahtovat ja tarvitsevat palveluita ja kohtaamisia myös verkon ulkopuolella ([Aaltonen](#); [Kivijärvi](#)).

Itä-Suomen yliopiston sosiologian professori Juho Saari puhuu henkisen ilmaston muutoksesta Suomessa. Saari tutkimusryhmineen on todennut suomalaisten asenteiden raastuvan, mikä näkyy muun muassa avoimesti osoitussa epäluottamuksessa erityisesti heikoimmassa asemassa olevia kansalaisia kohtaan. Määreet kuten laiska, vastuuton, pummi ovat julkisen nykykeskustelun perusanastoa. Tämä ei voi olla vaikuttamatta siihen, miten marginaaliin asemoidut nuoret oman paikkansa yhteiskunnassa kokevat. Lasten eriarvoisuutta tutkineiden [Mia Hakovirran ja Johanna Kallion](#) (2014) mukaan lapset itse kytkevät köyhyyden nöyryyteen ja huomaamattomuuteen: ”Pitää tyytyä vähempään”. Lapset liittyvät köyhyyteen myös sosiaalisen leimautumisen.

Nuorisovaikutuksia arvioitaessa hallitusohjelmaa on syytä lukea sekä toimenpidelistauksena että kertomuksena arvovalinnoista koskien nuoria ja heidän paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Nuorisobarometri osoittaa nuorten kiinnittymisessä suomalaiseen yhteiskuntaan tapahtuvan heilurimaista liikettä. Viimeisin käänne on selvästi haurastumaan päin. Tämä voidaan lukea nuorten epäsuorana kritiikkinä myös hallituksen suuntaan: poliittiset toimet eivät ole omiaan tarjoamaan nuorille kiinnekohtia yhteiskuntaan. Suomi ei ole kuitenkaan vain palvelu- ja suoritusyhteiskunta, eikä yhteiskuntasuhteen haurastumisessa ole kyse vain palveluiden ja suoritusten ulkopuolelle jäämisestä. Kyse on poliittisesti merkityksellisistä täysivaltaisuuden ja arvokkuuden kokemuksista, jotka jäävät hallitusohjelman kaltaisissa dokumenteissa vähälle huomiolle.

Oikeus oikeuksiin

Nuorista käytävää yhteiskunnallista keskustelua leimaavat edellä kuvattujen määreiden lisäksi tarvenäkölmat: nuorilla on tarpeita, joihin aikuisyhteiskunnan tehtävä on vastata. Jotkut – tai joidenkin – tarpeet määrittyvät perustelluiksi, toiset perusteettomiksi. Tästä rajanvedosta käydään kovaa poliittista kamppailua, mistä vaikkapa nuorten turvapaikanhakijoiden elintasosta käytävä keskustelu kertoo. Sama näkökulma hallitsee myös vaali- ja hallitusohjelmien kaltaisia dokumentteja. Tarpeiden sijaan nuorten yhteiskunnallista asemaa olisi poliittisessa keskustelussa syytä lähestyä [oikeuksien näkökulmasta](#). Oikeusperustaisuus merkitsee kaikessa yksinkertaisuudessaan sitä, että ihmisoikeudet ymmärretään kaikkien ihmisten oikeuksiksi ja yhteiskuntapolitiikka keinoksi näiden oikeuksien toteutumiseen. Tällöin politiikka ja siihen liittyvät palveluratkaisut eivät supistu vain ihmisten tarpeiden tyydyttäjäiksi.

Taloudellinen epätasa-arvo koskettaa laajasti nuorten arkipäivän sosiaalisia suhteita, tekemisen mahdollisuuksia ja ihmisarvon kokemuksia.

Viime vuonna julkaistiin [Outi Lepolan tekemä tutkimuskatsaus](#) nuorten oikeuksien toteutumisesta. Lepolan kokoaman tutkimus- ja seurantatiedon valossa on ilmeistä, että nuoriin kohdistuu monenlaisia oikeusrikkomuksia, jotka näkyvät syrjintänä eri tavoin. Alueellinen eriarvoisuus rikkoo taloudellisen epätasa-arvon tapaan perusoikeuksien yhdenvertaisuusvaatimusta ([Armila; Mäntylä, Kiilakoski & Gretschel](#)). Tiettyihin ryhmiin kuuluvat, kuten maahanmuuttajataustaiset ja romaninuoret, kohtaavat vakavaa ja laaja-alaista syrjintää ([Kivijärvi; Niemi](#)). Myös vammaisten nuorten elämää vaikeuttavat rakenteellisen syrjinnän ohella arkiset syrjintäkokemukset ([Niemi, Kauppila & Mietola](#)). Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin henkilöihin kohdist uvia kielteisiä asenteita ja syrjintää esiintyy monilla eri elämänalueilla ([Aarnio & Taavetti](#)). Myös sukupuolten tasa-arvon suhteen riittää [kehitettävää](#) ([Aapola-Kari](#)).

Lepolan katsaus vahvisti vuoden [2014 Nuorisobarometrin](#) tulosta nuorten kohtaaman syrjinnän yleisyydestä (ks. myös [Kivijärvi, Myllyniemi & Peltola 2015](#)). Poliittisten päättäjien huomion tulisi kiinnittyä syrjintään puuttumisen keinoihin ja resursseihin. Nuoret eivät välttämättä tunne oikeuksiaan ja kynnys omien oikeuksien ajamiseen on korkea. Myöskään keinoja oikeusturvan käyttämiseen ei tunneta. Kuten Lepola toteaa, ”oikeus syrjimättömyyteen on otettava vakavasti ja luotava rakenteita ja toimintamalleja, jotka lisäävät tiedonsaantia syrjinnästä, helpottavat syrjintää kokeneen mahdollisuuksia hakea hyvitystä oikeudenloukkauksesta ja tehostavat syrjintään puuttumista”. Vuonna 2015 voimaan tullut uusi yhdenvertaisuuslaki vahvistaa syrjimättömyksen politiikan ja käytännön työn lähtökohtia. Hallitusohjelmassa vähemmistöryhmien erityiskysymykset jäävät kuitenkin piiloon. Yhdenvertaisuuden lähtökohtaan tukeudutaan hämmästyttävän vähän, vaikka Suomen yhteiskunnallinen tilanne peräänkuuluttaa yhdenvertaista yhteiskuntapolitiikkaa.

Hallitusohjelmassa on erillinen alaluku sisä- ja oikeusasioille, jossa oikeusteema kohdennetaan perus- ja ihmisoikeuksien sijaan kriminaalipoliittiseen kehukseen ja tuomioistuimen tehtäväalueeseen ([Huhta & Honkatukia](#)). Koko hallitusohjelmaa voi pitää ihmisoikeuksien osalta hyvin niukkasanaista, vaikka globaali ja kansallinen tilanne vaatisi perusteellista poliittista keskustelua ihmisoikeuksien soveltamisesta niin yksilöiden, vähemmistöryhmien kuin ikäryhmien näkökulmista ([ks. Järjestöjen yhteinen tiedote 2015](#)).

Tulevaisuuden globaali sukupolvi

Jos hallitus pyrkii tekemään uudistumista tukevaa politiikkaa – kuten hallitusohjelma vahvasti ilmentää – nuorten näkökantoja tulisi erityisesti kuunnella ja kunnioittaa. Vuoden 2016 Nuorisobarometrin temana on ”Tulevaisuus”. Nuorisobarometriä valmisteltaessa nuorilta ja heidän parissaan työskenteleviltä on kysytty, millaisia asioita tähän olisi syytä sisällyttää. Nuorten esiin nostamiksi kärkiteemoiksi nousivat maahanmuutto ja muuttoliike, ympäristöasiat sekä hyvinvointivaltion ja oman elämän tulevaisuus.

Nuorten tulevaisuuden kysymysten kärkisijoilla ovat siis muuttoliikkeen ja ilmastonmuutoksen kaltaiset globaalit teemat. Se ei hämmästytä. Nuoria on maapallolla vuonna 2016 enemmän kuin koskaan aiemmin, ja nuorten ikäpolvi on maailman mittakaavassa pikemmin enemmistö kuin vähemmistö. Suurin osa nuorista asuu globaalissa etelässä, ja pääosa rajat ylittävästä muuttoliikkeestä on lasten, nuorten ja perheiden liikettä. Kuten puolueiden vaaliohjelmaa, myös hallitusohjelmaa vaivaa kansallisvaltiokeskeisyys, vaikka Suomen politiikka on yhä tiiviimmin yhteyksissä tapahtumiin Suomen ja Euroopan ulkopuolella. Hallitusohjelman Eurooppa-keskeisyys on EU-jäse-

Kirjoittajat

Tiia Laukkanen
VTM, tutkija
Nuorisotutkimusverkosto

Laukkanen työskentelee tutkijana Isältä pojalle ja takaisin – ylisukupolvinen maanpuolustustahto -hankkeessa.

Marja Peltola
VTT, tutkijatohtori
Nuorisotutkimusverkosto

Peltolan tutkimusintressit kattavat perhe- ja sukupolvisuhteisiin, etnisyyteen, intersektionaalisuuteen ja nuorisotutkimukseen liittyviä kysymyksiä.

Leena Suurpää
VTT, dos., tutkimusjohtaja
Nuorisotutkimusverkosto

Suurpään tutkimukset ovat kiinnittyneet mm. nuoruuden, monikulttuurisuuden ja (anti-)rasismin moninaiisiin kysymyksiin.

nyyden kautta ymmärrettävää, mutta globaalien vastuun ja nuoren ikäpolven asialistan näkökulmasta rajallinen (Laine). Kyse ei ole vain politiikan rajojen venyttämisestä maantieteellisessä mielessä. Kysymys on myös politiikan aikakäsityksestä. Sukupolvipoliittinen näkökulma olisi omiaan laajentamaan politiikkaa nykyistä vahvemmin tulevaisuudesta vastuuta kantavaan suuntaan, olipa fokuksessa sitten nuori ikäpolvi tai ympäristö.

Vaaliohjelmaa analysoidessamme totesimme nuorten ja nuorille tärkeiden erityiskysymysten esiintyvän kaikkien puolueiden teemoissa. Vaalien jälkeisiä leikkaustoimia tai niiden suunnitelmia on usealla taholla kritisoitu kohdistumisesta juuri nuorille ikäryhmille tärkeisiin palveluihin, kuten lapsiperheiden palveluihin ja koulutukseen. Sukupolvipoliittikka – tai sen puute – kulkee tämän kirjoitussarjan punaisena lankana. Kirjoituksissa peräänkuulutetaan nuorten toimijuuden ja sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huolellisempaa huomioimista.

Sukupolvinäkökulma ei tässä yhteydessä tarkoita vain herkistymistä eri ikäryhmien välisen oikeudenmukaisuuden äärelle, oli kyse sitten taloudellisista eduista, yhteiskunnallisesta vallanjaosta tai juridisista oikeuksista. Se merkitsee myös eri ikäryhmien näkökulmien tasapuolista huomioimista poliittisessa kulttuurissa, virallisesta päätöksenteosta epävirallisempiin vuoropuhelun ympäristöihin (Wass, Lahtinen & Ahonen; Laukkanen & Salasuo). Nuorten asioiden poliittinen painoarvo on merkittävä – ja nuorten yhteiskunnallinen merkitys mittaamattoman arvokas.

Koko hallitusohjelmaa voi pitää ihmisoikeuksien osalta hyvin niukkasanaisena.

Sukupolvipoliittikka – tai sen puute – kulkee tämän kirjoitussarjan punaisena lankana.

Lähteet

- Hallituksen on sitouduttava ihmisoikeuksiin vahvemmin. Järjestöjen yhteinen tiedote 8.6.2015. Viitattu 17.2.2016.
- Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna (2014) Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(2), 152–162.
- Haverinen, Ville-Samuli (2012) Elämänvaihe kansalaisena – havaintoja nuoria ja eduskunta-vaaleja koskeneesta sanomalehtikirjoittelusta. Teoksessa Jussi Ronkainen (toim.) *Nuoret ja ääni. Nuoret eduskuntavaaleissa 2011*. Helsinki: Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 39–76.
- Kiiänmaa, Nelli (2012) *Tasa-arvobarometri 2012*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kivijärvi, Antti & Myllyniemi, Sami & Peltola, Marja (2015) *Väkivallan ja syrjinnän kokemukset ovat osa nuorten ikäluokkien arkea*. Näkökulma 3. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Laukkanen, Tiia & Peltola, Marja & Suurpää, Leena (2015) *Nuoruus vaaliohjelmissa: toimenpiteitä vaan ei toimintaa*.
- Lepola, Outi (2015) *Toteutuvatko nuorten oikeudet? Oikeusperustainen tarkastelu nuorten elinoloista*. Helsinki: Allianssi & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Myllyniemi, Sami (toim. 2015) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Myllyniemi, Sami (toim. 2016) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Suurpää, Leena (2015) *Oikeutta nuorille!* Takuulla nuorista -blogi. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Tiivistelmä

Nuoruus hallitusohjelmassa -kirjoitussarja analysoi pääministeri Juha Sipilän hallituksen strategista ohjelmaa ”Ratkaisujen Suomi” erityisesti nuorison näkökulmasta. Kirjoitussarja paitsi tunnistaa ja kuvaa hallitusohjelman nuorisovaikutuksia, myös tarjoaa vaihtoehtoja nuorisosioiden huomioimiseksi tulevaisuudessa. Mukaan kirjoitussarjaan lähti 31 tutkijaa eri tieteenaloilta, ja tekstit käsittelevät useita nuorten kannalta keskeisiä poliittisia kysymyksiä. Tutkijat tarkastelevat uuden hallitusohjelman koulutus- ja työvoimapolitiikkaa, turvallisuuskäsitteitä ja vaikutuksia nuorten osallistumiseen sekä vapaa-aikaan. Hallitusohjelman nuorisovaikutuksia lähestytään niin globaalista kuin alueellisesta näkökulmasta, ja erityiskysymyksiä käsitellään esimerkiksi syrjäytymiskysymysten, kriminaalipolitiikan sekä nuorten liikunnan näkökulmia. Lisäksi pohditaan hallitusohjelman mahdollisia vaikutuksia joidenkin ryhmien, kuten maahanmuuttajataustaisten, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien tai vammaisten nuorten, elämään. Kirjoitussarjassa pureudutaan lisäksi kulttuuripolitiikkaan ja päätöksenteon sukupuolivaikutuksiin.

Nuoruus hallitusohjelmassa -kirjoitussarjan tekstit julkaistiin sähköisesti talvella 2015–2016. Nyt sarjan tekstit on koottu yhteen. Kirjoitusten tarkoituksena on herättää lukijoissa kriittisiä ajatuksia ja rohkaista vilkkaaseen yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun. Seuraavassa on poimintoja tutkijoiden keskeisistä huomioista.

- Sukupolvipolitiikka on kirjoitussarjan punainen lanka – onko hallitusohjelmassa huomioitu sukupolvien välisiä suhteita ja nuorten tulevaisuushorisonttia?
- Hallitusohjelmaan valitut ja vaietut nuorisoaikataumat ovat poliittisen priorisoinnin kysymys ja arvovalinta
- 2010-luku on osoittanut, että yhden Suomen sijaan kansallisvaltion sisällä on useita Suomia: politiikassa ja julkisessa keskustelussa kamppaillaan nyt siitä, kenen arvoja tulevaisuuden Suomi edustaa
- Oikeusperustaisuus on välttämätöntä, jos halutaan tehdä radikaaleja muutoksia sukupolvisuhteisiin: nuorelle ikäpolvelle kuuluvat aikuisten tapaan kaikki perusoikeudet äänioikeutta lukuun ottamatta

NUORTEN ASEMA TYÖELÄMÄSSÄ, KOULUTUKSESSA JA PALVELUISSA

- Taantuma ja korkea työttömyys jatkuvat Suomessa jo seitsemättä vuotta ja nuorisotyöttömyys tunnetusti pysyy jonkin aikaa korkeana taantumien taantumisen jälkeenkin
- Lamasta seuranneet talousvaikeudet ovat yhteydessä vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmiin, anka-

raan ja vähemmän ohjaavaan vanhemmuuteen ja sitä kautta lasten lisääntyneisiin mielenterveysongelmiin

- Taloudellinen epätasa-arvo koskettaa laajasti nuorten arkipäivän sosiaalisia suhteita, tekemisen mahdollisuuksia ja ihmisarvon kokemuksia
- Mitä epävarmempi nuorten työmarkkina-asema on ja mitä syvemmin työttömyys nakertaa taloudellisen toimeentulon edellytyksiä, sitä todennäköisemmin kapeutuvat myös mahdollisuudet ja motivaatio yhteiskunnalliseen osallistumiseen
- Toisen asteen koulutukseen siirtyminen on tärkeä nivelvaihe, jossa nuoret joutuvat ensimmäistä kertaa tekemään koko koulutusuraansa koskevia valintoja
- Ilman toisen asteen koulutuspaikkaa jääminen tai koulutuksen kesken jättäminen saattaa lisätä huomattavasti riskiä jäädä kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolelle
- Nuorten tehostunut siirtyminen perusasteelta eteenpäin – lähinnä koulutukseen tai työpajoille – on saanut aikaan pelkän perusasteen tutkinnon varassa olevien nuorten työttömien määrän vähenemisen
- Koulutuksen jatkumisen hyödyt eivät rajoitu ainoastaan talouteen, vaan ne näkyvät myös terveyden parantumisena, rikollisuuden vähenemisenä ja onnellisuuden lisääntymisenä
- Nuorisotakuuta eri EU-maihin nyt rakentavat tahot eivät tahdo uskoa, että onnistuneeksi kuvailtu nuorisotakuu ollaan käytännössä lähes kuoppaamassa Suomessa
- Samanaikaisesti Nuorisotakuun rahoituksen leikkauksien kanssa pyritään yhden luukun malliin, luottohenkilömalliin, panostamaan etsivään nuorisotyöhön ja lisäämään monialaista yhteistyötä
- Varsinkin hiljattain maahan muuttaneille nuorille yhdestä paikasta saatava ohjaus olisi sekä hyödyllistä yksilön näkökulmasta että yhteiskunnalle kustannustehokasta
- Sosiaalipoliittiset toimenpiteet, jotka tähtäävät sosiaalisten ongelmien, pahoinvoinnin ja epätasa-arvon vähentämiseen, ovat myös tehokasta ehkäisevää kriminaalipolitiikkaa
- Vähenneiden resurssien ongelma olisi liikkumisen edistämiseksi ylitettävissä, mikäli arjen muutostyötä tehtäisiin tehokkaasti yli hallintorajojen
- Taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta tulee parantaa peruskoulun kyljessä ja sen sisällä. Nuorten mahdollisuudet taiteeseen ja kulttuuriin on taattava myös peruskoulun jälkeen ja erilaiset hankkeet on ankkuroitava toimintaympäristönsä

ERIRVOISTUVA NUORUUS

- On nuoria, jotka asuvat kaukana kaapeleista ja valokuiduista, eivätkä kykene opiskelemaan ajanmukaisissa digiympäristöissä. Vaikka sosiaalinen media on madaltanut kynnyistä yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen, se myös kärjistää jakoa verkostojen keskiössä ja reunoilla sijaitseviin nuoriin, joilla on keskenään hyvin erityyppiset vaikutusmahdollisuudet
- ”Koulutuksen päällekkäisyyksien poistaminen” hallituksen reformina herättää huolen siitä, että reunojen nuorten koulutuksellisten valintojen valikoima kapeenee entisestään
- Toimiva julkinen liikenne sekä turvallinen opiskelija-asuntolakäytäntö olisi syytä nostaa koulutuspoliittiselle keskusteluagendalle
- Monet eri tahot ovat huomauttaneet, että Sipilän hallituksen monet toimet ja päätökset vaikuttavat sukupuolten tasa-arvoon liittyviä ongelmia ja epätasa-arvoa sukupuolten välillä lisäävästi
- Vaikka hallitusohjelma vaikenee maahanmuuttajataustaisista nuorista, sillä on runsaasti heihin kohdistuvia välillisiä seurauksia
- Edellisen hallituksen panostusten avulla esimerkiksi romaninuorten koulutusta on saatu kohennettua. Säästöjen toteuttaminen vaarantaa myönteisen kehityksen jatkumisen
- Tarvitaan valtionhallinnon toimintaohjelma seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi
- Vammaisia ei huomioida erillisenä ryhmänä hallitusohjelmassa, toimenpide-ehdotukset vammaisten osallisuuden lisäämiseksi puuttuvat ja sitoutuminen YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista puuttuu
- Hallitusohjelman leikkaukset näkyvät kaikkien suomalaisten kehitysyhteistyöjärjestöjen työssä: suuri osa kehitysyhteistyömäärärahojen leikkauksista iskee globaalin etelän lapsiin ja nuoriin

Sammandrag

Artikelserien ”Ungdomen i regeringsprogrammet” analyserar regeringen Sipiläs strategiska program Lösningarnas Finland i synnerhet ur ungdomarnas synvinkel. Förutom att artikelserien identifierar och beskriver regeringsprogrammets inverkan på ungdomar erbjuder den även alternativ till hur man kan beakta ungdomsärenden i framtiden. I artikelserien deltog 31 forskare från olika vetenskapsområden, och texterna behandlar flera olika politiska frågor som är viktiga för ungdomar. Forskarna analyserar de nya regeringsprogrammets utbildnings- och arbetskraftspolitik, säkerhetsaspekter samt inverkan på ungdomars delaktighet och fritid. Man närmar sig regeringsprogrammets inverkan på ungdomar från både ett globalt och ett regionalt perspektiv, och som särskilda frågor behandlas till exempel utslagning, kriminalpolitik och ungdomsmotion. Dessutom diskuteras regeringsprogrammets eventuella inverkan på vissa grupperns liv, till exempel ungdomar med invandrarbakgrund, ungdomar som tillhör sexuella minoriteter eller könsminoriteter, eller handikappade ungdomar. I artikelserien fördjupar man sig dessutom i kulturpolitik och i beslutsfattandets könskonsekvenser.

Artikelseriens texter publicerades i elektroniskt format under vintern 2015–2016. Nu har seriens texter sammanställts. Artiklarnas syfte är att väcka kritiska känslor hos läsarna och uppmuntra till livlig samhällspolitisk diskussion. Nedan följer några utdrag med forskarnas viktigaste iakttagelser.

- Generationspolitik fungerar som artikelseriens röda tråd – beaktar regeringsprogrammet relationer mellan generationer och ungdomars framtidshorisont?
- De ungdomsagendor som valts med och som tystats ned i regeringsprogrammet utgör politiska prioriteringar och värderingar
- 2010-talet har visat att det inte endast finns ett Finland, utan att nationalstaten innehåller flera olika versioner av Finland: inom politiken och i den offentliga debatten brottas det nu om vems värderingar framtidens Finland kommer att representera
- Det krävs en rättslig grund om man vill åstadkomma radikala förändringar i generationsrelationerna: liksom de vuxna tillhör alla grundläggande rättigheter, med undantag av rösträtten, även den yngre generationen

UNGDOMARS STÄLLNING I ARBETSLIVET, UTBILDNINGEN OCH SERVICEN

- Den ekonomiska recessionen och den höga arbetslösheten är nu i sitt sjunde år i Finland, och man vet att ungdomsarbetslösheten kommer att hållas på hög nivå under en tid efter att recessionen upphört

- De ekonomiska svårigheterna som depressionen orsakat har en koppling till föräldrars psykiska problem och rusmedelsproblem, ett strängare och mindre styrande föräldraskap, och därmed till ökade psykiska problem hos barn
- Den ekonomiska ojämlikheten berör i stor utsträckning ungdomars vardagliga sociala förhållanden, möjligheter till aktiviteter och upplevelser av människovärde
- Ju osäkrare ungdomars ställning på arbetsmarknaden är, och ju mer arbetslösheten gnager på förutsättningarna för att klara sig ekonomiskt, desto sannolikare är det att även möjligheterna och motivationen till delaktighet i samhället minskar
- Övergången till andra stadiets utbildning är ett viktigt övergångsskede, då ungdomarna för första gången tvingas att fatta beslut som kommer att styra hela deras framtida utbildning
- Om en ung person inte får en studieplats i en andra stadiets utbildning eller om hen hoppar av utbildningen kan risken för att hen blir helt utanför arbetsmarknaden öka betydligt
- Ungdomars effektiviserade övergång från grundskolan – främst till utbildning eller verkstäder – har åstadkommit en minskning i antalet unga arbetslösa som endast har en grundskoleexamen
- Fördelarna med fortsatt utbildning begränsas inte endast till ekonomin, utan de tar även formen av förbättrad hälsa, minskad brottslighet och ökad lycklighet
- De instanser som nu bygger upp ungdomsgarantier i olika EU-länder har svårt att tro att den finländska Ungdomsgarantin, som beskrivs som en succé, i praktiken nästan helt kommer att slopas
- Samtidigt som finansieringen för Ungdomsgarantin skärs ner strävar man till att skapa en modell med en lucka och en betrodd person, satsa på uppsökande ungdomsarbete och öka det sektorsövergripande samarbetet
- I synnerhet för ungdomar som nyligen invandrat till Finland vore det både en fördel ur individens synvinkel och kostnadseffektivt för samhället att erbjuda handledningstjänsterna från ett och samma ställe
- De socialpolitiska åtgärder som strävar till att minska sociala problem, illamående och ojämlikhet utgör även effektiv förebyggande kriminalpolitik
- För att främja motion kunde problemet med minskade resurser lösas om arbetet för att åstadkomma förändring i vardagen skulle göras över förvaltningsgränserna
- Tillgången till konst och kultur bör förbättras inom och vid sidan av grundskolan. Ungdomars möjligheter till konst och kultur ska även tryggas efter grundskolan, och olika projekt ska förankras i sin verksamhetsmiljö

ALLT MER OLIKVÄRDIG UNGDOM

- Det finns ungdomar som bor långt bort från kablar och optiska fibrer, och som inte kan studera i moderna digitala miljöer. Trots att de sociala medierna har sänkt tröskeln för samhällsaktivitet tillspetsar de emellertid även indelningen i ungdomar som befinner sig i nätverkens centrum och ungdomar i utkanten, som har sinsemellan mycket olika möjligheter att påverka
- Regeringens reform för att ”eliminera överlappningar i utbildningen” väcker oro om att urvalet gällande utbildningar kommer att bli allt snävare för ungdomar i utkanten
- En fungerande kollektivtrafik samt en trygg praxis gällande studerandeboende borde lyftas fram på agendan för den utbildningspolitiska diskussionen
- Många olika instanser har upptäckt att många av regeringen Sipiläs åtgärder och beslut ökar jämställdhetsproblemen samt olikvärdigheten mellan könen
- Trots att regeringsprogrammet tiger om ungdomar med invandrarbakgrund har det många indirekta följder även för dessa ungdomar
- Med hjälp av satsningar från den föregående regeringen lyckades man förbättra unga romers utbildning. Denna positiva utveckling äventyras av de planerade besparingarna. Ett åtgärdsprogram från statsförvaltningen behövs för att främja sexuella minoriteters och könsminoriteters mänskliga rättigheter samt likabehandling
- Regeringsprogrammet beaktar inte handikappade personer som en separat grupp, det saknas åtgärdsförslag för att öka handikappade personers delaktighet, och programmet förbinder sig inte till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
- Alla finländska biståndsorganisationer kommer att känna av regeringsprogrammets nedskärningar: en stor del av nedskärningarna i biståndsanslagen drabbar barn och ungdomar i den globala södern

Abstract

The “Young people in the Government Programme” article series analyses the “Finland, a land of solutions” Strategic Programme of Juha Sipilä’s Government from the perspective of young people. The article series identifies and describes the Government Programme’s impact on young people and offers alternative ways of observing youth affairs in the future. 31 researchers representing various disciplines participated, and their texts discuss several political issues that are vital for young people. The researchers discuss education and employment policy, security perspectives, and policy impacts on young people’s participation and leisure time. The Government Programme’s impacts on young people are approached from the global and regional perspective, and special issues discussed include social exclusion, criminal policy and opinions on young people’s physical activity. The Government Programme’s potential impact on the lives of certain groups, such as young people with an immigrant background, sexual and gender minorities and young people with disabilities, is also discussed. The article series also focuses on the Government Programme’s gender impacts and its guidelines on cultural policy affecting young people.

The articles were published online in the winter of 2015–2016, and have now been compiled together. The purpose of the articles is to provoke readers’ critical thoughts and encourage lively social policy debate. The following are excerpts from the researchers’ main observations.

- The common theme throughout the articles is generation politics – are the intergenerational relationships and the future prospects of young people taken into account by the Government?
- The selection of the youth agendas that are highlighted or ignored is based on political prioritisation and values.
- The 2010s have shown us that instead of one Finland there are several versions of Finland within the national state: political and public debate is now wrestling over whose values the Finland of the future will represent.
- It is vital that any radical changes in intergenerational relationships are based on rights. Young people are entitled to all the same fundamental rights as adults, except the right to vote.

YOUNG PEOPLE’S POSITION IN WORKING LIFE, EDUCATION AND SERVICES

- Recession and high unemployment are continuing for the seventh year in Finland. Youth unemployment usually remains high for a while even after an economy has started to recover.

- Financial difficulties caused by recession are linked to an increase in parents’ mental health and substance abuse problems, strict and lax parenting, and thus a higher incidence of mental health problems in children.
- Financial inequality extensively affects young people’s daily social relationships and activities, as well as their experiences of human worth.
- The more uncertain the young people’s position on the job market is and the more unemployment affects their subsistence, the less possibilities and motivation for participation they will have. Transition to upper secondary level education is an important transitional stage when young people are, for the first time, required to make choices that will affect their entire education.
- If a young person is left without a place in upper secondary education or drops out of education this may considerably increase the risk of being left outside of the job market entirely.
- Improving young people’s transition from basic education onto further education or youth workshops has reduced the number of unemployed young people with only a basic education qualification.
- The benefits of continued education are not restricted to the financial aspects. They also extend to an improvement in health, a reduction in crime and a higher level of happiness.
- The parties working on the youth guarantee in various EU countries refuse to believe that the youth guarantee, which has been described as a success, is practically being buried in Finland.
- While cuts are being made to youth guarantee funding, efforts are being focused on the single point of contact model, position of trust model, strengthening outreach youth work and increasing cooperation by various sectors.
- Those young people in particular who have recently immigrated to Finland would benefit from the availability of the single point of contact model, which would also be cost-efficient.
- Social policy measures aiming to reduce social problems, unease and inequality are also effective forms of preventive criminal policy.
- In order to increase young people’s possibilities for physical exercise and make changes in their daily lives, we need to cooperate over administrative boundaries, particularly as the resources are declining.
- Access to art and culture must be facilitated within and alongside basic education. Young people’s opportunities to participate in arts and culture must be guaranteed even after basic education, and various projects must be anchored in their operating environments.

YOUTH INEQUALITY

- There are young people who live far away from cables and fibre-optic connections and who are unable to study in a modern digital environment. While social media has lowered the threshold for sociality, it also increases the digital divide between those young people living at the centre and those living at the edge of the networks, who have very different opportunities to participate.
- The Government reform, “Eliminating unnecessary overlaps in education” raises the concern that the selection of young people’s educational options will be further narrowed.
- Functional public transport and safe student housing practices should be added to the educational policy agenda.
- Various parties have pointed out that many of the actions and decisions of Sipilä’s Government increase problems related to gender equality and inequality between genders.
- Even though the Government Programme does not mention young people with an immigrant background, it has plenty of indirect consequences for them.
- The former Government was able to improve the education of young Romani people. Cuts will endanger the continuation of this positive development.
- A state administration action plan is needed to promote the human rights and equality of young people in sexual and gender minorities.
- People with disabilities are not taken into account as a separate group. There are no proposed measures to increase participation of people with disabilities and there is no commitment to the UN’s Convention on the Rights of Persons with Disabilities.
- Cuts will seriously affect the work of all development cooperation organisations in Finland in aiding children and young people in the global south.

Kun Juha Sipilän hallitus julkaisi strategisen ohjelmansa ”Ratkaisujen Suomi”, herätti se nuorisotutkijoiden keskuudessa vilkasta keskustelua. Erityisesti pohdittiin, onko hallitusohjelmaa laatiessa tehty arviointia siitä, miten toteutettavat uudistukset kohtelevat eri sukupolvia ja ihmisryhmiä. Lopulta Nuorisotutkimusverkoston tutkijat kutsuivat eri alojen tutkijoita analysoimaan hallitusohjelman nuorisovaikutuksia oman erityisosaamisalueensa näkökulmasta. Mukaan kirjoitussarjaan lähti 31 tutkijaa eri tieteenaloilta ja organisaatioista. Tekstit julkaistiin sähköisesti talvella 2015–2016. Nyt sarjan tekstit on koottu yhteen. Tuloksena on tarkkanäköinen ja kriittinen, mutta myös vaihtoehtoja ja vahvuuksia erittelevä kirjoitussarja, joka haastaa lukijansa pohtimaan nuorison ja politiikan välisiä suhteita niin vallan, resurssin ja arvojen kuin tulevaisuuden näkökulmista.

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

ISBN 978-952-7175-09-5
ISSN 1799-9219

